

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES

ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΑΣΤΙΚΗ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟΣ ΚΑΙ ΤΟΠΙΚΟΣ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΟΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΣ

Η Κοινή Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Ασφάλειας
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Αγγελική Δικαιούλια-Τσελεπή

Αθήνα, 2020

Τριμελής Επιτροπή

Όλγα Γιώτη-Παπαδάκη, Καθηγήτρια Παντείου Πανεπιστημίου (επιβλέπουσα)

Βασιλική Δεληθέου, Επίκουρη Καθηγήτρια Παντείου Πανεπιστημίου (μέλος)

Γιάννης Ψυχάρης, Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου (μέλος)

Copyright © Αγγελική Δικαιούλια-Τσελεπή, 2020

All rights reserved. Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας διπλωματικής εργασίας εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της διπλωματικής εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται στο συγγραφέα.

Η έγκριση της διπλωματικής εργασίας από το Πάντειον Πανεπιστήμιον Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών δεν δηλώνει αποδοχή των γνώμων του συγγραφέα.

Στους γονείς μου, Νίκο και Φρόσω

...μαζί, ξεχωριστά, πάντα...

Ευχαριστώ

Συντομογραφίες

CARD: Συντονισμένη Ετήσια Επισκόπηση για την Άμυνα

CARD: Coordinated Annual Review on Defence¹

ΔΕΕ: Δυτικο-Ευρωπαϊκή Ένωση

WEU: West European Union

ΕΑΑΑ: Ευρωπαϊκή Ακαδημία Ασφάλειας και Άμυνας

ESDC: European Security and Defence College

ΕΑΚ: Ευρωπαϊκή Αμυντική Κοινότητα

EDC: European Defence Community

ΕΑΠ: Ευρωπαϊκή Αμυντική Πολιτική

EDP: European Defence Policy

ΕΕ: Ευρωπαϊκή Ένωση

ΕU: European Union

ΕΟΚ: Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα

ΕΕC: European Economic Community

ΕΠΚ: Ευρωπαϊκή Πολιτική Κοινότητα

¹ Σημ. της συγγραφέως: *Ο αγγλικός όρος defence (άμυνα), είθισται να γράφεται με «c» στην Ευρώπη και έτσι καταγράφεται στην παρούσα εργασία. Όμως, σε αρκετές υποσημειώσεις και παραπομπές που περιλαμβάνουν links, εμφανίζεται ο αμερικανικός όρος defense, με «s», το οποίο επιλέχθηκε να παραμείνει για τη διευκόλυνση κατά την ηλεκτρονική υπερέσυνδεση.

EPC: European Political Community

EK: Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο

EP: European Parliament

ETA: Ευρωπαϊκό Ταμείο Άμυνας

EDF: European Defence Fund

EME: Ευρωπαϊκός Μηχανισμός για την Ειρήνη

EPF: European Peace Facility

EOA: Ευρωπαϊκός Οργανισμός Άμυνας

EDA: European Defence Agency

ΕΠΑΑ: Ευρωπαϊκή Πολιτική Ασφάλεια και Άμυνας

EDSP: European Defence and Security Policy

ΕΠΑ: Επιτροπή Πολιτικής και Ασφαλείας

PSC: Political and Security Committee

ΕΠΣ: Ευρωπαϊκή Πολιτική Συνεργασία

EPC: European Political Cooperation

ΕΠΓ: Ευρωπαϊκή Πολιτική Γειτονίας

ENP: European Neighborhood Policy

ΕΣΑ: Ευρωπαϊκή Στρατηγική Αυτονομία

ESA: European Strategic Autonomy

ΕΥΕΔ: Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Εξωτερικής Δράσης

EEAS: European External Action Service

ΕΥΓΣ: Παγκόσμια Στρατηγική της Ευρωπαϊκής Ένωσης

EUGS: European Union Global Strategy

ΚΕΠΠΑ: Κοινή Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Ασφάλειας

CFSP: Common Foreign and Security Policy

ΚΠΑΑ: Κοινή Πολιτική Ασφάλειας και Άμυνας

CSDP: Common Security and Defence Policy

PESCO: Μόνιμη Διαρθρωμένη Συνεργασία

PESCO: Permanent Structured Cooperation

ΣΕΕ: Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση

TEU: Treaty on European Union

ΣΛΕΕ: Συνθήκη για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης

TFEU: Treaty on the Functioning of the European Union

ΣΕΕΕ: Στρατιωτική Επιτροπή Ευρωπαϊκής Ένωσης

EUMC: European Union Military Committee

ΥΕ: Υπάτος Εκπρόσωπος

HR: High Representative

Ευχαριστίες

Κατά τη σύνταξη της παρούσας διπλωματικής εργασίας αισθάνθηκα συχνά την ανάγκη να ευχαριστήσω τους ανθρώπους που συνέβαλλαν καταλυτικά στην υλοποίησή της και συνακολούθως στην ολοκλήρωση της παρακολούθησης του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών του Παντείου Πανεπιστημίου, Κατεύθυνσης Αστικής και Περιφερειακής Ανάπτυξης με Ειδίκευση στον Περιφερειακό και Τοπικό Αναπτυξιακό Προγραμματισμό.

Πρώτη από όλους θέλω να ευχαριστήσω την επιβλέπουσα Καθηγήτρια Όλγα Γιώτη-Παπαδάκη για την πολύτιμη καθοδήγηση της, την ευγένειά της, την πάντα θετική ανταπόκρισή της και το χρόνο που μου αφιέρωσε. Είναι χαρά μου που τη γνώρισα και τιμή μου που συνεργάστηκα μαζί της.

Τις θερμές ευχαριστίες μου εκφράζω στον Καθηγητή Γιάννη Ψυχάρη και την Επίκουρη Καθηγήτρια Βασιλική Δεληθέου για τη συμμετοχή τους στην τριμελή επιτροπή αξιολόγησης της μεταπτυχιακής εργασίας.

Ιδιαίτερες και ξεχωριστές ευχαριστίες θέλω να απευθύνω στον Επίκουρο Καθηγητή Χρήστο Λαδιά, ο οποίος με την ενθαρρυντική προτροπή και τη διακριτική αλλά συστηματική επιμονή του, μου έδωσε τη ευκαιρία να παρακολουθήσω και να ολοκληρώσω το μεταπτυχιακό πρόγραμμα.

Τέλος, θέλω να ευχαριστήσω το σύζυγό μου Γιάννη, και τα παιδιά μου Πάνο και Φρύνη, που μου πρόσφεραν την απαραίτητη συμπαράσταση για την εκπόνηση της εργασίας αυτής. Δεν μπορώ να μην ευχαριστήσω και την αδελφή μου, Σιγκάλ, που με τις καθημερινές της τηλεφωνικές παροτρύνσεις από το εξωτερικό, με βοήθησε να υλοποιήσω το στόχο μου.

Περιεχόμενα

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ	4
ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ	8
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ	9
ΠΕΡΙΛΗΨΗ	12
ABSTRACT	12
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	13
ΓΕΝΙΚΑ	13
ΣΚΟΠΟΣ	14
ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΕΡΓΑΣΙΑΣ	15
ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ	16
1^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ: Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΚΕΠΠΑ ΚΑΙ ΤΗΣ ΚΠΑΑ ΣΤΗ ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΤΟΥ ΧΡΟΝΟΥ	17
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	17
ΟΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΕΣ ΣΥΝΘΗΚΕΣ	17
ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ	18
ΚΟΙΝΗ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ (ΚΕΠΠΑ)	26
<i>Στόχοι ΚΕΠΠΑ</i>	26
<i>Χαρακτηριστικά της ΚΕΠΠΑ</i>	27
<i>Η λήψη των αποφάσεων σε θέματα ΚΕΠΠΑ</i>	30
<i>Όργανα λήψης αποφάσεων που σχετίζονται με τη χάραξη και εφαρμογή της ΚΕΠΠΑ</i>	32
Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο	32
Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο.....	33
Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή	34
Το Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης.....	35
Ο Ύπατος Εκπρόσωπος της Ευρωπαϊκής Ένωσης.....	36
Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Εξωτερικής Δράσης.....	37
Επιτροπή Πολιτικής και Ασφαλείας.....	38
Η Στρατιωτική Επιτροπή	39
Το Στρατιωτικό Επιτελείο.....	40
Η Ευρωπαϊκή Ακαδημία Ασφάλειας και Άμυνας.....	40
Ο Ευρωπαϊκός Οργανισμός Άμυνας	41
Το Ευρωπαϊκό Σώμα Στρατού	42
Οργανισμός για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη.....	43
ΚΟΙΝΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ ΚΑΙ ΑΜΥΝΑΣ (ΚΠΑΑ)	43

Εισαγωγή.....	44
Σύντομο ιστορικό και τρέχουσες εξελίξεις της ΚΠΑΑ.....	44
Οι αποστολές και επιχειρήσεις της ΕΕ στο πλαίσιο της Κοινής Πολιτικής Ασφάλειας και Άμυνας.	45
ΟΙ ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΤΗΣ ΚΕΠΠΑ (2014-2020).....	46
2^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ: Η ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΤΗΣ ΕΕ (EUGS).....	50
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	50
ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΔΡΑΣΕΙΣ	50
1. Ασφάλεια της Ένωσης.....	50
Στρατιωτική δυνατότητα σχεδίασης και διεξαγωγής επιχειρήσεων.....	50
Θέσπιση της μόνιμης διαρθρωμένης συνεργασίας στην ευρωπαϊκή άμυνα.....	51
Το Ευρωπαϊκό Ταμείο Άμυνας (European Defense Fund-EDF) και ο Ευρωπαϊκός Μηχανισμός για την Ειρήνη (European Peace Facility-EPF).....	54
Η συντονισμένη ετήσια επισκόπηση στον τομέα της άμυνας.....	55
Το νέο Σύμφωνο μη στρατιωτικής ΚΠΑΑ.....	55
Σύσφιξη της συνεργασίας ΕΕ-NATO	56
Αντιμετώπιση υβριδικών και διαδικτυακών απειλών.....	58
2. Κρατική και Κοινωνική ανθεκτικότητα στα Ανατολικά και Νότια της ΕΕ.....	59
Δυτικά Βαλκάνια.....	59
The EU External Investment Plan.....	60
Διασύνδεση της ανθρωπιστικής βοήθειας με την Ανάπτυξη.....	60
Στήριξη στην κλιματική ανθεκτικότητα.....	61
3. Ολοκληρωμένη Προσέγγιση έναντι των Συγκρούσεων.....	61
Στήριξη στην Ουκρανία.....	61
Ολοκληρωμένη προσέγγιση στη Σαχέλ.....	62
Στήριξη στην ειρηνευτική διαδικασία της Κολομβίας.....	62
Μία μακροπρόθεσμη δέσμευση με το Ιράκ.....	63
Η Ευρωπαϊκή Ανταπόκριση στον πόλεμο της Συρίας.....	63
4. Περιφερειακές Δομές Συνεργασίας.....	64
Τα 20 παραδοτέα των εταίρων στα ανατολικά.....	64
Συνεργασία ισωτίμων στην Αφρική.....	65
Περιφερειακή Συνεργασία στη Μέση Ανατολή και τη Β. Αφρική.....	65
Μια στρατηγική προσέγγιση της Κεντρικής Ασίας.....	65
Επενδύσεις στη φιλία με τη Λατινική Αμερική.....	65
5. Παγκόσμια Διακυβέρνηση στον 21 ^ο Αιώνα.....	66
Στήριξη της ΕΕ προς τον ΟΗΕ.....	66
Μια νέα γενιά εμπορικών και πολιτικών συμφωνιών.....	66
Συμφωνία με το Ιράν.....	67
Πρωτοβουλία της ΕΕ για τη Συμφωνία του Παρισιού και την Ατζέντα 2030.....	67
Ψηφιακή Διπλωματία – Παγκόσμιο Tech Panel.....	67

3^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ: ΟΙ ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΤΗΣ ΕΕ ΠΟΥ ΣΧΕΤΙΖΟΝΤΑΙ ΜΕ ΤΗΝ ΚΕΠΠΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΚΠΑΑ	69
.....	69
ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΗΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ ΣΕ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟ ΚΑΙ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ	69
ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ ΣΤΗΝ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ	69
ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΤΩΝ ΔΡΑΣΕΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΑΤΑΠΟΛΕΜΗΣΗ ΤΗΣ ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑΣ.....	70
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΑ	70
ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΕΕ	70
4^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ: ΤΟ ΖΗΤΗΜΑ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ ΑΥΤΟΝΟΜΙΑΣ ΤΗΣ ΕΕ.....	71
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	71
ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ	71
ΤΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ	73
<i>Εισαγωγή.</i>	73
<i>ΕΕ και ΗΠΑ.</i>	73
<i>ΕΕ και Ρωσία.</i>	76
<i>ΕΕ και Κίνα.</i>	81
<i>ΕΕ και Τουρκία.</i>	84
<i>ΕΕ και ΝΑΤΟ.</i>	86
<i>ΕΕ & Brexit.</i>	91
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	94
ΠΗΓΕΣ-ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	98

Περίληψη

Η παρούσα διπλωματική εργασία πραγματεύεται την Κοινή Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Ασφάλειας (ΚΕΠΠΑ) της ΕΕ κυρίως, αλλά και την Κοινή Πολιτική Αμυνας και Ασφάλειας (ΚΠΑΑ) δευτερευόντως. Στην αρχή, η εργασία παρουσιάζει την ιστορική εξέλιξη της ευρωπαϊκής αμυντικής πολιτικής, μέσα από τα όργανα κυρίως της ΕΟΚ και στη συνέχεια της ΕΕ καθώς και τον τρόπο χάραξης και εφαρμογής αυτής μέσα από την ΚΕΠΠΑ και ΚΠΑΑ. Στη συνέχεια περιγράφει την Παγκόσμια Στρατηγική της ΕΕ (EUGS), που εφαρμόζεται την τελευταία πενταετία, στην κατεύθυνση της εξασφάλισης μιας υπεύθυνης παγκόσμιας ηγετικής θέσης για την ΕΕ, στηριζόμενη στην πολυμέρεια και βασιζόμενη σε κανόνες παγκόσμιας τάξης. Στο επόμενο κεφάλαιο παρουσιάζονται συνοπτικά οι νέες πολιτικές που σχετίζονται με την ΚΕΠΠΑ και ασκούνται από την ΕΕ προκειμένου, να αντιμετωπιστούν σύγχρονες προκλήσεις, όπως είναι η μετανάστευση, η τρομοκρατία, αλλά και άλλες. Πριν διαμορφωθούν τα συμπεράσματα στο τελευταίο μέρος της εργασίας, όσον αφορά την παρούσα κατάσταση και τις προοπτικές της ΚΕΠΠΑ της ΕΕ, διερευνάται το θέμα της στρατηγικής αυτονομίας της ΕΕ, σχετιζόμενο με τις σχέσεις της με τις ΗΠΑ, τη Ρωσία, την Κίνα, το ΝΑΤΟ, την Τουρκία αλλά το Ηνωμένο Βασίλειο μετά το Brexit.

Λέξεις-Κλειδιά: άμυνα, ασφάλεια, εξωτερική πολιτική, Ευρωπαϊκή Ένωση

Abstract

This dissertation primarily addresses the EU Common Foreign and Security Policy (CFSP), as well as, secondarily, the Common Security and Defence Policy (CSDP). In the beginning, the paper presents the historical developments of European defence policy, basically through the institutions of the EEC and following, those of the EU, as well as the process of its policy formation and implementation through CFSP and CSDP. It then describes the European Union Global Strategy which has been applied for the past five years, to ensure a responsible global leadership role for the EU based on the multilateralism and relying on world order rules. The next chapter briefly presents the new policies related to the CFSP and implemented by the EU in order to address current challenges, such as immigration, terrorism, and others. Prior to drawing the conclusions in the last part of the paper, with reference to the current situation and the perspectives of the EU's CFSP, the issue of the European strategic autonomy is investigated, with regard to the relations of the EU with the USA, Russia, China, NATO, Turkey and the United Kingdom post-Brexit.

Key words: defence, security, foreign policy, European Union

Εισαγωγή

Γενικά

Όσον αφορά στο μέλλον της Ευρώπης, μεταξύ των προτεραιοτήτων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την περίοδο 2019-2024 είναι η ενίσχυση της υπεύθυνης παγκόσμιας ηγετικής θέσης της Ευρώπης, προκειμένου να καταστεί μια ισχυρότερη παγκόσμια δύναμη². Στο πλαίσιο αυτό, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή στηρίζει την πολυμέρεια και μια βασιζόμενη σε κανόνες παγκόσμια τάξη, εξασφαλίζοντας πιο ενεργό ρόλο και ισχυρότερη φωνή για την ΕΕ στην παγκόσμια σκηνή. Παράλληλα, επιδιώκει μια συντονισμένη προσέγγιση σε όλες τις εξωτερικές δράσεις -από την αναπτυξιακή βοήθεια, το εμπόριο, την προστασία του περιβάλλοντος έως την στενή συνεργασία με τις γείτονες χώρες και την κοινή εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφαλείας- που θα εξασφαλίζει στην Ευρώπη ισχυρότερη και πιο ενωμένη φωνή στην παγκόσμια σκηνή³.

Στην κατεύθυνση αυτή ασκείται η Κοινή Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Ασφάλειας (ΚΕΠΠΑ), με στόχο την αναβάθμιση των ικανοτήτων και δυνατοτήτων της ΕΕ, ώστε να προλαμβάνει και να αντιμετωπίζει κρίσεις τόσο με στρατιωτικά όσο και μη στρατιωτικά μέσα. Η ΚΕΠΠΑ εφαρμόζεται από την Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Εξωτερικής Δράσης (ΕΥΕΔ), που συνιστά τη διπλωματική υπηρεσία της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Η ΕΥΕΔ διαχειρίζεται τις διπλωματικές σχέσεις και τις στρατηγικές συνεργασίες της ΕΕ με τρίτες χώρες, βοηθά και υποστηρίζει τον επικεφαλής των εξωτερικών υποθέσεων της ΕΕ να ασκήσει την ΚΕΠΠΑ, συμπεριλαμβανομένης της Κοινής Πολιτικής Ασφάλειας και Άμυνας (ΚΠΑΑ), ενώ παράλληλα είναι σε στενή συνεργασία με τις διπλωματικές υπηρεσίες των χωρών της ΕΕ, με τον ΟΗΕ και άλλους ηγετικούς οργανισμούς⁴. Επίσης διαθέτει δομές διαχείρισης πληροφοριών και κρίσεων. Η ΕΥΕΔ εδρεύει κατά κύριο λόγο στις Βρυξέλλες απασχολώντας

² Πληροφορίες για τις 6 προτεραιότητες της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την περίοδο 2019-2024: https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024_el (ανακτήθηκε 12 Δεκεμβρίου 2019)

³ Πληροφορίες για την προτεραιότητα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής «Μία ισχυρότερη Ευρώπη στον κόσμο»: https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/stronger-europe-world_el (ανακτήθηκε 20 Απριλίου 2020)

⁴ Πληροφορίες για την ΕΥΕΔ: https://europa.eu/european-union/about-eu/institutions-bodies/eeas_el (ανακτήθηκε 12 Δεκεμβρίου 2019)

προσωπικό από το Συμβούλιο της ΕΕ, την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και το διπλωματικό σώμα των χωρών της ΕΕ, αλλά και στον υπόλοιπο κόσμο, έχοντας αποστείλει διπλωματικές αντιπροσωπείες σε 145 χώρες και οργανισμούς σε όλη την υφήλιο⁵.

Η ΕΥΕΔ δεν προτείνει ή δεν εφαρμόζει πολιτική από μόνη της, αλλά προετοιμάζει πράξεις που θα εγκριθούν από τον Ύπατο Εκπρόσωπο, την Ευρωπαϊκή Επιτροπή ή το Συμβούλιο.

Ο επικεφαλής των εξωτερικών υποθέσεων της ΕΕ είναι ο Ύπατος Εκπρόσωπος (ΥΕ) της ΕΕ για θέματα εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφάλειας, ο οποίος είναι επίσης Αντιπρόεδρος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Μεταξύ των βασικών καθηκόντων του είναι ο συντονισμός των εργασιών της Ευρωπαϊκής Επιτροπής σε θέματα εξωτερικών σχέσεων και η προεδρία των συμβουλίων των Υπουργών Εξωτερικών, Άμυνας και Ανάπτυξης της ΕΕ. Για την άσκηση της ΚΕΠΠΑ αξιολογούνται τόσο εθνικοί και ενωσιακοί πόροι.

Η στρατηγική που διέπει σήμερα την ΚΕΠΠΑ είναι η παγκόσμια στρατηγική για την εξωτερική πολιτική και την πολιτική ασφάλειας της Ευρωπαϊκής Ένωσης (EUGS), που παρουσιάστηκε στις 28 Ιουνίου 2016 από την τότε ΥΕ της ΕΕ, Φεντερίκα Μογκερίνι.

Σκοπός

Η παρούσα πτυχιακή εργασία στοχεύει σε μία προσπάθεια αποτύπωσης της Κοινής Εξωτερικής Πολιτικής και Πολιτικής Ασφάλειας της Ευρωπαϊκής Ένωσης, και της εξέλιξής αυτής στη διάρκεια του χρόνου, με έμφαση στην Κοινή Πολιτική Ασφάλειας και Άμυνας. Παράλληλα, διερευνάται το ζήτημα της στρατηγικής αυτονομίας της ΕΕ, σε σχέση με το παγκόσμιο γεωστρατηγικό περιβάλλον, που οριοθετείται στην παρούσα εργασία από τις μεγάλες δυνάμεις (ΗΠΑ, Κίνα, Ρωσία), στρατηγικές -για την ΕΕ- δυνάμεις (Τουρκία), διεθνείς συμμαχίες (NATO) και πολιτικές εξελίξεις (Brexit). Η προσπάθεια πραγματοποιείται προς εξαγωγή κάποιων συμπερασμάτων ως προς το μέλλον των εξωτερικών σχέσεων της ΕΕ και των φιλοδοξιών της για κοινή άμυνα.

⁵Πληροφορίες για τις διπλωματικές αποστολές της ΕΕ: https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/area/geo_en. Ίδια μετάφραση. (ανακτήθηκε 12 Δεκεμβρίου 2019)

Περιγραφή περιεχομένου εργασίας

Το πρώτο κεφάλαιο περιλαμβάνει την εξέλιξη της ΚΕΠΠΑ και της ΚΠΠΑ από τις απαρχές δημιουργίας τους μέχρι και σήμερα, με έμφαση στις εξελίξεις από το 2014 έως το 2020, με ιστορικά στοιχεία και πλήρη και περιγραφή των στόχων τους, του τρόπου λήψης αποφάσεων και των διαδικασιών εφαρμογής των πολιτικών τους, των οργάνων που σχετίζονται με τη χάραξη και εφαρμογή των πολιτικών τους, τα χαρακτηριστικά τους και τις δράσεις τους. Τα παραπάνω αποτυπώνουν τις προσπάθειες που έχουν γίνει μέχρι σήμερα στην κατεύθυνση της κοινής ευρωπαϊκής άμυνας και ασφάλειας.

Το δεύτερο κεφάλαιο παρουσιάζει αναλυτικά την Παγκόσμια Στρατηγική της ΕΕ (EUGS), που εφαρμόζεται σήμερα. Οι προτεραιότητες της ΕΕ και οι δράσεις που υλοποιούνται σε παγκόσμιο επίπεδο στο πλαίσιο της ΚΕΠΠΑ αποδεικνύουν αφενός μεν την τεράστια οικονομική ισχύ της αλλά και τις προοπτικές της στην κατεύθυνση της κοινής άμυνας.

Το τρίτο κεφάλαιο αναφέρεται ξεχωριστά στις σύγχρονες πολιτικές της ΕΕ που σχετίζονται με την ΚΕΠΠΑ και της ΚΠΠΑ και αντικατοπτρίζουν τις σύγχρονες προκλήσεις που αντιμετωπίζει η ΕΕ σήμερα σε θέματα άμυνας και ασφάλειας, όπως είναι η τρομοκρατία, η μετανάστευση κ.ά.

Στο τέταρτο κεφάλαιο διερευνάται το θέμα της στρατηγικής αυτονομίας της ΕΕ, όσον αφορά στην άμυνα, που σχετίζεται άμεσα με το ζήτημα της εθνικής κυριαρχίας των κρατών-μελών και την ενδεχόμενη βούλησή τους για εκχώρηση αυτής στην ΕΕ. Στο ίδιο κεφάλαιο παρουσιάζονται και διερευνώνται οι προοπτικές των σχέσεων μεταξύ ΕΕ από τη μία και ΗΠΑ, Ρωσίας, Κίνας, ΝΑΤΟ, Τουρκίας και ΗΒ, μετά το Brexit, από την άλλη ξεχωριστά.

Ανακεφαλαιώνοντας τις γεωπολιτικές ισορροπίες και συμμαχίες καταλήγουμε στην εξαγωγή συμπερασμάτων ως προς το μέλλον της κοινής εξωτερικής πολιτικής άμυνας και ασφάλειας της ΕΕ με εκτιμήσεις για τα κύρια γεγονότα που θα σηματοδοτήσουν τη γεωστρατηγική σκακιέρα στο άμεσο μέλλον.

Μεθοδολογία

Οι διεθνείς πολιτικές εξελίξεις, λαμβάνουν χώρα καθημερινά και επηρεάζουν καταλυτικά και απρόοπτα τις διπλωματικές σχέσεις και τις γεωστρατηγικές ισορροπίες σε ευρωπαϊκό αλλά και παγκόσμιο επίπεδο. Η συγγραφή της παρούσας εργασίας διεξήχθη χρονικά κατά την περίοδο (λίγο πριν και αρκετά μετά) το Brexit και κυρίως κατά το πρώτο στάδιο της εξάπλωσης του COVID-19, που αναμένεται ότι θα επηρεάσει αρνητικά τις οικονομίες όλων των χωρών. Για τη συγγραφή της, πραγματοποιήθηκε εκτενής αναζήτηση, συλλογή και διασταύρωση στοιχείων στην ελληνική και ξένη βιβλιογραφία, σε επιστημονικά και δημοσιογραφικά άρθρα σε έντυπα και ηλεκτρονικά μέσα, αλλά και σε ιστοσελίδες δημόσιων και διεθνών φορέων και οργανισμών και ερευνητικών ιδρυμάτων, τα οποία καταγράφονται σε κάθε σελίδα και στο τέλος της εργασίας.

1ο Κεφάλαιο: Η Εξέλιξη της ΚΕΠΠΑ και της ΚΠΑΑ στη διάρκεια του χρόνου

Εισαγωγή

Σήμερα, η Ευρωπαϊκή Ένωση συνιστά μια *μοναδική* οικονομική και πολιτική ένωση 27 ευρωπαϊκών χωρών, υπό την έννοια ότι δεν υφίσταται παγκοσμίως άλλη τέτοια μορφή ένωσης κρατών. Χαρακτηρίζεται ως ένα «πείραμα εν εξελίξει»⁶, ένα υβριδικό μίγμα, κάτι λιγότερο από εθνικό κράτος, κάτι περισσότερο από διακυβερνητικός συνασπισμός⁷.

Στο πλαίσιο της πορείας της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, η διαδικασία από τη σύλληψη της αρχικής ιδέας έως και την πλήρη εφαρμογή μιας κοινής ευρωπαϊκής πολιτικής άμυνας και ασφάλειας (η οποία ακόμα και σήμερα εξελίσσεται) θα μπορούσε να χαρακτηριστεί μακροχρόνια, ευαίσθητη από άποψη ισορροπιών, πολυδιάστατη αλλά και επίκαιρη-ζωντανή, λόγω των συνεχών πολιτικών και γεωπολιτικών εξελίξεων που ελάμβαναν και λαμβάνουν χώρα τόσο στις γειτονικές περιοχές της Ευρώπης όσο και σε όλες τις ηπείρους της υφηλίου και οι οποίες εξελίξεις την επηρεάζουν καταλυτικά.

Οι Ευρωπαϊκές Συνθήκες

Στην ιστορία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η ίδρυση της πρώτης «Κοινότητας», η Κοινότητα Άνθρακα και Χάλυβα, αποτέλεσε τη γραμμή εκκίνησης για τη ψήφιση μιας σειράς συνθηκών που κράτησε πάνω από μισό αιώνα. Από τη Συνθήκη της ΕΚΑΧ το 1951 έως τη Συνθήκη της Νίκαιας το 2001 έχουν υπογραφεί πάνω από 15 συνθήκες. Οι συνθήκες αυτές δεν τροποποιούσαν μόνο το αρχικό κείμενο, αλλά διαμορφώνονταν και νέες συνθήκες που και αυτές με τη σειρά τους επεκτείνονταν.

Οι βασικές συνθήκες της ΕΕ⁸ είναι:

- Η Συνθήκη για την ΕΚΑΧ που υπεγράφη στο Παρίσι το 1951 και έληξε η ισχύς της στις 23 Ιουλίου 2002.

⁶ Ολγα Γιώτη-Παπαδάκη, *Η ευρωπαϊκή πολιτική ολοκλήρωσης και πολιτικές αλληλεγγύης*, σελ. 263

⁷ Μαριλένα Κόππα, *Η κοινή πολιτική άμυνας και ασφάλειας: Η ιστορία, οι θεσμοί, οι στρατηγικές*, σελ.27

⁸ https://europa.eu/european-union/law/treaties_el (ανακτήθηκε 3 Φεβρουαρίου 2020)

- Η Συνθήκη για την ΕΟΚ, που υπογράφηκε στη Ρώμη το 1957.
- Η Συνθήκη για την Κοινότητα Ευρωπαϊκής Ατομικής Ενέργειας (Euratom) υπογράφηκε στη Ρώμη το 1957.
- Η Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη (ΕΕΠ) υπογράφηκε το Λουξεμβούργο το 1986.
- Η Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση (ΣΕΕ) υπογράφηκε στο Μάαστριχτ το 1992.
- Η Συνθήκη του Άμστερνταμ υπογράφηκε στις 2 Οκτωβρίου 1997.
- Η Συνθήκη της Νίκαιας υπογράφηκε στις 26 Φεβρουαρίου 2001.
- Η Συνθήκη της Λισαβόνας ή Μεταρρυθμιστική Συνθήκη υπογράφηκε στις 13 Δεκεμβρίου 2007⁹.

Στο πέρασμα του χρόνου, οι παραπάνω συνθήκες τροποποιήθηκαν δοθειςών ποικίλων ευκαιριών και ιδιαίτερα κατά την ένταξη νέων κρατών-μελών το 1973 (Δανία, Ιρλανδία και Ηνωμένο Βασίλειο), το 1981 (Ελλάδα), το 1986 (Ισπανία και Πορτογαλία), το 1995 (Αυστρία, Φιλανδία και Σουηδία) και το 2004 (Τσεχική Δημοκρατία, Κύπρος, Εσθονία, Ουγγαρία, Λετονία, Λιθουανία, Μάλτα, Πολωνία, Σλοβακία και Σλοβενία).

Ιστορική Αναδρομή

Οι πρώτες προσπάθειες ανάπτυξης κοινής άμυνας στην Ευρώπη καταγράφονται μετά τη λήξη του Β Παγκοσμίου Πολέμου στις αρχές του 1950. Η Ευρώπη, με νωπές τις πληγές του πολέμου, διακατέχεται από αισθήματα φόβου νέων ευρωπαϊκών συγκρούσεων. Στο πλαίσιο αυτό, γίνεται μία προσπάθεια υιοθέτησης μίας Ευρωπαϊκής Αμυντικής Πολιτικής. Η πρόταση έγινε από τον τότε Πρωθυπουργό¹⁰ Ρενέ Πλεβέν, σε συνέχεια της αμερικανικής πρότασης για επανεξοπλισμό της Δυτικής Γερμανίας και με στόχο τη δημιουργία μιας ευρωπαϊκής αμυντικής δύναμης, με αξιοποίηση του εναπομείναντος στρατιωτικού εξοπλισμού της Γερμανίας και υπό το πρίσμα ενδεχόμενης απειλής σύρραξης με το σοβιετικό μπλοκ.

⁹ Τέθηκε σε ισχύ 1 Δεκεμβρίου 2009.

¹⁰ Οι Πρωθυπουργοί της Γαλλίας μέχρι το 1958 ονομάζονταν Πρόεδροι της Εθνοσυνέλευσης (Presidents du Conseil)

Το σχέδιο αυτό οδήγησε σε υπογραφή της Συνθήκης της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Άμυνας στις 27 Μαΐου 1952, αλλά και σε υπογραφή Συνθήκης για την δημιουργία Ευρωπαϊκής Πολιτικής Κοινότητας. Όμως, το Γαλλικό Κοινοβούλιο καταψήφισε τις συμφωνίες αυτές, με αποτέλεσμα την κατάρρευση των σχεδίων για τη δημιουργία των δύο αυτών Κοινοτήτων.

Την ίδια περίοδο, με το θάνατο του Ιωσήφ Στάλιν και τη λήξη του πολέμου της Κορέας (1953), καταπραΰνονται και οι ανησυχίες για πόλεμο στην Ευρώπη αν και οι ΗΠΑ εξακολουθούν να φοβούνται την σοβιετική επέκταση και πιέζουν για επαν-εξοπλισμό της Γερμανίας. Οι πιέσεις αυτές οδήγησαν, παρά τις σημαντικές γαλλικές επιφυλάξεις, στη συμπερίληψη της Γερμανίας στην ήδη υπάρχουσα αμυντική συμφωνία των κρατών της Ευρώπης που είχε προκύψει από την Συνθήκη των Βρυξελλών και ονομαζόταν Δυτική Ένωση. Με την προσθήκη της Γερμανίας το όνομά της τροποποιήθηκε σε Δυτικο-Ευρωπαϊκή Ένωση (ΔΕΕ). Η ΔΕΕ, που αποτέλεσε τον αμυντικό βραχίονα των ευρωπαϊκών κρατών για πολλά χρόνια, βασιζόταν σε δεσμεύσεις αμοιβαίας άμυνας μεταξύ των πλήρων¹¹ μελών της¹².

Επόμενο έτος-σταθμός υπήρξε το 1957 με την υπογραφή της συνθήκης της Ρώμης και την επακόλουθη θεμελίωση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας (ΕΟΚ) που επικεντρωνόταν μόνον σε οικονομικά ζητήματα και στόχευε στη δημιουργία μιας τελωνειακής ένωσης και μιας κοινής αγοράς, στην οποία θα διακινούνταν ελεύθερα αγαθά, υπηρεσίες και κεφάλαια. Σύμφωνα με τους ιδρυτές της, αυτή η οικονομική ολοκλήρωση θα αποτελούσε στο μέλλον μέσο για την επίτευξη και της πολιτικής ένωσης της Ευρώπης. Στις ιδρυτικές συνθήκες της Ρώμης δεν γίνεται λόγος για «κοινή εξωτερική πολιτική», δεδομένου ότι τα θέματα αυτά καθώς και της ασφάλειας ρυθμίζονταν από το 1950 ήδη έως και το 1970 τελικά από το NATO και τη ΔΕΕ¹³.

¹¹ Πλήρη μέλη ήταν οι 11 χώρες της Ένωσης που ήταν και μέλη του NATO, πλην της Δανίας, η οποία, παρότι πληρούσε τις δύο συνθήκες, δεν συμμετείχε.

¹² Μαριλένα Κόππα, *Η κοινή πολιτική άμυνας και ασφάλειας: Η ιστορία, οι θεσμοί, οι στρατηγικές*, σελ.54

¹³ Χαράλαμπος Τσαρδανίδης (2016) «*Η Κοινή εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφάλειας (ΚΕΠΠΑ)*». στο Ναπολέον Μαραβέγιας (επιμ.) *Ευρωπαϊκή Ένωση Δημιουργία, εξέλιξη, προοπτικές*. Εκδόσεις Κριτική, σελ.236

Κατά τα επόμενα χρόνια έγιναν και άλλες αποτυχημένες ουσιαστικά προσπάθειες εγκαθίδρυσης μιας κοινής εξωτερικής πολιτικής¹⁴ μέχρι το 1970 που υιοθετήθηκε η Ευρωπαϊκή Πολιτική Συνεργασία, η οποία αποτελεί προοίμιο της σημερινής ΚΕΠΠΑ.

Από τη δεκαετία του 1950, είναι ήδη προφανής η διστακτικότητα και η ευαισθησία των ευρωπαϊκών κρατών, όσον αφορά στα εθνικά κυριαρχικά δικαιώματά τους στον τομέα της ασφάλειας και το ενδεχόμενο εκχώρησής τους σε υπερεθνικό οργανισμό. Η πραγματικότητα αυτή σχετίζεται επίσης και με τους ενδοιασμούς κρατών να αναγνωρίσουν επισήμως το ρόλο της ΕΠΣ στην πολιτική ασφάλειας λόγω της δικαιοδοσίας και του ήδη εδραιωμένου ρόλου του ΝΑΤΟ σε αυτήν.

Στη συνέχεια, η Συνθήκη του Μάαστριχτ, που συνιστά τη Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση¹⁵ (ΣΕΕ) είναι εκείνη που ουσιαστικά θέτει τα πρώτα θεμέλια για μία πολιτική ένωση των ευρωπαϊκών κρατών. Σύμφωνα με τον δεύτερο¹⁶ πυλώνα της, θεσπίζεται η Κοινή Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Ασφάλειας¹⁷ (ΚΕΠΠΑ) της Ευρωπαϊκής Ένωσης, μια διακυβερνητική συνεργασία μεταξύ των κρατών-μελών στους παραπάνω τομείς και δρομολογείται μία κοινή αμυντική πολιτική.

Σκοπός της ΚΕΠΠΑ είναι η διαφύλαξη των κοινών αξιών, των θεμελιωδών συμφερόντων, της ανεξαρτησίας και της ακεραιότητας της Ένωσης, η ενίσχυση της ασφάλειάς της, η διατήρηση της ειρήνης και η ενδυνάμωση της διεθνούς ασφάλειας, σύμφωνα με τις αρχές του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών, την Τελική Πράξη του Ελσίνκι και τους στόχους της Χάρτας των Παρισίων, συμπεριλαμβανομένων εκείνων που αφορούν στα εξωτερικά σύνορα. Η δράση της ΕΕ στη διεθνή σκηνή στοχεύει στην προώθηση της δημοκρατίας, του κράτους δικαίου, του σεβασμού των

¹⁴ Σχέδιο Fouchet (1959-1962) που υποστηρίχτηκε από τον Charles de Gaulle.

¹⁵ Υπογράφηκε το Φεβρουάριο του 1992 και τέθηκε σε ισχύ το Νοέμβριο 1993.

¹⁶ Ο πρώτος πυλώνας περιέχει τις υπάρχουσες δομές των τριών Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων: την Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (ΕΟΚ), την Ευρωπαϊκή Κοινότητα Ανθρακα και Χάλυβα (ΕΚΑΧ) και την Ευρωπαϊκή Κοινότητα Ατομικής Ενέργειας (ΕΥΡΑΤΟΜ) και στο Μάαστριχτ προστέθηκε η Οικονομική και Νομισματική Ένωση (ΟΝΕ). Ο τρίτος πυλώνας αναφέρεται στην επίσης διακυβερνητική συνεργασία μεταξύ των κρατών-μελών στους τομείς της Δικαιοσύνης και των Εσωτερικών Υποθέσεων.

¹⁷ Τίτλος V της ΣΕΕ

ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών και των αρχών της ισότητας και της αλληλεγγύης¹⁸.

Η ιδέα της δημιουργίας μιας κοινής αμυντικής πολιτικής ενισχύθηκε την περίοδο εκείνη από διάφορα πολιτικά γεγονότα στην περιοχή και ευρύτερα: Η Ευρώπη στις αρχές του 1990 βρέθηκε αντιμέτωπη με ένα περιβάλλον το οποίο χαρακτηριζόταν από πολλές εστίες αποσταθεροποίησης και οι ΗΠΑ εμφάνισαν σχετική μείωση στη δέσμευσή τους στον τομέα της ευρωπαϊκής άμυνας, γεγονός που δημιούργησε ένα κενό, που η Ευρώπη δεν μπορούσε να καλύψει¹⁹. Πιο αναλυτικά, η κρίση στα Βαλκάνια, η πτώση του τείχους του Βερολίνου και η διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης αλλά και η αδυναμία της ΕΕ να αντιμετωπίσει αποτελεσματικά την κατάσταση στον άμεσο περίγυρό της αποτέλεσαν καταλύτη για τη θεσμοθέτηση της ΚΕΠΠΑ²⁰.

Τέσσερις μήνες μετά την υπογραφή της Συνθήκης του Μάαστριχτ (Ιούνιος 1992), οι Υπουργοί Εξωτερικών και Άμυνας της ΔΕΕ συνήλθαν στο Πέτερσμπεργκ της Γερμανίας και καθόρισαν τις ευρωπαϊκές αποστολές διαχείρισης κρίσεων που θα αναλάμβανε η Ένωση. Στη Διακήρυξη του Πέτερσμπεργκ (Petersberg Declaration), που προέκυψε, καθορίστηκαν τρεις (3) τύποι αποστολών που ονομάστηκαν «αποστολές Πέτερσμπεργκ» (Petersberg Tasks): Αποστολές ανθρωπιστικές και διάσωσης, αποστολές ειρηνευτικές και αποστολές μαχητικών δυνάμεων για διαχείριση κρίσεων, συμπεριλαμβανομένων και των αποστολών για την επιβολή ειρήνης²¹.

Οι αποστολές Πέτερσμπεργκ ενσωματώθηκαν στο δίκαιο της ΕΕ με τη Συνθήκη του Άμστερνταμ το 1997. Με τη συνθήκη αυτή, η οποία αναθεώρησε την ΣΕΕ, προσδίδονται κάποια υπερεθνικά στοιχεία στην κατά κύριο λόγο

¹⁸ Πληροφορίες για την ΚΕΠΠΑ: <https://www.mfa.gr/exoteriki-politiki/i-ellada-stin-ee/keppa.html> (ανακτήθηκε 4 Φεβρουαρίου 2020)

¹⁹ Ιωάννης Παρίσης, *Εξωτερική πολιτική και ασφάλεια στο σύνταγμα της Ευρώπης*, σελ.20-21

²⁰ Μαριλένα Κόππα, *Η κοινή πολιτική άμυνας και ασφάλειας: Η ιστορία, οι θεσμοί, οι στρατηγικές*, σελ.51

²¹ <http://www.weu.int/documents/920619peten.pdf>, σελ.6 (ιδία μετάφραση). (ανακτήθηκε 20 Φεβρουαρίου 2020)

διακυβερνητική δομή της ΚΕΠΠΑ, χωρίς να αλλάξει ο βασικός χαρακτήρας της²². Σημαντική πρωτοβουλία για τα ευρωπαϊκά αμυντικά ζητήματα στη συνθήκη του Άμστερνταμ είναι η δημιουργία της θέσης του Υπατου Εκπροσώπου της ΚΕΠΠΑ. Παράλληλα, ενισχύεται η ευρωπαϊκή ταυτότητα και ανεξαρτησία της ΕΕ, σύμφωνα με τις αρχές του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών, για την προαγωγή της ειρήνης, της ασφάλειας και της προόδου στην Ευρώπη και την υφήλιο, ενισχύεται η ασφάλεια της Ένωσης, αυξάνονται οι αρμοδιότητες και εξουσίες του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου (που καθορίζει τις αρχές και τους γενικούς προσανατολισμούς της ΚΕΠΠΑ), αποσαφηνίζονται ο ρόλος και οι σχέσεις της ΕΕ και του ΝΑΤΟ, καθιερώνεται μια αποτελεσματικότερη διαδικασία λήψης αποφάσεων και εφαρμογής κοινών δράσεων, που συμπεριλαμβάνει την εποικοδομητική αποχή και την ψηφοφορία με ειδική πλειοψηφία και ενισχύεται η στενότερη συνεργασία μεταξύ των κρατών-μελών²³.

Μετά τη συνθήκη του Άμστερνταμ, η ευρωπαϊκή εξωτερική πολιτική εμφάνισε δυναμισμό σε αρκετές περιπτώσεις. Παραδείγματα είναι η επιτυχής παρέμβαση της ΕΕ στην περιοχή των Δυτικών Βαλκανίων και η εφαρμογή του πολιτικού πλαισίου της (πολιτική Διαδικασίας Σταθεροποίησης και Σύνδεσης) στις χώρες αυτές για την πορεία προς την ένταξή τους στην ΕΕ, η αποτροπή της διάλυσης της ΠΓΔΜ το 2001 με διαβουλεύσεις και παρεμβάσεις ακόμη και του ίδιου του ΥΕ Χ. Σολάνα καθώς και η συμβολή στον ειρηνικό διαχωρισμό της Σερβίας και του Μαυροβουνίου το 2003, όταν προέκυψε το ζήτημα της διάλυσης της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας.

Ωστόσο, η αδυναμία της ΕΕ να επέμβει δυναμικά στην κρίση στο Κόσοβο (1998-1999) έκανε προφανή την έλλειψη μηχανισμών και μέσων για την αντιμετώπιση κρίσεων που επιδρούν αποσταθεροποιητικά στην περιφέρειά της και επιτάχυνε τις εξελίξεις στο πεδίο της άμυνας και της ασφάλειας²⁴.

Στο πλαίσιο αυτό, οι ηγέτες της Γαλλίας και του Ηνωμένου Βασιλείου υπογράφουν τη Διακήρυξη του Σαιν Μαλό το Δεκέμβριο του 1998, που προωθεί την

²² Χαράλαμπος Τσαρδανίδης (2016) «*Η Κοινή εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφάλειας (ΚΕΠΠΑ)*», σε Ναπολέον Μαραβέγιας (επιμ.) *Ευρωπαϊκή Ένωση Δημιουργία, εξέλιξη, προοπτικές*. Εκδόσεις Κριτική, σελ.240

²³ Επίσημη Εφημερίδα ΕΕ αριθ. C 340 της 10/11/1997 σ. 0001 - 0144

²⁴ Θεόδωρος Χριστοδουλίδης, *Από την ευρωπαϊκή ιδέα στην Ευρωπαϊκή Ένωση: Η ιστορική διάσταση του ευρωπαϊκού εγχειρήματος 1923-2004*, σελ.173

ανάγκη για αυτόνομη δράση της ΕΕ, με τις κατάλληλες δομές, τις κατάλληλες στρατιωτικές δυνάμεις αλλά και τη βούληση για χρήση τους²⁵. Στο σημείο αυτό, καλό είναι να επισημανθεί αυτή η ανάληψη πρωτοβουλίας εκ μέρους του Ηνωμένου Βασιλείου σε θέματα εξωτερικής πολιτικής και ασφάλειας της ΕΕ, γεγονός που αναμφισβήτητα συνέβαλε ουσιαστικά -μέχρι πρότινος τουλάχιστον- στην πορεία προς την κοινή αμυντική πολιτική της ΕΕ.

Στη συνέχεια, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο στο Ελσίνκι συγκροτεί το Δεκέμβριο του 1999 την Κοινή Ευρωπαϊκή Πολιτική Ασφάλειας και Άμυνας (ΚΕΠΑΑ) στην κατεύθυνση της διαμόρφωσης μιας κοινής αμυντικής πολιτικής. Επιπροσθέτως, στο Ελσίνκι θεσπίζεται ο Πρωταρχικός Στόχος (Headline Goal), δηλαδή η δυνατότητα της Ένωσης να αναπτύσσει εντός προθεσμίας 60 ημερών και κατά τη διάρκεια τουλάχιστον ενός έτους δύναμη έως και 60.000 ανδρών. Πρόκειται για τη λεγόμενη Ευρωπαϊκή Δύναμη Ταχείας Αντίδρασης. Οι αποστολές που θα αναλαμβάνονται στο πλαίσιο της ΕΠΑΑ είναι εκείνες που προσδιορίζονται από τη Διακήρυξη του Πέτερσπεργκ²⁶.

Επόμενος σταθμός, η συνθήκη της Νίκαιας²⁷, που στόχευε στην τροποποίηση των προηγούμενων Συνθηκών (ΕΟΚ-Ρώμη και ΕΕ-Μάαστριχτ), και η οποία περιέλαβε νέες σημαντικές²⁸ διατάξεις αναφορικά με τα ζητήματα της ΚΕΠΑΑ: Η ΔΕΕ ενσωματώνεται στην ΕΠΑΑ (συμπεριλαμβανομένων των αποστολών Πέτερσπεργκ), συγκροτείται μία νέα Επιτροπή Πολιτικής και Ασφάλειας²⁹ της ΕΠΑΑ (αντικαθιστώντας την μέχρι τότε Πολιτική Επιτροπή), με διευρυμένο ρόλο και με αρμοδιότητες σε όλες τις λειτουργίες της ΚΕΠΑΑ και επεκτείνεται το σύστημα της ενισχυμένης συνεργασίας³⁰ στην ΚΕΠΑΑ, η οποία αφορά την εφαρμογή κοινής

²⁵ Μαριλένα Κόππα, *Η κοινή πολιτική άμυνας και ασφάλειας: Η ιστορία, οι θεσμοί, οι στρατηγικές*, σελ.63

²⁶ Ιωάννης Παρίσης, *Εξωτερική πολιτική και ασφάλεια στο σύνταγμα της Ευρώπης*, σελ.25

²⁷ Υπογράφηκε το Φεβρουάριο του 2001 και τέθηκε σε ισχύ το Φεβρουάριο του 2003.

²⁸ Χαράλαμπος Τσαρδανίδης (2016) «*Η Κοινή εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφάλειας (ΚΕΠΑΑ)*». Στο Ναπολέον Μαραβέγιας (επιμ.) *Ευρωπαϊκή Ένωση Δημιουργία, εξέλιξη, προοπτικές*. Εκδόσεις Κριτική, σελ.243

²⁹ Συγκροτήθηκε με στόχο να ασκεί τον πολιτικό έλεγχο και τη στρατηγική διεύθυνση των επιχειρήσεων διαχείρισης κρίσεων

³⁰ Επίσημη Εφημερίδα ΕΕ αριθ. C 080 της 10/03/2001 σ. 0001 – 0087 Άρθρο 27B

δράσης ή κοινής θέσης³¹ αλλά όχι θέματα που έχουν στρατιωτικές συνέπειες ή συνέπειες στον τομέα της άμυνας.

Σε διεθνές επίπεδο, την περίοδο εκείνη έχουμε γεγονότα, που επαναπροσδιορίζουν τις πολιτικές προσεγγίσεις των χωρών του δυτικού κόσμου, όσον αφορά στα θέματα άμυνας και ασφάλειας τόσο σε ευρωπαϊκό όσο και παγκόσμιο επίπεδο. Το πιο χαρακτηριστικό είναι η τρομοκρατική επίθεση της 11^{ης} Σεπτεμβρίου 2001 στις ΗΠΑ που συντάραξε την υφήλιο. Στην Ευρώπη, οι διαφωνίες μεταξύ των κρατών-μελών στο θέμα της εισβολής των ΗΠΑ στο Ιράκ το 2003 καθώς και η αποτυχία του σχεδίου για ένα ευρωπαϊκό σύνταγμα το 2005 είχαν ως αποτέλεσμα την υιοθέτηση, μεταξύ άλλων, στη συνθήκη της Λισαβόνας³² διατάξεων που ενίσχυσαν την κοινή αμυντική πολιτική και καθόρισαν την ευρωπαϊκή πολιτική που ασκείται μέχρι σήμερα στα θέματα εξωτερικών σχέσεων, ασφάλειας και άμυνας.

Η συνθήκη της Λισαβόνας³³, γνωστή και ως Μεταρρυθμιστική Συνθήκη, τροποποιεί ουσιαστικά την Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση (ΣΕΕ) και τη Συνθήκη των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (ΣΕΚ), που μετονομάζεται σε Συνθήκη για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΣΛΕΕ). Η Συνθήκη της Λισαβόνας αποδίδει υψηλή προτεραιότητα στην υλοποίηση ενός χώρου ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης³⁴, ενώ με τη συνθήκη αυτή, η ΕΕ αντικαθιστά την Κοινότητα ως νομικό πρόσωπο³⁵ και αποκτά ενιαία νομική προσωπικότητα, γεγονός που αναβαθμίζει τις διαπραγματευτικές της δυνάμεις και της δίνει το δικαίωμα να συνάπτει διεθνείς συμφωνίες με κράτη και οργανισμούς.

³¹ Οι κοινές δράσεις καθόριζαν τα στρατιωτικά και άλλα μέσα που απαιτούνται για την εφαρμογή των πολιτικών της ΕΕ. Οι κοινές θέσεις υιοθετούνταν από το Συμβούλιο Υπουργών και καθόριζαν τις θέσεις της ΕΕ σε συγκεκριμένα γεωγραφικά ή θεματικά ζητήματα και τα κράτη-μέλη μεριμνούσαν ώστε οι εθνικές πολιτικές να αντανακλούν τις κοινές θέσεις. Κοινές θέσεις και κοινές δράσεις σε συνδυασμό με τις κοινές στρατηγικές, που εισήχθησαν με τη συνθήκη του Άμστερνταμ, τη σύναψη διεθνών συμφωνιών, τις δηλώσεις και τις επαφές με τρίτες χώρες συνιστούν τα μέσα άσκησης της ΚΕΠΠΑ. Οι φορείς άσκησης ήταν το Συμβούλιο της ΕΕ, η Προεδρία του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, ο ΥΕ, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, τα κράτη-μέλη και οι ειδικοί απεσταλμένοι (σ. 24 Ι. Παρίσης 2005)

³² Επίσημη Εφημερίδα ΕΕ αριθ. C 306 της 17/12/2007

³³ Υπογράφηκε το 13 Δεκεμβρίου 2007 και τέθηκε σε ισχύ 1 Δεκεμβρίου 2009

³⁴ «Η Ένωση παρέχει στους πολίτες της χώρο ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης χωρίς εσωτερικά σύνορα, μέσα στον οποίο εξασφαλίζεται η ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων σε συνδυασμό με κατάλληλα μέτρα όσον αφορά τους ελέγχους στα εξωτερικά σύνορα, το άσυλο, τη μετανάστευση και την πρόληψη και καταστολή της εγκληματικότητας» ΣΕΕ, παρ. 2 άρθρο 3

³⁵ Χαράλαμπος Τσαρδανίδης (2016) «Η Κοινή εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφάλειας (ΚΕΠΠΑ)». στο Ναπολέον Μαραβέγιας (επιμ.) Ευρωπαϊκή Ένωση Δημιουργία, εξέλιξη, προοπτικές. Εκδόσεις Κριτική, σελ.244

Επίσης, μέσω της συνένωσης των μέσων εξωτερικής πολιτικής και συγκεκριμένα των εξωτερικών οικονομικών σχέσεων, της παλιάς ΚΕΠΠΑ και της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Ασφάλειας και Άμυνας (ΕΠΑΑ) που μετονομάζεται τώρα σε Κοινή Πολιτική Ασφάλειας και Άμυνας (ΚΠΑΑ), ενδυναμώνεται ο ρόλος της Ευρώπης στη διεθνή σκηνή, προκειμένου να προωθούνται αποτελεσματικά τα συμφέροντά της σε διεθνές επίπεδο, διασφαλίζοντας παράλληλα τα ιδιαίτερα συμφέροντα των κρατών-μελών της.

Όσον αφορά την Κοινή Πολιτική Ασφάλειας και Άμυνας (ΚΠΑΑ), η Συνθήκη της Λισαβόνας θεσπίζει ρήτρα αμοιβαίας άμυνας, βάσει της οποίας όλα τα κράτη μέλη υποχρεούνται να παράσχουν βοήθεια σε ένα κράτος μέλος που δέχεται επίθεση. Μια ρήτρα αλληλεγγύης προβλέπει ότι η Ένωση και καθένα από τα κράτη μέλη της οφείλουν να συνδράμουν με όλα τα δυνατά μέσα ένα κράτος μέλος που έχει πληγεί από φυσική καταστροφή ή τρομοκρατική επίθεση. Μια «μόνιμη διαρθρωμένη συνεργασία» είναι ανοικτή σε όλα τα κράτη μέλη που δεσμεύονται να συμμετέχουν σε ευρωπαϊκά προγράμματα στρατιωτικού εξοπλισμού και να παρέχουν μάχιμες μονάδες που διατίθενται για άμεση δράση. Για την έγκριση αυτής της συνεργασίας, απαιτείται η επίτευξη ειδικής πλειοψηφίας στο Συμβούλιο μετά από διαβούλευση με τον ΑΕ/ΥΕ³⁶.

Συμπερασματικά, παρά την κατάργηση των πυλώνων της Συνθήκης του Μάαστριχτ, η διακυβερνητική προσέγγιση της Συνθήκης της Λισαβόνας στα θέματα ΚΕΠΠΑ/ΚΠΑΑ παραμένει. Η πρωτοκαθεδρία του κράτους-μέλους συνεχίζει να ισχύει και το κράτος παραμένει ο κεντρικός παράγοντας στα θέματα ασφάλειας και άμυνας, διαθέτοντας την αρμοδιότητα και τα μέσα. Τα ισχυρά κράτη-μέλη διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο στη διαδικασία λήψης αποφάσεων της ΕΕ στα θέματα πολιτικής ασφάλειας και συμμαχιών, ενώ αναλαμβάνουν το μεγαλύτερο μέρος της ευθύνης για τη συμμετοχή στις στρατιωτικές αποστολές της ΚΠΑΑ³⁷.

³⁶ <http://www.europarl.europa.eu/factsheets/el/sheet/159/κοινη-πολιτικη-ασφαλειας-και-αμυνας> (ανακτήθηκε 25 Φεβρουαρίου 2020)

³⁷ Μαριλένα Κοππά, «Η Κοινή Πολιτική Άμυνας και Ασφάλειας. Η ιστορία, οι θεσμοί, οι στρατηγικές», σελ. 90.

Κοινή Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Ασφαλείας (ΚΕΠΠΑ)

Στόχοι ΚΕΠΠΑ

Η ΚΕΠΠΑ έκανε τα πρώτα της βήματα χάρη στην εγκαθίδρυση από την Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Συνεργασίας, η οποία πρόβλεπε διαδικασίες αμοιβαίας πληροφόρησης και τακτικές συνδιασκέψεις για την εναρμόνιση των θέσεων των κρατών μελών στα θέματα της διεθνούς πολιτικής.

Σύμφωνα με το Άρθρο 21, τίτλος V της ΕΕ³⁸:

«1. Η δράση της Ένωσης στη διεθνή σκηνή έχει ως γνώμονα και σχεδιάζεται με στόχο να προωθεί στο ευρύτερο παγκόσμιο πλαίσιο τις αρχές που έχουν εμπνεύσει τη δημιουργία, την ανάπτυξη και τη διεύρυνσή της: τη δημοκρατία, το κράτος δικαίου, την οικουμενικότητα και το αδιαίρετο των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών, τον σεβασμό της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, τις αρχές της ισότητας και της αλληλεγγύης και τον σεβασμό των αρχών του Καταστατικού Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών και του διεθνούς δικαίου. Η Ένωση προσπαθεί να αναπτύσσει σχέσεις και να δημιουργεί εταιρικές σχέσεις με τρίτες χώρες και διεθνείς, περιφερειακούς ή παγκόσμιους οργανισμούς που συμμερίζονται τις αρχές του πρώτου εδαφίου. Προωθεί πολυμερείς λύσεις σε κοινά προβλήματα, ιδίως στο πλαίσιο των Ηνωμένων Εθνών.

2. Η Ένωση καθορίζει και εφαρμόζει κοινές πολιτικές και δράσεις και εργάζεται για την επίτευξη υψηλού βαθμού συνεργασίας σε όλους τους τομείς των διεθνών σχέσεων, με στόχο:

α) τη διαφύλαξη των αξιών της, των θεμελιωδών της συμφερόντων, της ασφάλειας, της ανεξαρτησίας και της ακεραιότητάς της,

β) την εδραίωση και στήριξη της δημοκρατίας, του κράτους δικαίου, των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των αρχών του διεθνούς δικαίου,

γ) τη διατήρηση της ειρήνης, την πρόληψη των συγκρούσεων και την ενίσχυση της διεθνούς ασφάλειας, σύμφωνα με τους στόχους και τις αρχές του Καταστατικού Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών, καθώς και σύμφωνα με τις αρχές της τελικής πράξης του Ελσίνκι και τους στόχους του Χάρτη του Παρισιού, συμπεριλαμβανομένων και αυτών που αφορούν τα εξωτερικά σύνορα,

³⁸ Επίσημη Εφημερίδα ΕΕ αριθ. 115 της 09/05/2008 σ. 0028 – 0029

δ) την προώθηση, στις αναπτυσσόμενες χώρες, της αειφόρου ανάπτυξης από οικονομική, κοινωνική και περιβαλλοντική άποψη, με πρωταρχικό στόχο την εξάλειψη της φτώχειας,

ε) την προώθηση της ενσωμάτωσης όλων των χωρών στην παγκόσμια οικονομία, μεταξύ άλλων και μέσω της προοδευτικής κατάργησης των περιορισμών του διεθνούς εμπορίου,

στ) τη συμβολή στην ανάπτυξη διεθνών μέτρων για τη διαφύλαξη και τη βελτίωση της ποιότητας του περιβάλλοντος και την αειφόρο διαχείριση των παγκόσμιων φυσικών πόρων, με στόχο τη διασφάλιση της αειφόρου ανάπτυξης,

ζ) την παροχή συνδρομής σε πληθυσμούς, χώρες και περιοχές που αντιμετωπίζουν φυσικές ή ανθρωπογενείς καταστροφές, και

η) την προώθηση διεθνούς συστήματος που θεμελιώνεται στην ενισχυμένη πολυμερή συνεργασία και τη χρηστή παγκόσμια διακυβέρνηση.

3. Η Ένωση τηρεί τις αρχές και επιδιώκει τους στόχους των παραγράφων 1 και 2 κατά τη διαμόρφωση και εφαρμογή της εξωτερικής δράσης της στους διάφορους τομείς που καλύπτονται από τον παρόντα τίτλο και από το πέμπτο μέρος της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, καθώς και κατά τη διαμόρφωση και εφαρμογή των εξωτερικών πτυχών των άλλων πολιτικών της. Η Ένωση μεριμνά για τη συνοχή μεταξύ των διαφόρων τομέων της εξωτερικής της δράσης και μεταξύ αυτών και των άλλων πολιτικών της. Το Συμβούλιο και η Επιτροπή, επικουρούμενοι από τον ύπατο εκπρόσωπο της Ένωσης για θέματα εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφαλείας, εξασφαλίζουν αυτή τη συνοχή και συνεργάζονται για τον σκοπό αυτό.»

Χαρακτηριστικά της ΚΕΠΠΑ

Σύμφωνα με το Υπουργείο Εξωτερικών της Γερμανίας³⁹, η ιδέα πίσω από την ΚΕΠΠΑ της ΕΕ είναι απλή και κατανοητή: Μόνον μαζί μπορούν τα κράτη-μέλη της ΕΕ να κάνουν αισθητό το ειδικό τους βάρος σε διεθνές επίπεδο. Όσο πιο ενωμένη και συνοχική είναι η εξωτερική δράση της ΕΕ, τόσο μεγαλύτερη θα είναι και η ικανότητα τους να δράσουν. Για την ΕΕ δεν υπάρχει επιλογή: Η οικονομική της υπεροχή από μόνη της την καθιστά πρωταγωνιστή στη διεθνή σκηνή. Μια ισχυρή και

³⁹ <https://www.auswaertiges-amt.de/en/aussenpolitik/europa/aussenpolitik/gasp/-/228304> (ίδια μετάφραση) (ανακτήθηκε 22 Φεβρουαρίου 2020)

αποτελεσματική ΚΕΠΠΑ αποτελεί το κλειδί για να αντιμετωπιστεί η ΕΕ ως κάτι περισσότερο από οικονομικό γίγαντα και να εξαλειφθεί η εικόνα του πολιτικού νάνου στην ίδια σκηνή.

Σε κάθε περίπτωση, η ΚΕΠΠΑ αποτελεί μόνον ένα μέρος των εξωτερικών σχέσεων της ΕΕ. Το φάσμα της εξωτερικής δράσης της ΕΕ εκτείνεται πολύ πιο πέρα από την ΚΕΠΠΑ. Το φάσμα αυτό περιλαμβάνει την προ-ενταξιακή διαδικασία των υποψήφιων χωρών, την Ευρωπαϊκή Πολιτική Γειτονίας (ΕΠΓ-European Neighbourhood Policy ENP), το εξωτερικό εμπόριο και την αναπτυξιακή πολιτική – τομείς που εμπίπτουν σε μεγάλο βαθμό στις αρμοδιότητες της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Η Συνθήκη της Λισαβόνας πραγματοποίησε ένα σημαντικό βήμα στην κατεύθυνση της μεγαλύτερης συνοχής της εξωτερικής δράσης της ΕΕ, δημιουργώντας το διπλό ρόλο για τον ΥΕ για την ΚΕΠΠΑ της ΕΕ. Ο ΥΕ κατέχει ταυτόχρονα τη θέση του Αντιπροέδρου της Επιτροπής και του επικεφαλής της ΕΥΕΔ που αποτελείται από δημόσιους υπαλλήλους των κρατών-μελών, της Επιτροπής και της Γραμματείας του Συμβουλίου.

Σύμφωνα με τη συνθήκη της Λισαβόνας της ΕΕ, η ΚΕΠΠΑ περιλαμβάνει όλες τις πτυχές της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Ασφάλειας και Άμυνας. Οι πολιτικοί και στρατιωτικοί πόροι καθώς και οι ικανότητες της Κοινής Πολιτικής Ασφάλειας και Άμυνας (ΚΠΑΑ) βρίσκονται στη διάθεση της ΚΕΠΠΑ. Συχνά δημιουργείται η αίσθηση ότι η ΚΕΠΠΑ ασχολείται με θέματα πρόληψης και διαχείρισης κρίσεων αλλά και με θέματα επιβολής της ειρήνης μετά τις συγκρούσεις. Αυτό σημαίνει ότι η ατζέντα της ΚΕΠΠΑ είναι απρόβλεπτη και καθορίζεται έντονα από τα τρέχοντα γεγονότα της εξωτερικής πολιτικής και όχι μόνον. Σχεδόν σε όλα τα σημεία της υφηλίου, όπου ασκείται εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφάλειας, αυτή εφαρμόζεται στο πλαίσιο της ΚΕΠΠΑ. Από την άλλη πλευρά, ο τομέας της πρόληψης κρίσεων απαιτεί μακροχρόνιες δεσμεύσεις και σχεδιασμούς. Οι νέες αντιπροσωπείες της ΕΕ (ξένες αποστολές της ΕΕ) παρέχουν μία ευρύτερη βάση για σχέσεις μεταξύ της ΕΕ και τρίτες χώρες.

Η ΚΕΠΠΑ, ο πρώην «δεύτερος πυλώνας» της ΕΕ, έχει ρυθμιστεί βάσει του τίτλου V στα Άρθρα 21-46 της ΣΕΕ. Έχει ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, που θεωρούνται περισσότερο διακυβερνητικά και όχι κοινοτικοποιημένα (communitarized). Εκτός λίγων εξαιρέσεων (που περιλαμβάνονται στο Άρθρο 31 της ΣΕΕ), τα κράτη-μέλη αποφασίζουν ομόφωνα στα θέματα της ΚΕΠΠΑ και της θέσης της ΕΕ για την

Ευρωπαϊκή Πολιτική Ασφάλειας και Άμυνας. Θα μπορούσε να ισχυριστεί κανείς ότι τα κράτη-μέλη συνιστούν την εκτελεστική εξουσία της ΚΕΠΠΑ. Αυτό επιτυγχάνεται με τις αποφάσεις του Συμβουλίου Εξωτερικών Υποθέσεων, που συγκαλείται μία φορά το μήνα, των διευθυντικών δομών της υφιστάμενης Επιτροπής Πολιτικής και Ασφάλειας και των ομάδων εργασίας των Βρυξελλών. Μαζί με την ΥΕΕΔ, ο ΥΕ προετοιμάζει τις αποφάσεις, τις παρουσιάζει στα όργανα του Συμβουλίου, και μετά εφαρμόζει τις πολιτικές που έχουν αποφασιστεί στις συναντήσεις του Συμβουλίου από τους Υπουργούς Εξωτερικών των χωρών της ΕΕ, στις οποίες ο ΥΕ προεδρεύει. Η συνθήκη της Λισαβόνας δεν άλλαξε κάτι σε σχέση με τον διακυβερνητικό χαρακτήρα της ΚΕΠΠΑ.

Η Επιτροπή έχει περιορισμένο ρόλο στην ΚΕΠΠΑ. Δεν δικαιούται πρωτοβουλιών, ούτε έχει ιδιαίτερες εκτελεστικές εξουσίες. Μπορεί μόνο να «στηρίζει» τον ΥΕ σε ζητήματα της ΚΕΠΠΑ ή σε πρωτοβουλίες που αναφέρονται στο Συμβούλιο (Άρθρο 30 της ΣΕΕ). Για να επιτευχθεί ο βέλτιστος συντονισμός της ΚΕΠΠΑ και της εξωτερικής δράσης της ΕΕ αρμοδιότητας της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (όπως είναι μεταξύ άλλων η ΕΠΓ, η προ-ενταξιακή διαδικασία, το εξωτερικό εμπόριο και η αναπτυξιακή πολιτική), ο ΥΕ της ΕΕ για την ΕΠΠΑ είναι ταυτόχρονα και ο Αντιπρόεδρος της Επιτροπής, διασφαλίζοντας συνοχή για την ολότητα της εξωτερικής δράσης της ΕΕ.

Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο (ΕΚ) πρέπει να ενημερώνεται από την Επιτροπή και να διαβουλεύεται για τα θέματα της ΚΕΠΠΑ (Άρθρα 27 και 36 της ΣΕΕ). Επιπλέον, ο ΥΕ πρέπει «να διασφαλίζει ότι οι απόψεις του ΕΚ λαμβάνονται σοβαρά υπόψη». Δύο φορές το χρόνο το ΕΚ διενεργεί συζήτηση για την πρόοδο της εφαρμογής της ΚΕΠΠΑ. Επιπροσθέτως, η Επιτροπή και το ΕΚ έχουν λόγο στην έγκριση των προϋπολογισμών της ΚΕΠΠΑ και της ΥΕΕΔ και μπορούν με αυτόν τον τρόπο να επηρεάσουν σε κάποιο βαθμό την ΚΕΠΠΑ, μέσω της διαχείρισης των χρηματοδοτήσεων και ειδικά μέσω της εξουσίας που διαθέτει το ΕΚ στη λήψη της τελικής απόφασης για τον προϋπολογισμό της ΕΕ.

Η ΚΕΠΠΑ έχει πολύ λιγότερο νομικό χαρακτήρα από τις υπόλοιπες κοινοτικοποιημένες πολιτικές και οι αντίστοιχες νομικές διαδικασίες έχουν στοιχειώδη μορφή. Οι νομικές πράξεις που υιοθετούνται από το Συμβούλιο στο πλαίσιο της ΚΕΠΠΑ δεν υπόκεινται ουσιαστικά σε έλεγχο από το Ανώτατο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο.

Η ΚΕΠΠΑ υφίσταται παράλληλα με τις εξωτερικές πολιτικές των ανεξάρτητων κρατών-μελών, που υποχρεούνται σε κάθε περίπτωση να στηρίζουν την ΚΕΠΠΑ και να απέχουν από δράσεις που είναι αντίθετες με τα συμφέροντά της (Άρθρο 24 της ΣΕΕ).

Η ΚΕΠΠΑ δεν έχει γεωγραφικούς περιορισμούς. Βασίζεται στις αρχές της δημοκρατίας, τους κανόνες δικαίου, την καθολικότητα και την αδιαιρετότητα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των βασικών ελευθεριών, το σεβασμό στην ανθρώπινη αξιοπρέπεια, τις αρχές της ισότητας και της αλληλεγγύης, το σεβασμό στις αρχές της Χάρτας των ΗΕ και στο διεθνές δίκαιο.

Η λήψη των αποφάσεων σε θέματα ΚΕΠΠΑ

Η μέθοδος λήψης των αποφάσεων για την ΚΕΠΠΑ διαφέρει πολύ από τη συνήθη νομοθετική διαδικασία που διέπει τις άλλες δραστηριότητες της Ένωσης. Η πολιτική αυτή διέπεται από ειδικούς κανόνες και διαδικασίες. Χαράσσεται και υλοποιείται από το ΕΣ και το Συμβούλιο, τα οποία αποφασίζουν με ομοφωνία, πλην των περιπτώσεων στις οποίες οι Συνθήκες ορίζουν άλλως. Η θέσπιση νομοθετικών πράξεων αποκλείεται.

Κατά παρέκκλιση από τον κανόνα της ομοφωνίας, το Συμβούλιο αποφασίζει με ειδική πλειοψηφία, όταν εκδίδει απόφαση που καθορίζει δράση ή θέση της Ένωσης βάσει απόφασης ή συγκεκριμένου αιτήματος του ΕΣ.

Το Δικαστήριο της ΕΕ δεν έχει αρμοδιότητα όσον αφορά τις διατάξεις σχετικά με την ΚΕΠΠΑ, ούτε όσον αφορά τις πράξεις που θεσπίζονται βάσει αυτών.

Οι αποφάσεις του ΕΣ ως προς τα στρατηγικά συμφέροντα και τους στόχους της Ένωσης αφορούν την ΚΕΠΠΑ καθώς και άλλους τομείς που εμπίπτουν στην εξωτερική δράση της Ένωσης.

Όταν μια διεθνής κατάσταση απαιτεί επιχειρησιακή δράση εκ μέρους της Ένωσης, το Συμβούλιο εκδίδει τις αναγκαίες αποφάσεις. Προσδιορίζουν τους στόχους τους, το πεδίο εφαρμογής τους, τα μέσα που πρέπει να τεθούν στη διάθεση της Ένωσης, τις προϋποθέσεις εφαρμογής τους και, εφόσον είναι απαραίτητο, τη διάρκειά τους. Αυτές οι αποφάσεις δεσμεύουν τα κράτη μέλη όσον αφορά τις θέσεις που υιοθετούν και τη διεξαγωγή της δράσης τους. Κάθε θέση ή δράση κράτους

μέλους η οποία σχεδιάζεται κατ' εφαρμογή απόφασης του Συμβουλίου γνωστοποιείται από το ενδιαφερόμενο κράτος μέλος εντός προθεσμίας η οποία επιτρέπει, εάν είναι αναγκαίο, προηγούμενη συνεννόηση στα πλαίσια του Συμβουλίου.

Το Συμβούλιο εκδίδει αποφάσεις οι οποίες καθορίζουν τη στάση της Ένωσης επί συγκεκριμένου ζητήματος γεωγραφικής ή θεματικής φύσεως.

Τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε οι εθνικές τους πολιτικές να συνάδουν προς τις θέσεις της Ένωσης. Κάθε κράτος μέλος πριν να αναλάβει διεθνώς οποιαδήποτε δράση ή οποιαδήποτε δέσμευση που θα μπορούσε να επηρεάσει τα συμφέροντα της Ένωσης, πρέπει να διαβουλευεται με τα άλλα κράτη μέλη στο πλαίσιο του ΕΣ ή του Συμβουλίου. Τα κράτη μέλη είναι, μεταξύ τους, αλληλέγγυα.

Η εποικοδομητική αποχή επιτρέπει σε ορισμένα κράτη μέλη να μη συμμετέχουν σε κοινή δράση, διευκολύνοντας έτσι την υιοθέτηση πρωτοβουλιών, που υποστηρίζονται από τα περισσότερα κράτη μέλη (τα δύο τρίτα της ειδικής πλειοψηφίας).

Όπως είδαμε παραπάνω, οι αποφάσεις ΚΕΠΠΑ λαμβάνονται ομοφώνως από το ΕΣ ή το Συμβούλιο, αλλά ένα μέλος του Συμβουλίου μπορεί να απόσχει από τη ψηφοφορία για να επιτρέψει τη λήψη απόφασης. Εάν τα απέχοντα μέλη αντιπροσωπεύουν πλέον του ενός τρίτου των ψήφων στο Συμβούλιο, η απόφαση δεν λαμβάνεται.

Για αποφάσεις που δεν έχουν στρατιωτικές συνέπειες ή συνέπειες στην άμυνα, το Συμβούλιο αποφασίζει με ειδική πλειοψηφία, όταν εκδίδει απόφαση που καθορίζει δράση ή θέση της Ένωσης βάσει απόφασης ή κατόπιν συγκεκριμένου αιτήματος του ΕΣ.

Αν όμως, μέλος του Συμβουλίου δηλώσει ότι, για ζωτικούς και δεδηλωμένους λόγους εθνικής πολιτικής, προτίθεται να αντισταθεί στη λήψη απόφασης με ειδική πλειοψηφία, το Συμβούλιο δύναται, με ειδική πλειοψηφία να ζητήσει την παραπομπή του θέματος στο ΕΣ, για λήψη απόφασης με ομοφωνία.

Η δυνατότητα του βέτο παραμένει, αφού το κράτος μέλος δώσει εξηγήσεις. Τέτοιες εξηγήσεις δεν μπορούν να αποτρέψουν το βέτο, αν ένα κράτος μέλος είναι αποφασισμένο να υπερασπίσει τα συμφέροντά του, τα οποία αποκλίνουν από εκείνα της πλειοψηφίας.

Οι διοικητικές δαπάνες της ΚΕΠΠΑ βαρύνουν τον προϋπολογισμό της Ένωσης.

Οι λειτουργικές δαπάνες βαρύνουν επίσης τον προϋπολογισμό της Ένωσης, πλην των δαπανών που οφείλονται σε ενέργειες που έχουν στρατιωτικές συνέπειες ή συνέπειες στην άμυνα και των περιπτώσεων όπου το Συμβούλιο λαμβάνει ομόφωνα διαφορετική απόφαση.

Στις περιπτώσεις που οι δαπάνες δεν καταλογίζονται στον προϋπολογισμό της Ένωσης, αυτές βαρύνουν τα κράτη μέλη σύμφωνα με την κλείδα ακαθάριστου εθνικού προϊόντος, εκτός εάν το Συμβούλιο ομόφωνα αποφασίσει αλλιώς.

Ένα ινστιτούτο μελετών ασφάλειας της ΕΕ-με έδρα το Παρίσι -και ένα δορυφορικό κέντρο της ΕΕ-με έδρα την πόλη Torrejón de Ardoz (Ισπανία)- υποστηρίζουν τη διαδικασία λήψης αποφάσεων της ΕΕ στο πλαίσιο της ΚΕΠΠΑ, και ιδίως της ΕΠΑΑ, και συμβάλλουν στην ανάπτυξή της, με τη διεξαγωγή ερευνών και αναλύσεων στους σχετικούς τομείς.

Όργανα λήψης αποφάσεων που σχετίζονται με τη χάραξη και εφαρμογή της ΚΕΠΠΑ

Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο

Σε ότι αφορά την ΚΕΠΠΑ δεν έχει άμεσες εξουσίες, μπορεί μόνο να συμβουλευτεί την προεδρία. Η Προεδρία ζητά την γνώμη του σε βασικές επιλογές της ΚΕΠΠΑ. Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο⁴⁰ είναι το νομοθετικό σώμα της ΕΕ. Εκλέγεται άμεσα από τους πολίτες της ΕΕ κάθε 5 χρόνια.

Οι τελευταίες εκλογές έγιναν τον Μάιο του 2019. Η συμμετοχή του ΕΚ στην ΚΕΠΠΑ συμβάλλει στην ενίσχυση του δημοκρατικού ελέγχου της πολιτικής. Το ΕΚ υποστήριξε εξ αρχής την ιδέα της ΚΕΠΠΑ και αναζήτησε τρόπους για την επέκταση του πεδίου εφαρμογής της. Παρά τον περιορισμένο επίσημο ρόλο του στη διαδικασία λήψης αποφάσεων εξωτερικής πολιτικής, σήμερα το ΕΚ ελέγχει διεξοδικά και

⁴⁰ Πληροφορίες για το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο: <https://www.europarl.europa.eu/about-parliament/el> (ανακτήθηκε 27 Απριλίου 2020)

τακτικά τις επιχειρήσεις της ΕΥΕΔ και της παρέχει συμβουλές σχετικά με διαρθρωτικά θέματα (από την ισόρροπη κατανομή σε γεωγραφικό επίπεδο και σε επίπεδο φύλων έως την αλληλεπίδρασή της με άλλα θεσμικά όργανα της ΕΕ και τις διπλωματικές υπηρεσίες των κρατών μελών) και συμβάλλει στην ανάπτυξή της, στηρίζοντας ιδίως την Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Εξωτερικής Δράσης (ΕΥΕΔ), τους Ειδικούς Εντεταλμένους (ΕΕΕΕ) και τις αντιπροσωπείες της ΕΕ. Επίσης, το ΕΚ, μέσω των δημοσιονομικών εξουσιών του, προσδιορίζει το εύρος και το πεδίο εφαρμογής της ΚΕΠΠΑ, καθώς και τα χρηματοδοτικά μέσα που υποστηρίζουν τις εξωτερικές δραστηριότητες της ΕΕ. Το άρθρο 36 της ΣΕΕ υποχρεώνει τον Ύπατο Εκπρόσωπο να ζητεί τακτικά τη γνώμη του ΕΚ όσον αφορά τις κύριες πτυχές και τις βασικές επιλογές της ΚΕΠΠΑ και να το ενημερώνει για την εξέλιξη της κάθε πολιτικής.

Το Κοινοβούλιο διεξάγει δύο φορές κατ' έτος συζήτηση για τις εκθέσεις προόδου σχετικά με την εφαρμογή της ΚΕΠΠΑ και απευθύνει ερωτήσεις και διατυπώνει συστάσεις προς το Συμβούλιο και τον Ύπατο Εκπρόσωπο.⁴¹

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο⁴² καθορίζει τις γενικές πολιτικές κατευθύνσεις και προτεραιότητες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, χωρίς όμως να θεσπίζει νομοθεσία. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο είναι αρμόδιο για τη χάραξη της ΚΕΠΠΑ, την οποία καθορίζει, λαμβάνοντας υπόψη τα στρατηγικά συμφέροντα της ΕΕ και τα θέματα άμυνας.

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο απαρτίζεται από τους αρχηγούς κρατών ή/και κυβερνήσεων των χωρών της ΕΕ, τον Πρόεδρο του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου και τον Πρόεδρο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Σε συνόδους όπου συζητούνται θέματα εξωτερικών υποθέσεων, συμμετέχει τότε και ο Ύπατος Εκπρόσωπος της Ένωσης για Θέματα Εξωτερικής Πολιτικής και Πολιτικής Ασφαλείας όταν για τα ζητήματα που επεξεργάζεται το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο δύναται είτε να ζητήσει από την Ευρωπαϊκή

⁴¹ <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/el/sheet/158/foreign-policy-aims-instruments-and-achievements> (ανακτήθηκε 27 Απριλίου 2020)

⁴² https://europa.eu/european-union/about-eu/institutions-bodies/european-council_el (ανακτήθηκε 23 Απριλίου 2020)

Επιτροπή να υποβάλει πρόταση για την αντιμετώπισή του είτε να παραπέμψει το ζήτημα στο Συμβούλιο της ΕΕ.

Οι περισσότερες αποφάσεις του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου λαμβάνονται γενικώς με συναίνεση. Σε ορισμένες όμως περιπτώσεις που ορίζονται στις Συνθήκες της ΕΕ, λαμβάνονται με ομοφωνία ή με ειδική πλειοψηφία⁴³.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή⁴⁴ είναι το πολιτικά ανεξάρτητο εκτελεστικό όργανο της ΕΕ. Είναι το μόνο αρμόδιο όργανο για την κατάρτιση προτάσεων για νέα ευρωπαϊκή νομοθεσία⁴⁵, και εφαρμόζει τις αποφάσεις του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της ΕΕ. Δικαίωμα νομοθετικής πρωτοβουλίας έχει για ότι έχει σχέση με την κοινή αγορά αλλά σε σχέση με την ΚΕΠΠΑ το δικαίωμα αυτό δεν είναι αποκλειστικό. Ουσιαστικά μετουσιώνει τη στρατηγική και τους πολιτικούς στόχους της ΕΕ, που διαμορφώνονται συλλογικά από τα θεσμικά όργανα, σε πολιτικές και πρωτοβουλίες.

Η πολιτική ηγεσία ασκείται από το Σώμα των 27 Επιτρόπων (ένας από κάθε χώρα της ΕΕ), υπό τον πρόεδρο της Επιτροπής, ο οποίος αποφασίζει το ποιος είναι αρμόδιος για κάθε τομέα πολιτικής. Το Σώμα των Επιτρόπων αποτελείται από τον πρόεδρο της Επιτροπής, οκτώ αντιπροέδρους, εκ των οποίων οι τρεις είναι εκτελεστικοί αντιπρόεδροι, τον Ύπατο Εκπρόσωπο της Ένωσης για θέματα εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφαλείας, καθώς και 18 επιτρόπους αρμόδιους για αντίστοιχα χαρτοφυλάκια.

Όσον αφορά στην ΚΕΠΠΑ, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή είναι εκείνη που εκπροσωπεί την ΕΕ στη διεθνή σκηνή και συγκεκριμένα συνομιλεί εξ ονόματος όλων των χωρών της ΕΕ σε διεθνείς οργανισμούς (ειδικότερα για τους τομείς εμπορικής πολιτικής και ανθρωπιστικής βοήθειας) και διαπραγματεύεται τις διεθνείς συμφωνίες.

⁴³ <https://www.consilium.europa.eu/el/european-council/> (ανακτήθηκε 30 Απριλίου 2020)

⁴⁴ https://ec.europa.eu/info/index_el (ανακτήθηκε 23 Απριλίου 2020)

⁴⁵ Σύμφωνα με το άρθρο 3 της ΣΛΕΕ για τις αποκλειστικές αρμοδιότητες, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δύναται να νομοθετεί και να εκδίδει νομικά δεσμευτικές πράξεις πράξεις για: την τελωνειακή ένωση, τη θέσπιση κανόνων ανταγωνισμού, αναγκαίων για τη λειτουργία της εσωτερικής αγοράς-πολιτικής Ανταγωνισμού, τη νομισματική πολιτική του Ευρώ, τη διατήρηση βιολογικών πόρων θάλασσας, την κοινή εμπορική πολιτική

Για τα θέματα της ΚΕΠΠΑ, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή θεσπίζει μέτρα για να διασφαλίζει τον συντονισμό των πολιτικών των κρατών μελών, χωρίς όμως να εκδίδει νομοθετικές πράξεις⁴⁶.

Πρέπει να υπογραμμιστεί εδώ ότι η πρόσφατη σύσταση της νέας Γενικής Διεύθυνσης για την Αμυντική Βιομηχανία και το Διάστημα (DG-Defence Industry and Space DEFIS)⁴⁷, που ασχολείται με την αμυντική βιομηχανία, την ανάπτυξη και καινοτομία και το διάστημα, αποδεικνύει έμπρακτα το ενδιαφέρον της ΕΕ να ενισχύσει την ευρωπαϊκή άμυνα μέσω κοινοτικών δράσεων.

Το Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Το Συμβούλιο της ΕΕ⁴⁸ διαπραγματεύεται και θεσπίζει τη νομοθεσία της ΕΕ, από κοινού με το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο με βάση τις προτάσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, και συντονίζει τις πολιτικές της. Συνιστά τη φωνή των κρατών-μελών της ΕΕ. Ανάλογα με τον προς συζήτηση τομέα πολιτικής, απαρτίζεται από τον αντίστοιχο Υπουργό κάθε χώρας της ΕΕ.

Στο Συμβούλιο, συνεδριάζουν οι υπουργοί όλων των κρατών-μελών της ΕΕ για να συζητήσουν, να τροποποιήσουν και να θεσπίσουν νομοθετικές πράξεις και να συντονίσουν πολιτικές. Οι υπουργοί έχουν την εξουσία να δεσμεύουν τις κυβερνήσεις τους να αναλάβουν τις δράσεις που συμφωνήθηκαν στις συνεδριάσεις.

Όσον αφορά την ΚΕΠΠΑ, το Συμβούλιο της ΕΕ:

- Χαράσσει την εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφαλείας της ΕΕ, με βάση τις κατευθυντήριες γραμμές του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου
- Συνάπτει συμφωνίες μεταξύ της ΕΕ και άλλων χωρών ή διεθνών οργανισμών και

⁴⁶ Άρθρο 5 της ΣΛΕΕ για τις ειδικές αρμοδιότητες. Πέραν της ΚΕΠΠΑ το ίδιο ισχύει και για τις κοινωνικές και οικονομικές πολιτικές καθώς και τις πολιτικές απασχόλησης.

⁴⁷ Πριν τη σύσταση της DEFIS, οι σχετικές αρμοδιότητες καλύπτονταν από τη Γενική Διεύθυνση Εσωτερικής Αγοράς, Βιομηχανίας, Επιχειρηματικότητας και ΜΜΕ (Directorate-General Internal Market, Industry, Entrepreneurship and SMEs-GROW).

⁴⁸ Πληροφορίες για το Συμβούλιο της ΕΕ: <https://www.consilium.europa.eu/el/> (ανακτήθηκε 23 Απριλίου 2020)

- Εγκρίνει τον ετήσιο προϋπολογισμό της ΕΕ (από κοινού με το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο) ελέγχοντας έτσι το χρηματοδοτικό εύρος εφαρμογής της κάθε πολιτικής.

Η Προεδρία του Συμβουλίου ασκείται εκ περιτροπής ανά εξάμηνο από κάθε χώρα. Έτσι, στις Συνόδους του Συμβουλίου προεδρεύει ο εκάστοτε αρμόδιος υπουργός της χώρας (που ασκεί την εκ περιτροπής προεδρία της ΕΕ). Μόνον το Συμβούλιο Εξωτερικών Υποθέσεων έχει μόνιμο πρόεδρο, τον ΎΕ για θέματα Εξωτερικής Πολιτικής και Πολιτικής Ασφαλείας της ΕΕ. Επίσης, ενώ συνήθως για τη λήψη των περισσότερων αποφάσεων απαιτείται ειδική πλειοψηφία, για ευαίσθητα θέματα, όπως είναι η τα ζητήματα εξωτερικής πολιτικής, απαιτείται η λήψη αποφάσεων με ομοφωνία.

Ο Ύπατος Εκπρόσωπος της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Ο Ύπατος Εκπρόσωπος⁴⁹ ορίζεται από το Συμβούλιο της Ευρώπης με ενισχυμένη πλειοψηφία και με τη σύμφωνη γνώμη του Προέδρου της Επιτροπής. Διατηρεί και τη θέση του Αντιπροέδρου της Ευρωπαϊκής Επιτροπής.

Από την 1η Δεκεμβρίου 2019 ο Ισπανός Χοσέπ Μπορέλ Φοντέλες ανέλαβε το ρόλο του Ύπατου Εκπροσώπου/Αντιπροέδρου της ΕΕ. Ως επικεφαλής διπλωμάτης της ΕΕ, ο ΥΕ είναι επιφορτισμένος με τη διαμόρφωση και την υλοποίηση της ΚΕΠΠΑ και της ΚΠΑΑ.

Πρώτος ΥΕ της ΕΕ για θέματα εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφάλειας ήταν ο Ισπανός Χαβιερ Σολάνα (10/1999-12/2009), με νατοϊκές καταβολές, αφού είχε ήδη διατελέσει Γενικός Γραμματέας του ΝΑΤΟ, γεγονός που μπορεί να ερμηνευτεί ως απόδειξη σύμπλευσης ή ακόμη και ένδειξη υποταγής της ευρωπαϊκής εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφάλειας στην αντίστοιχη ατλαντική. Οι επόμενοι ΥΕ ήταν η Βρετανίδα Κάθριν Αστον (12/2009-11/2014), η Ιταλίδα Φεντερίκα Μογκερίνι (11/2014-11/2019). Αξίζει να σημειωθεί ότι όλοι οι διατελέσαντες ΥΕ ανήκαν στο Ευρωπαϊκό Σοσιαλιστικό Κόμμα.

⁴⁹ Πληροφορίες για το ρόλο του ΥΕ: https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/3598/high-representativevice-president_en Ίδια μετάφραση (ανακτήθηκε 8 Φεβρουαρίου 2020)

Μεταξύ των καθηκόντων είναι:

- Η γενική καθοδήγηση της εξωτερικής πολιτικής και της πολιτικής ασφάλειας εξ ονόματος της ΕΕ.
- συντονισμός των μέσων εξωτερικής πολιτικής της ΕΕ - ανάπτυξη, εμπόριο, πολιτική γειτονίας, ανθρωπιστική βοήθεια και αντιμετώπιση κρίσεων ως αντιπρόεδρος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής.
- Η δημιουργία συναίνεσης μεταξύ των κρατών μελών της ΕΕ και των αντίστοιχων προτεραιοτήτων τους, μεταξύ άλλων μέσω της πρότασης μηνιαίων συναντήσεων μεταξύ των υπουργών εξωτερικών της ΕΕ, των υπουργών άμυνας, των υπουργών εμπορίου και ανάπτυξης.
- Η συμμετοχή σε τακτικές συναντήσεις μεταξύ ηγετών της ΕΕ στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο.
- Η συμμετοχή σε συζητήσεις στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο για θέματα εξωτερικής πολιτικής και ασφάλειας.
- Η Εκπροσώπηση της ΕΕ σε διεθνείς συναντήσεις, όπως τα Ηνωμένα Έθνη.
- Ο ρόλος του ως Επικεφαλής του Ευρωπαϊκού Οργανισμού Άμυνας και του Ινστιτούτου Μελετών Ασφάλειας της ΕΕ.

Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Εξωτερικής Δράσης

Η Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Εξωτερικής Δράσης (ΕΥΕΔ)⁵⁰, που ιδρύθηκε το 2011, διαχειρίζεται τις διπλωματικές σχέσεις της ΕΕ με τρίτες χώρες και ασκεί την εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφαλείας της ΕΕ. Είναι η διπλωματική υπηρεσία της ΕΕ. Στοχεύει στη συνεκτικότερη και αποτελεσματικότερη άσκηση της εξωτερικής πολιτικής της ΕΕ, ώστε να ενισχυθεί η θέση της Ευρώπης στην παγκόσμια σκηνή.

Η ΕΥΕΔ διοικείται από τον ΥΕ για θέματα εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφάλειας όπως έχει περιγραφεί παραπάνω.

Οι κυριότερες αρμοδιότητες της ΕΥΕΔ είναι να:

⁵⁰ Πληροφορίες για την ΕΥΕΔ: https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/82/about-european-external-action-service-eeas_en. Ίδια μετάφραση. (ανακτήθηκε 15 Ιανουαρίου 2020)

- Στηρίζει τον ύπατο εκπρόσωπο της ΕΕ κατά την άσκηση της εξωτερικής πολιτικής και της πολιτικής ασφαλείας της ΕΕ.
- Διαχειρίζεται τις διπλωματικές σχέσεις και τις στρατηγικές συμπράξεις με χώρες εκτός ΕΕ.
- Συνεργάζεται με τις εθνικές διπλωματικές υπηρεσίες των χωρών της ΕΕ, με τα ΗΕ και άλλες ηγέτιδες δυνάμεις.

Μερικά παραδείγματα επέμβασης της ΕΥΕΔ είναι η οικοδόμηση της ειρήνης μέσω πολιτικής, οικονομικής και πρακτικής στήριξης, η εγγύηση της ασφάλειας- στο πλαίσιο της Κοινής Πολιτικής Ασφάλειας και Άμυνας, η διατήρηση καλών σχέσεων με τους άμεσους γείτονες της ΕΕ μέσω της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Γειτονίας, η αναπτυξιακή και ανθρωπιστική βοήθεια και αντιμετώπιση κρίσεων και η αντιμετώπιση ζητημάτων κλιματικής αλλαγής και ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Η ΕΥΕΔ αποτελείται από τη κεντρική διοίκηση στις Βρυξέλλες και από τις αντιπροσωπείες της Ένωσης σε τρίτες χώρες και διεθνείς οργανισμούς.

Επιτροπή Πολιτικής και Ασφαλείας

Η Επιτροπή Πολιτικής και Ασφαλείας⁵¹ συγκαταλέγεται στα προπαρασκευαστικά όργανα του Συμβουλίου της ΕΕ. Ο ρόλος και η σύνθεση της Επιτροπής Πολιτικής και Ασφάλειας (ΕΠΑ) αναλύονται στο άρθρο 38 της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση.

Η Επιτροπή Πολιτικής και Ασφάλειας είναι αρμόδια για την Κοινή Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Ασφάλειας (ΚΕΠΠΑ) και την Κοινή Πολιτική Ασφάλειας και Άμυνας (ΚΠΑΑ) της ΕΕ. Η ΕΠΑ:

- Παρακολουθεί τη διεθνή κατάσταση.
- Συνιστά στο Συμβούλιο στρατηγικές προσεγγίσεις και επιλογές πολιτικής.
- Παρέχει καθοδήγηση στη στρατιωτική επιτροπή, την πολιτικο-στρατιωτική ομάδα και την επιτροπή πολιτικής διαχείρισης κρίσεων.

⁵¹Πληροφορίες για την Επιτροπή Πολιτικής και Ασφαλείας: <https://www.consilium.europa.eu/el/council-eu/preparatory-bodies/political-security-committee/> (ανακτήθηκε 15 Ιανουαρίου 2020)

- Εξασφαλίζει τον πολιτικό έλεγχο και τη στρατηγική διεύθυνση των επιχειρήσεων διαχείρισης κρίσεων.

Η ΕΠΑ αποτελείται από τους πρέσβεις των κρατών μελών που εδρεύουν στις Βρυξέλλες και προεδρεύεται από αντιπροσώπους της Ευρωπαϊκής Υπηρεσίας Εξωτερικής Δράσης. Συνέρχεται δύο φορές την εβδομάδα ή και συχνότερα εάν χρειαστεί.

Η Στρατιωτική Επιτροπή

Η Στρατιωτική Επιτροπή της Ευρωπαϊκής Ένωσης (EUMC)⁵² είναι το ανώτατο στρατιωτικό όργανο που συστάθηκε στο Συμβούλιο. Η ΣΕΕΕ απαρτίζεται από τους Επικεφαλής Άμυνας των κρατών μελών, οι οποίοι εκπροσωπούνται τακτικά από τους μόνιμους στρατιωτικούς αντιπροσώπους τους (MilReps).

Σε καταστάσεις διαχείρισης κρίσεων, η ΣΕΕΕ ύστερα από αίτημα της ΕΠΑ, εκδίδει μια αρχική οδηγία στον Γενικό Διευθυντή του Στρατιωτικού Επιτελείου της ΕΕ (DGEUMS) για την εκπόνηση και παρουσίαση στρατηγικών στρατιωτικών επιλογών. Αξιολογεί τις στρατηγικές στρατιωτικές επιλογές που έχει αναπτύξει το ΣΕΕΕ και τις διαβιβάζει στην ΕΠΑ μαζί με μία εκτίμηση και τις στρατιωτικές συμβουλές. Βάσει της στρατιωτικής επιλογής που επέλεξε το Συμβούλιο, εγκρίνει μια οδηγία αρχικού σχεδιασμού για τον διοικητή επιχειρήσεων.

Με βάση την αξιολόγηση του ΣΕΕΕ, παρέχει συμβουλές και σύσταση στην ΕΠΑ σχετικά με την έννοια των επιχειρήσεων (Conops) που ανέπτυξε ο διοικητής επιχειρήσεων και το σχέδιο επιχειρησιακού σχεδίου (OPLAN) που καταρτίστηκε από τον διοικητή επιχειρήσεων.

Κατά τη διάρκεια μιας επιχείρησης, η ΣΕΕΕ παρακολουθεί την ορθή εκτέλεση στρατιωτικών επιχειρήσεων που διεξάγονται υπό την ευθύνη του διοικητή επιχειρήσεων.

⁵² Επίσημη Εφημερίδα αριθ. L 027 της 30/01/2001 σ. 0007 - 0011

Η ΣΕΕΕ έχει μόνιμο πρόεδρο, ο οποίος επιλέγεται από τους αρχηγούς των αμυντικών αρχών των κρατών μελών και διορίζεται από το Συμβούλιο για τρία έτη⁵³.

Το Στρατιωτικό Επιτελείο

Το Στρατιωτικό Επιτελείο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΣΕΕΕ)⁵⁴, που εργάζεται υπό τη διεύθυνση της Στρατιωτικής Επιτροπής της ΕΕ και υπό την εξουσία του Υπατου Εκπροσώπου και Αντιπροέδρου της ΕΕ, είναι η πηγή συλλογικής (διεπιστημονικής) στρατιωτικής εμπειρογνωμοσύνης, στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Υπηρεσίας Εξωτερικής Δράσης (ΕΥΕΔ). Αποτελείται από αποσπασμένους στρατιωτικούς των κρατών μελών και είναι ενσωματωμένο στη Γενική Γραμματεία του Συμβουλίου.

Το ΣΕΕΕ συντονίζει τα στρατιωτικά μέσα, με ιδιαίτερη έμφαση στις επιχειρήσεις και αποστολές (τόσο τις καθαρά στρατιωτικές και αυτές που απαιτούν στρατιωτική υποστήριξη) και στη δημιουργία στρατιωτικών ικανοτήτων. Η ενεργοποίηση δραστηριοτήτων για την υποστήριξη αυτού του έργου περιλαμβάνει: Έγκαιρη προειδοποίηση, αξιολόγηση της κατάστασης, στρατηγικός προγραμματισμός, επικοινωνιακά και πληροφοριακά συστήματα, ανάπτυξη ιδεών, κατάρτιση και εκπαίδευση και υποστήριξη συνεργασιών και ενδοστρατιωτικών σχέσεων. Παράλληλα, από το 2012 έως το 2016, το ΣΕΕΕ ήταν επιφορτισμένο με την υποστήριξη του Επιχειρησιακού Κέντρου (Operational Center-OPCEN) της ΕΕ και την παροχή του βασικού του προσωπικού.

Η Ευρωπαϊκή Ακαδημία Ασφάλειας και Άμυνας

Η Ευρωπαϊκή Ακαδημία Ασφάλειας και Άμυνας (ΕΑΑΑ)⁵⁵, που ιδρύθηκε για πρώτη φορά τον Ιούλιο του 2005, περιλαμβάνει ένα δίκτυο από εθνικά ινστιτούτα, κολέγια, ακαδημίες και οργανισμούς σε όλη την ΕΕ το οποίο ασχολείται με θέματα ασφάλειας

⁵³ Πληροφορίες για τη Στρατιωτική Επιτροπή: https://eeas.europa.eu/topics/common-security-and-defence-policy-csdp/5428/european-union-military-committee-eumc_en Ίδια μετάφραση (ανακτήθηκε 10 Ιανουαρίου 2020)

⁵⁴ Πληροφορίες για το Στρατιωτικό Επιτελείο: https://eeas.europa.eu/topics/common-security-and-defence-policy-csdp/5436_en. Ίδια μετάφραση. (ανακτήθηκε 10 Ιανουαρίου 2020)

⁵⁵ Πληροφορίες για την Ευρωπαϊκή Ακαδημία Ασφάλειας και Άμυνας: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32016D2382&from=EL> (ανακτήθηκε 30 Απριλίου 2020)

και αμυντικής πολιτικής, καθώς και το Ινστιτούτο Μελετών της Ευρωπαϊκής Ένωσης για Θέματα Ασφάλειας. Λειτουργεί υπό τη γενική ευθύνη του Υπατού Εκπροσώπου της Ένωσης για Θέματα Εξωτερικής Πολιτικής και Πολιτικής Ασφαλείας. Στόχοι της είναι η ενίσχυση της κοινής ευρωπαϊκής νοοτροπίας περί ασφάλειας και άμυνας στο πλαίσιο της ΚΠΑΑ, και η ενίσχυση συνεργασιών και της πρωτοβουλίας ανταλλαγής αξιωματικών, η υποστήριξη συνεργασιών και η μη στρατιωτική διαχείριση κρίσεων, η κατάρτιση και εκπαίδευση για την δημιουργία καταρτισμένου προσωπικού εξοικειωμένου και ικανού να ανταπεξέρχεται στα θέματα ΚΕΠΠΑ. Τα κύρια καθήκοντα της ΕΑΑΑ είναι να οργανώνει και να διεξάγει δραστηριότητες εκπαίδευσης και κατάρτισης στον τομέα της ΚΠΑΑ.

Ο Ευρωπαϊκός Οργανισμός Άμυνας

Ο Ευρωπαϊκός Οργανισμός Άμυνας (ΕΟΑ)⁵⁶ ιδρύθηκε το 2004, με στόχο τη στήριξη ευρωπαϊκών αμυντικών έργων συνεργασίας βοηθώντας τα 25 κράτη μέλη του (όλα τα κράτη μέλη της ΕΕ εκτός από τη Δανία) στην ανάπτυξη των στρατιωτικών τους πόρων και ικανοτήτων, μέσω της ευρωπαϊκής συνεργασίας. Προωθεί τη συνεργασία, ξεκινά νέες πρωτοβουλίες και προτείνει λύσεις για τη βελτίωση των αμυντικών ικανοτήτων. Επίσης, βοηθά τα κράτη μέλη που το επιθυμούν να αναπτύσσουν κοινές αμυντικές ικανότητες. Λειτουργεί ως φορέας διευκόλυνσης και διαμεσολαβητής για τα υπουργεία άμυνας που είναι πρόθυμα να συνεργαστούν σε κοινά σχέδια αμυντικών ικανοτήτων.

Ο οργανισμός αποτελεί κόμβο ευρωπαϊκής αμυντικής συνεργασίας. Τον Μάιο του 2017 τα κράτη μέλη συμφώνησαν να διευρύνουν την αποστολή του οργανισμού καθιστώντας τον, μεταξύ άλλων, κεντρικό φορέα για τις σχετικές με την άμυνα δραστηριότητες που χρηματοδοτεί η ΕΕ.

Επικεφαλής του οργανισμού, που εδρεύει στις Βρυξέλλες και απασχολεί 140 άτομα, είναι ο ΥΕ Ένωσης για θέματα ΕΠΑΑ.

Ο ΕΟΑ έχει 3 κύριες αποστολές⁵⁷:

⁵⁶ Πληροφορίες για τον Ευρωπαϊκό Οργανισμό Άμυνας: <https://www.eda.europa.eu/>. Ίδια μετάφραση. (ανακτήθηκε 30 Απριλίου 2020)

⁵⁷ Πληροφορίες για τις αποστολές του ΕΟΑ: <https://www.eda.europa.eu/Aboutus/Missionandfunctions> (ανακτήθηκε 10 Ιανουαρίου 2020)

- Ενίσχυση των αμυντικών ικανοτήτων και της στρατιωτικής συνεργασίας μεταξύ των κρατών-μελών της ΕΕ.
- Ανάπτυξη της έρευνας και καινοτομίας στον τομέα της άμυνας και ενίσχυση της ευρωπαϊκής αμυντικής βιομηχανίας.
- Παρέμβαση ως διαμεσολαβητής στις ευρωπαϊκές πολιτικές.

Το Ευρωπαϊκό Σώμα Στρατού

Το 1992 η Γαλλία και η Γερμανία ανέλαβαν τη σημαντική πρωτοβουλία να θέσουν υπό κοινή διοίκηση ορισμένες μονάδες των στρατευμάτων τους. Στη συνέχεια προσχώρησαν και άλλες χώρες ενσωματώνοντας μονάδες τους στο προσωπικό του Eurocorps.

Το Eurocorps⁵⁸, με έδρα το Στρασβούργο, βρίσκεται κοντά στο κέντρο λήψης αποφάσεων της ΕΕ και του NATO, διαθέτοντας αναβαθμισμένες σχέσεις σε πολιτικό και στρατιωτικό επίπεδο με τους φορείς αυτούς. Η Ομάδα Διοίκησης του Eurocorps, οι σύμβουλοι και το προσωπικό απαρτίζουν το Επιτελείο, που πρωταρχικό ρόλο έχει το σχεδιασμό και την πραγματοποίηση ποικίλων επιχειρήσεων, από ανθρωπιστικές βοήθειες έως και αντιμετώπισεις κρίσεων για λογαριασμό της άμυνας των κρατών-μελών της ΕΕ και του NATO. Στις επιχειρήσεις, το Γενικό Επιτελείο του Eurocorps δίνει εντολές στις υφιστάμενες μονάδες και συντονίζει τις επίγειες επιχειρήσεις με τη συνδρομή αεροπορικών και θαλάσσιων δυνάμεων.

Οι κεντρικές υπηρεσίες του Eurocorps υποστηρίζονται από μία πολυεθνική ταξιαρχία. Αποτελεί ένα Σώμα Ταχείας Επέμβασης στη διάθεση της ΕΕ και του NATO. Μεταξύ των ετών 2015 και 2017 το Eurocorps ηγήθηκε εκπαιδευτικών αποστολών της ΕΕ στο Μάλι και στη Δημοκρατία της Κεντρικής Αφρικής με τη συμμετοχή άνω των 230 στρατιωτών⁵⁹. Επίσης, μεταξύ των ετών 1998 και 2012 ηγήθηκε ή συμμετείχε σε αποστολές του NATO στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη, Κόσοβο και το Αφγανιστάν.

⁵⁸ Πληροφορίες για το Ευρωπαϊκό Σώμα Στρατού: <https://www.eurocorps.org/>. Ίδια μετάφραση. (ανακτήθηκε 10 Ιανουαρίου 2020)

⁵⁹ Πληροφορίες για τις αποστολές του Eurocorps: <https://www.eurocorps.org/operations/european-union/>. Ίδια μετάφραση. (ανακτήθηκε 2 Ιανουαρίου 2020)

Οργανισμός για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη

Ο Οργανισμός για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη (ΟΑΣΕ)⁶⁰, ιδρύθηκε το 1995, ύστερα από πολύχρονες διεργασίες και περιλαμβάνει 57 χώρες από την Ευρώπη, τη Βόρειο Αμερική και την Κεντρική Ασία. Όλα τα κράτη-μέλη της ΕΕ είναι και μέλη του ΟΑΣΕ.

Η συνεργασία της ΕΕ με τον ΟΑΣΕ και η συμμετοχή της σε διαδικασίες του έγκειται στο γεγονός ότι για μερικά ζητήματα ασφάλειας και συνεργασίας με τα οποία ασχολείται ο ΟΑΣΕ, η εκπροσώπηση και νομική αρμοδιότητα έχει μεταφερθεί από τα κράτη-μέλη στην ΕΕ. Για παράδειγμα η Τελική Πράξη του Ελσίνκι (1975) του ΟΑΣΕ υπογράφηκε από τον τότε Ιταλό Πρωθυπουργό Άλντο Μόρο, που τελούσε και Πρόεδρος του Συμβουλίου Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων. Επίσης, η Χάρτα του Παρισιού (1990) και η Χάρτα Ευρωπαϊκής Ασφάλειας (1999) του ΟΑΣΕ, υπογράφηκαν από πλευράς κρατών-μελών ΕΕ από τους τότε Προέδρους της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, Ζακ Ντελόρ και Ρομάνο Πρόντι αντίστοιχα. Επίσης, στον ΟΑΣΕ έχει ανατεθεί η παρακολούθηση της εφαρμογής του Συμφώνου για τη σταθερότητα στην Ευρώπη (Stability Pact in Europe).

Η πρωτοβουλία αυτή, που εγκρίθηκε τελικώς στις 21 Μαρτίου 1995 στο Παρίσι, είχε προκληθεί από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της ΕΕ στις Βρυξέλλες τον Οκτώβριο του 1993, με στόχο την προώθηση της σταθερότητας και της ειρήνης στην Ευρώπη με τη ρύθμιση του προβλήματος των μειονοτήτων και με την ενίσχυση του απαραβίαστου των συνόρων, χάρη στην εμβάθυνση της διαδικασίας εκδημοκρατισμού και της περιφερειακής συνεργασίας στην κεντρική και ανατολική Ευρώπη. Η προσπάθεια σταθεροποίησης επικεντρώνεται πλέον στην περιοχή της Νοτιοανατολικής Ευρώπης μόνον.

Κοινή Πολιτική Ασφάλειας και Άμυνας (ΚΠΑΑ)

⁶⁰ Πληροφορίες για τον Οργανισμό για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη: https://eeas.europa.eu/diplomatic-network/OSCE/2297/organisation-security-co-operation-europe-osce_en. Ίδια μετάφραση. (ανακτήθηκε 5 Ιανουαρίου 2020)

Εισαγωγή

Η Κοινή Πολιτική Ασφάλειας και Άμυνας⁶¹ (όπως μετονομάστηκε η «Ευρωπαϊκή Πολιτική Ασφάλειας και Άμυνας» με τη Συνθήκη της Λισαβόνας), αποτελεί τον επιχειρησιακό βραχίονα της ΚΕΠΠΑ. Στο πλαίσιο της ΚΠΑΑ, η ΕΕ αποφασίζει την ανάπτυξη αποστολών διαχείρισης κρίσεων, με στρατιωτικά και μη στρατιωτικά μέσα, οι οποίες συμβάλλουν στην υλοποίηση των ευρύτερων στόχων της ΚΕΠΠΑ.

Σύντομο ιστορικό και τρέχουσες εξελίξεις της ΚΠΑΑ

Μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του '90, η Δυτικο-Ευρωπαϊκή Ένωση (ΔΕΕ) αποτελούσε το μοναδικό πλαίσιο συνεργασίας ευρωπαϊκών χωρών στον τομέα της ασφάλειας και άμυνας. Σταδιακά, η ΔΕΕ εξελίχθηκε σε αμυντικό βραχίονα της ΕΕ και στη συνέχεια οι δραστηριότητές της απορροφήθηκαν πλήρως από την Ένωση.

Με τη Συνθήκη του Μάαστριχτ (1992) και τη Συνθήκη του Άμστερνταμ (1997) έγιναν τα πρώτα βήματα για την ανάπτυξη μιας ευρωπαϊκής αμυντικής πολιτικής, με απώτερο σκοπό τη διαμόρφωση ενός συστήματος κοινής αμυντικής πολιτικής, που μπορεί υπό συγκεκριμένες προϋποθέσεις να οδηγήσει σε κοινή άμυνα. Στη Συνθήκη του Άμστερνταμ εξειδικεύθηκαν για πρώτη φορά οι αποστολές με χαρακτηριστικά ασφάλειας και άμυνας που θα μπορούσε να αναλάβει η ΕΕ, μέσω αναφοράς στα λεγόμενα «καθήκοντα Petersberg», δηλαδή ανθρωπιστικές αποστολές και αποστολές διάσωσης, αποστολές διατήρησης της ειρήνης και επεμβάσεις μάχιμων δυνάμεων για διαχείριση κρίσεων, συμπεριλαμβανομένων αποστολών για την αποκατάσταση της ειρήνης.

Καθοριστική ώθηση στην ανάπτυξη της ευρωπαϊκής ασφάλειας και άμυνας δόθηκε το 1998 με τη γαλλο-βρετανική συνάντηση κορυφής (StMalo 4.12.98), κατά την οποία συμφωνήθηκε από τις δύο χώρες η δυνατότητα ανάπτυξης αυτόνομης δράσης στους τομείς αυτούς εκ μέρους της ΕΕ, στηριζόμενης σε αξιόπιστες στρατιωτικές δυνάμεις.

Με τη Συνθήκη της Λισαβόνας (υπεγράφη στις 13.12.2007, ετέθη σε ισχύ την 1.12.2009) υιοθετήθηκαν καινοτόμες διατάξεις που διευρύνουν και ενισχύουν τη

⁶¹ Πληροφορίες για την ΚΠΑΑ: <https://www.mfa.gr/exoteriki-politiki/i-ellada-stin-ee/kpaa.html> (ανακτήθηκε 8 Ιανουαρίου 2020)

δυνατότητα συνεργασίας των κρατών μελών στον αμυντικό τομέα. Στο πλαίσιο αυτό, προβλέπεται, μεταξύ άλλων, η δυνατότητα θεσμοθέτησης «μόνιμης διαρθρωμένης συνεργασίας», δηλαδή ενισχυμένης μορφής συνεργασίας μεταξύ κρατών μελών της ΕΕ, υπό την προϋπόθεση πλήρωσης «υψηλότερων κριτηρίων στρατιωτικών δυνατοτήτων» και της ανάληψης «δεσμευτικότερων υποχρεώσεων στον τομέα αυτό, εν όψει των πλέον απαιτητικών αποστολών». Επίσης, προβλέπεται η δυνατότητα διεξαγωγής κοινής αποστολής από ομάδα κρατών μελών κατόπιν σχετικής ανάθεσης του Συμβουλίου, ενώ διευρύνεται το φάσμα των αποστολών διαχείρισης κρίσεων και καθιερώνεται στη Συνθήκη ο ρόλος του Ευρωπαϊκού Οργανισμού Άμυνας (ΕΟΑ).

Τα θέματα ασφάλειας και άμυνας της ΕΕ συζητούνται σε συστηματική βάση από το Συμβούλιο και το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, το οποίο παρέχει στρατηγική καθοδήγηση για την προώθηση τους. Μετά και την παρουσίαση της Παγκόσμιας Στρατηγικής της ΕΕ επί θεμάτων Εξωτερικής Πολιτικής και Πολιτικής Ασφάλειας στη σύνοδο του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου του Ιουνίου 2016, είναι σε εξέλιξη μία διαδικασία ενίσχυσης της ΚΠΑΑ, ως «εργαλείου» στο πλαίσιο της συνολικής προσέγγισης της ΕΕ για την αντιμετώπιση των σύγχρονων προκλήσεων ασφαλείας. Η διαδικασία αυτή βασίζεται σε τρεις βασικές στρατηγικές προτεραιότητες, οι οποίες αποτελούν το επίπεδο φιλοδοξίας της ΕΕ, ήτοι: α) την αντιμετώπιση των εξωτερικών συγκρούσεων και κρίσεων, β) την οικοδόμηση δυνατοτήτων τρίτων εταίρων της ΕΕ και γ) την προστασία της Ένωσης και των πολιτών της. Στην κατεύθυνση αυτή προωθούνται η περαιτέρω ανάπτυξη των στρατιωτικών και μη στρατιωτικών δυνατοτήτων της ΕΕ, η ενδυνάμωση της εν προκειμένω συνεργασίας μεταξύ των κρατών-μελών, καθώς και η ενίσχυση της ευρωπαϊκής αμυντικής τεχνολογικής και βιομηχανικής βάσης, με τη συμβολή και της Ευρωπαϊκής Επιτροπής.

Οι αποστολές και επιχειρήσεις της ΕΕ στο πλαίσιο της Κοινής Πολιτικής Ασφάλειας και Άμυνας

Από το 2003 που αποφασίσθηκε η πρώτη μη στρατιωτική αποστολή της ΕΕ στον τομέα της διαχείρισης κρίσεων (αστυνομική αποστολή EUPM στη Βοσνία και Ερζεγοβίνη), η δράση της ΕΕ στον τομέα των αποστολών και επιχειρήσεων με στρατιωτικά ή μη στρατιωτικά μέσα διευρύνεται συνεχώς. Η πλειοψηφία των

αποστολών είναι μη στρατιωτικού χαρακτήρα, με έμφαση σε θέματα ενδυνάμωσης του Κράτους Δικαίου και ενίσχυσης δυνατοτήτων (capacity building).

Αυτή τη στιγμή υπάρχουν 17⁶² εν εξελίξει στρατιωτικές και μη στρατιωτικές επιχειρήσεις/αποστολές ΚΠΑΑ:

- *ALTHEA στη Βοσνία Ερζεγοβίνη*
- *EU NAVFOR στη Σομαλία*
- *EUAM στο Ιράκ*
- *EUAM στην Ουκρανία*
- *EUBAM στη Λιβύη*
- *EUBAM στη Μολδαβία και Ουκρανία (όχι μέσω ΚΠΑΑ)*
- *EUBAM στη Ραφάχ της Παλαιστίνης*
- *EUCAP στη Σομαλία*
- *EUCAP στο Σαχέλ του Μάλι*
- *EUCAP στο Σαχέλ του Νίγηρα*
- *EULEX στο Κόσοβο*
- *EUMM στη Γεωργία*
- *EUNAVFOR MED Operation Sophia στη Μεσόγειο*
- *EUROPOL COPPS σε Παλαιστινιακά Εδάφη*
- *EUTM RCA στη Δημοκρατία της Κεντρικής Αφρικής*
- *EUTM στη Σομαλία*
- *EUTM στο Μάλι*

Οι σύγχρονες εξελίξεις της ΚΕΠΠΑ (2014-2020)

Όταν ανέλαβε ο Γιούνκερ τη θητεία του το Νοέμβριο του 2014 δεσμεύτηκε για την Επιτροπή ότι θα επικεντρωθεί σε δέκα πολιτικές προτεραιότητες μεταξύ των οποίων ήταν το να καταστήσει την ΕΕ παγκόσμιο παράγοντα.

⁶² https://eeas.europa.eu/topics/military-and-civilian-missions-and-operations/430/military-and-civilian-missions-and-operations_en. Ίδια μετάφραση. (ανακτήθηκε 6 Ιανουαρίου 2020)

Τον αμέσως επόμενο χρόνο, το 2015, η ΕΕ κλήθηκε να αντιμετωπίσει κρίσιμα πολιτικά και οικονομικά ζητήματα, όπως είναι:

Οι τρομοκρατικές επιθέσεις στο Παρίσι τον Ιανουάριο και το Νοέμβριο του 2015 και η μαζική μετακίνηση πληθυσμών προς την Ευρώπη κυρίως από τη Συρία, το Αφγανιστάν, την Ερυθραία και τη Λιβύη, είτε λόγω των πολεμικών συγκρούσεων που εξελίσσονται στις περιοχές αυτές είτε λόγω των απολυταρχικών καθεστώτων τους. Σημειώνεται ότι η πληθυσμιακή αυτή μετακίνηση καταγράφηκε ως η μεγαλύτερη μετά το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. Επίσης, η οικονομική κρίση στην Ελλάδα και οι τρόποι αντιμετώπισής της απασχόλησαν εντατικά⁶³ και επί μακρόν τα όργανα λήψης αποφάσεων της ΕΕ.⁶⁴

Τον Ιούνιο του 2015, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο αναθέτει στην Ύπατη Εκπρόσωπο Federica Mogherini τη χάραξη μιας συνολικής στρατηγικής της ΕΕ σε θέματα εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφάλειας. Σκοπός της συνολικής στρατηγικής ήταν η χάραξη ενός ευρέος στρατηγικού πλαισίου, εντός του οποίου η ΕΕ θα μπορούσε να κατανοήσει και να αντιμετωπίσει τις διεθνείς προκλήσεις με αποτελεσματικό και συνεκτικό τρόπο, αξιοποιώντας το ευρύ φάσμα εργαλείων και μηχανισμών που έχει στη διάθεσή της.

Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο συμμετείχε στη διαδικασία διαβούλευσης σχετικά με τη συνολική στρατηγική από κοινού με τα κράτη μέλη, τα εθνικά κοινοβούλια, τους εμπειρογνώμονες και το ευρύτερο κοινό. Το Κοινοβούλιο οργάνωσε συνεδριάσεις της επιτροπής AFET και ακροάσεις εμπειρογνομένων σχετικά με τη συνολική στρατηγική και ενέκρινε ψήφισμα με θέμα «η ΕΕ σε ένα μεταλλασσόμενο παγκόσμιο περιβάλλον — ένας πιο διασυνδεδεμένος, αμφιλεγόμενος και σύνθετος κόσμος», το οποίο εξέφρασε τις επιθυμίες του Κοινοβουλίου για τη μελλοντική κατεύθυνση της εξωτερικής πολιτικής της ΕΕ.

Στις 28 Ιουνίου 2016, η Ύπατη Εκπρόσωπος παρουσίασε την παγκόσμια στρατηγική για την εξωτερική πολιτική και την πολιτική ασφάλειας της Ευρωπαϊκής

⁶³ Olga Gioti Papadaki “*The beginning of Dis-integration in the European Union*” *Journal of Regional & Socio-economic issues*. Volume 4 Issue1, January 2014.

⁶⁴ Βλ. Πρόλογο Προέδρου Ευρωπαϊκής Επιτροπής, Ζαν-Κλωντ Γιουνκερ στο “*EU in 2015: General Report on the activities of the EU*”. Διαθέσιμο στο: <https://op.europa.eu/el/web/general-report> (ανακτήθηκε 8 Ιανουαρίου 2020)

Ένωσης (EUGS)⁶⁵ στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο. Με έμφαση στην ασφάλεια, τη φιλοδοξία για στρατηγική αυτονομία και τη συνεπή πλην όμως ρεαλιστική προσέγγιση για το περιβάλλον της Ευρώπης, η συνολική στρατηγική της ΕΕ σηματοδοτεί μια σημαντική αλλαγή φιλοσοφίας από την Ευρωπαϊκή Στρατηγική Ασφάλειας του 2003 του Javier Solana.

Προκειμένου να διασφαλιστεί η εφαρμογή της νέας στρατηγικής, η ΕΕ αναθεώρησε τις υπάρχουσες τομεακές στρατηγικές και ανέπτυξε προς εφαρμογή νέες θεματικές ή γεωγραφικές στρατηγικές, σύμφωνα με τις προτεραιότητες της EUGS. Ανάμεσα σε αυτές υπάρχει μια τομεακή στρατηγική που ορίζει το ενωσιακό πολιτικο-στρατιωτικό επίπεδο φιλοδοξιών, καθηκόντων, απαιτήσεων και προτεραιοτήτων, όσον αφορά στις δυνατότητες.

Στη συνέχεια, στις 14 Νοεμβρίου 2016, η Ύπατη Εκπρόσωπος παρουσίασε στο Συμβούλιο Εξωτερικών Υποθέσεων ένα σχέδιο εφαρμογής της ΚΠΑΑ. Στόχος του ήταν να τεθεί σε λειτουργία το όραμα που περιγράφεται στη στρατηγική, όσον αφορά στα θέματα άμυνας και ασφάλειας. Το σχέδιο εφαρμογής της ΚΠΑΑ ορίζει τρία σύνολα προτεραιοτήτων, στα οποία μπορεί να συμβάλει κάθε αποστολή της ΚΠΑΑ:

- Απόκριση σε εξωτερικές συγκρούσεις και κρίσεις
- Δημιουργία ικανοτήτων των εταίρων
- Προστασία της ΕΕ και των πολιτών της

Για την εφαρμογή της EUGS στον τομέα της ασφάλειας και της άμυνας και για να ανταποκριθεί στις νέες φιλοδοξίες, το σχέδιο παρουσίασε 13 προτάσεις που περιλαμβάνουν μια συντονισμένη ετήσια επισκόπηση των αμυντικών δαπανών (CARD), βελτίωση της ταχείας αντίδρασης της ΕΕ, μεταξύ άλλων με τη χρησιμοποίηση μάχιμων μονάδων της ΕΕ, και μια νέα ενιαία, μόνιμη, διαρθρωμένη συνεργασία (PESCO) για τα κράτη μέλη που είναι πρόθυμα να αναλάβουν μεγαλύτερες δεσμεύσεις για την ασφάλεια και την άμυνα. Όλα αυτά τα ζητήματα προωθήθηκαν το 2017 και συμπληρώθηκαν με ανακοίνωση της Επιτροπής με τίτλο «Δρομολόγηση του Ευρωπαϊκού Ταμείου Άμυνας», που περιγράφει λεπτομερώς τις

⁶⁵ Πληροφορίες για την Παγκόσμια Στρατηγική της ΕΕ (EUGS): https://eeas.europa.eu/topics/eu-global-strategy_en. Ίδια μετάφραση. (ανακτήθηκε 4 Μαρτίου 2020)

προτάσεις για την τόνωση και τη συγκρότηση των επενδύσεων στον τομέα της άμυνας στην ΕΕ. Προτάθηκε η παροχή άμεσης στήριξης για την έρευνα, τη συγχρηματοδότηση της ανάπτυξης σύμφωνα με το ευρωπαϊκό πρόγραμμα βιομηχανικής ανάπτυξης στον τομέα της άμυνας (EDIDP) και τη στήριξη της απόκτησης αμυντικών ικανοτήτων των κρατών μελών της ΕΕ.

2^ο Κεφάλαιο: Η Παγκόσμια Στρατηγική της ΕΕ (EUGS)

Εισαγωγή

Η τελευταία έκθεση για την Παγκόσμια Στρατηγική της ΕΕ (EUGS), με τίτλο «Η συνολική στρατηγική της ΕΕ στην πράξη-Τρία χρόνια μετά, κοιτάμε μπροστά», παρουσιάζει απολογιστικά τα αποτελέσματα εφαρμογής για την τριετία 2016-2019 σε πέντε (5) τομείς προτεραιότητας και διατυπώνει κατευθύνσεις για τη μελλοντική πορεία κατά τα επόμενα έτη.

Οι πέντε (5) προτεραιότητες για την εξωτερική πολιτική της ΕΕ είναι οι κάτωθι:

- Ασφάλεια της Ένωσης
- Ανθεκτικότητα κρατών και κοινωνιών πέρα από τα ανατολικά και νότια σύνορα
- Ολοκληρωμένη προσέγγιση έναντι των συγκρούσεων
- Περιφερειακές δομές συνεργασίας
- Παγκόσμια διακυβέρνηση για τον 21ο αιώνα.

Προτεραιότητες και Δράσεις

1. Ασφάλεια της Ένωσης

Η Ασφάλεια της Ευρωπαϊκής Ένωσης συνιστά προτεραιότητα για την ΕΕ και τα τελευταία χρόνια έχουν αναληφθεί και διεξαχθεί συγκεκριμένες πρωτοβουλίες και δράσεις για την ενίσχυση αυτής. Πιο συγκεκριμένα:

Στρατιωτική δυνατότητα σχεδίασης και διεξαγωγής επιχειρήσεων

Έχει δημιουργηθεί η στρατιωτική δυνατότητα σχεδίασης και διεξαγωγής επιχειρήσεων (Military Planning Conduct Capability-MPCC)⁶⁶ που συνιστά το πρώτο ενοποιημένο κέντρο διοίκησης των εκπαιδευτικών στρατιωτικών επιχειρήσεων (μή

⁶⁶ Απόφαση (ΕΕ) 2017/971 του Συμβουλίου Διαθέσιμο στο: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=celex:32017D0971> (ανακτήθηκε 14 Ιανουαρίου 2020)

εκτελεστικών στρατιωτικών αποστολών) της ΕΕ, με στόχο τη βελτίωση των δομών διαχείρισης κρίσεων. Επί του παρόντος διεξάγονται 3 αποστολές αυτού του τύπου:

- Οι εκπαιδευτικές αποστολές της ΕΕ στη Σομαλία (EUTM Somalia) που ξεκίνησαν το 2010 και έχουν συμβάλει στην ενίσχυση της μεταβατικής ομοσπονδιακής κυβέρνησης και των θεσμών της Σομαλίας.
- Οι αποστολές στην Κεντροαφρικανική Δημοκρατία (EUTM RCA), που ξεκίνησαν το 2016 και στηρίζουν την κυβέρνηση της Κεντροαφρικανικής Δημοκρατίας στην υλοποίηση της μεταρρύθμισης του τομέα ασφάλειας στη χώρα και
- Οι αποστολές στο Μάλι (EUTM Mali), που ξεκίνησαν το 2013, με στόχο να στηρίζουν την ανοικοδόμηση των ενόπλων δυνάμεων του Μάλι και την κάλυψη των επιχειρησιακών αναγκών τους.

Θέσπιση της μόνιμης διαρθρωμένης συνεργασίας στην ευρωπαϊκή άμυνα

Έχει θεσπιστεί η Μόνιμη Διαρθρωμένη Συνεργασία στην ευρωπαϊκή άμυνα (Permanent Structured Cooperation-PESCO)⁶⁷, που ιδρύθηκε το 2017 και αποτελεί εξαιρετικό παράδειγμα αμυντικής συνεργασίας κρατών-μελών⁶⁸. Πιο συγκεκριμένα, 25 κράτη-μέλη⁶⁹ συνεργάζονται σε 34 έργα, που καλύπτουν τομείς όπως η εκπαίδευση, η ανάπτυξη δυνατοτήτων και η επιχειρησιακή ετοιμότητα στην ξηρά, στη θάλασσα και στον αέρα, καθώς επίσης η κυβερνοάμυνα⁷⁰.

Τα έργα αυτά είναι:

- *European Union Training Mission Competence Centre (EU TMCC) Germany, Czechia, Ireland, Spain, France, Italy, Luxembourg, Netherlands, Portugal, Austria, Romania, Sweden*

⁶⁷ Δελτίο Τύπου Συμβουλίου της ΕΕ για την πρόοδο εφαρμογής της PESCO: <https://www.consilium.europa.eu/el/press/press-releases/2019/05/14/defence-cooperation-council-assesses-progress-made-in-the-framework-of-pesco-after-first-year-of-implementation/> (ανακτήθηκε 16 Ιανουαρίου 2020)

⁶⁸ Πληροφορίες για την πρωτοβουλία PESCO: https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/pesco_factsheet_november_2019.pdf (ανακτήθηκε 14 Ιανουαρίου 2020)

⁶⁹ Αυστρία, Βέλγιο, Βουλγαρία, Τσεχική Δημοκρατία, Κροατία, Κύπρος, Εσθονία, Φινλανδία, Γαλλία, Γερμανία, Ελλάδα, Ουγγαρία, Ιταλία, Ιρλανδία, Λετονία, Λιθουανία, Λουξεμβούργο, Κάτω Χώρες, Πολωνία, Πορτογαλία, Ρουμανία, Σλοβενία, Σλοβακία, Ισπανία και Σουηδία.

⁷⁰ Πίνακες έργων PESCO διαθέσιμο στο: <https://www.consilium.europa.eu/media/39664/table-pesco-projects.pdf> (ανακτήθηκε 14 Ιανουαρίου 2020)

- *European Training Certification Centre for European Armies Italy, Greece*
- *Helicopter Hot and High Training (H3 Training) Greece, Italy, Romania*
- *Joint EU Intelligence School Greece, Cyprus*
- *EU Test and Evaluation Centres France, Sweden, Spain, Slovakia*
- *Deployable Military Disaster Relief Capability Package Italy, Greece, Spain, Croatia, Austria*
- *Armoured Infantry Fighting Vehicle / Amphibious Assault Vehicle / Light Armoured Vehicle Italy, Greece, Slovakia*
- *Indirect Fire Support (EuroArtillery) Slovakia, Italy, Hungary*
- *EUFOR Crisis Response Operation Core (EUFOR CROC) Germany, Spain, France, Italy, Cyprus*
- *Integrated Unmanned Ground System (UGS) Estonia, Belgium, Czechia, Spain, France, Latvia, Hungary, Germany, Netherlands, Poland, Finland*
- *EU Beyond Line Of Sight (BLOS) Land Battlefield Missile Systems France, Belgium, Cyprus*
- *Maritime (semi-) Autonomous Systems for Mine Countermeasures (MAS MCM) Belgium, Greece, Latvia, Netherlands, Poland, Portugal, Romania*
- *Harbour & Maritime Surveillance and Protection (HARMSPRO) Italy, Greece, Poland, Portugal*
- *Upgrade of Maritime Surveillance Greece, Bulgaria, Ireland, Spain, Croatia, Italy, Cyprus*
- *Deployable Modular Underwater Intervention Capability Package (DIVEPACK) Bulgaria, Greece, France*
- *European Medium Altitude Long Endurance Remotely Piloted Aircraft Systems – MALE RPAS (Eurodrone) Germany, Czechia, Spain, France, Italy*
- *European Attack Helicopters TIGER Mark III France, Germany, Spain*
- *Counter Unmanned Aerial System (C-UAS) Italy, Czechia*
- *European Secure Software defined Radio (ESSOR) France, Belgium, Germany, Spain, Italy, Netherlands, Poland, Portugal, Finland*

- *Cyber Threats and Incident Response Information Sharing Platform Greece, Spain, Italy, Cyprus, Hungary, Austria, Portugal*
- *Cyber Rapid Response Teams and Mutual Assistance in Cyber Security Lithuania, Estonia, Croatia, Netherlands, Poland, Romania, Finland*
- *Strategic Command and Control (C2) System for CSDP Missions and Operations Spain, France, Germany, Italy, Portugal*
- *European High Atmosphere Airship Platform (EHAAP) – Persistent Intelligence, Surveillance and Reconnaissance (ISR) Capability Italy, France*
- *One Deployable Special Operations Forces (SOF) Tactical Command and Control (C2) Command Post (CP) for Small Joint Operations (SJO) – (SOCC) for SJO Greece, Cyprus*
- *Electronic Warfare Capability and Interoperability Programme for Future Joint Intelligence, Surveillance and Reconnaissance (JISR) Cooperation Czechia, Germany*
- *European Medical Command Belgium, Germany, Czechia, Spain, France, Italy, Netherlands, Romania, Slovakia, Sweden*
- *Network of logistic Hubs in Europe and support to Operations Germany, Belgium, Bulgaria, Greece, Spain, France, Croatia, Italy, Cyprus, Hungary, Netherlands, Poland, Slovenia, Slovakia*
- *Military Mobility Netherlands, Belgium, Bulgaria, Czechia, Germany, Estonia, Greece, Spain, France, Croatia, Italy, Cyprus, Latvia, Lithuania, Luxembourg, Hungary, Austria, Poland, Portugal, Romania, Slovenia, Slovakia, Finland, Sweden*
- *Energy Operational Function (EOF) France, Belgium, Spain, Italy*
- *Chemical, Biological, Radiological and Nuclear (CBRN) Surveillance as a Service (CBRN SaaS) Austria, France, Croatia, Hungary, Slovenia*
- *Co-basing France, Belgium, Czechia, Germany, Spain, Netherlands*
- *Geospacial, Meteorological and Oceanographic (GeoMETOC) Support Coordination Element (GMSCE) Germany, Greece, France, Romania*
- *EU Radio Navigation Solution (EURAS) France, Belgium, Germany, Spain, Italy*
- *European Military Space Surveillance Awareness Network (EU-SSA-N) Italy, France*

*Το Ευρωπαϊκό Ταμείο Άμυνας (European Defense Fund-EDF) και ο
Ευρωπαϊκός Μηχανισμός για την Ειρήνη (European Peace Facility-EPF)*

Δημιουργήθηκε το Ευρωπαϊκό Ταμείο Άμυνας και ο Ευρωπαϊκός Μηχανισμός για την Ειρήνη⁷¹. Το 2017, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, αναγνωρίζοντας την ανάγκη ενίσχυσης της ανταγωνιστικότητας και την καινοτομικής ικανότητας της αμυντικής βιομηχανίας και τεχνολογίας της ΕΕ⁷², ανακοίνωσε την ίδρυση του Ευρωπαϊκού Ταμείου Άμυνας, με προτεινόμενη χρηματοδότηση, ύψους 13 δισ. ευρώ, που εντάσσεται στο πλαίσιο του Πολυετούς Δημοσιονομικού Πλαισίου (ΠΔΠ) για την περίοδο 2021-2027. Το Ευρωπαϊκό Ταμείο Άμυνας έχει ως στόχο να προωθήσει την καινοτομία και να επιτρέψει την ανάπτυξη οικονομικών κλίμακας στην αμυντική έρευνα και στη φάση βιομηχανικής ανάπτυξης στηρίζοντας συνεργατικά έργα. Ιδιαίτερη προσοχή προβλέπεται να δοθεί στις μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις (ΜΜΕ) και στις εταιρείες μεσαίας κεφαλαιοποίησης της ΕΕ.

Επίσης, προτάθηκε η δημιουργία Ευρωπαϊκού Μηχανισμού για την Ειρήνη (EME), το οποίο αποτελεί ένα νέο χρηματοδοτικό μηχανισμό, εκτός προϋπολογισμού ΕΕ, αξίας ύψους 10,5 δισ. Ευρώ, για τις δράσεις της ΕΕ με στρατιωτικό ή αμυντικό αντίκτυπο.

Ο EME θα⁷³:

- Χρηματοδοτεί τα κοινά κόστη των στρατιωτικών αποστολών της ΚΠΑΑ της ΕΕ. Ο EME θα συνεχίσει να χρηματοδοτεί τις στρατιωτικές αποστολές και επιχειρήσεις που μέχρι πρότινος χρηματοδοτούνταν από το μηχανισμό ATHENA.
- Συμβάλει στην χρηματοδότηση στρατιωτικών ειρηνευτικών αποστολών άλλων οργανισμών. Ο EME θα συνεχίσει τη χρηματοδότηση των ειρηνευτικών αποστολών σε αφρικανικές χώρες, όπως είναι η AMISOM και η G5 Sahel Joint Force.

⁷¹ Πληροφορίες για τον Ευρωπαϊκό Μηχανισμό για την Ειρήνη: https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/20183570_na0218842eln_pdf.pdf (ανακτήθηκε 14 Ιανουαρίου 2020)

⁷² <https://www.consilium.europa.eu/el/press/press-releases/2018/11/19/european-defence-fund-council-adopts-its-position/> (ανακτήθηκε 14 Ιανουαρίου 2020)

⁷³ Πληροφορίες για τον Ευρωπαϊκό Μηχανισμό για την Ειρήνη: https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/46331/new-european-peace-facility-worth-%E2%82%AC105-billion-bolster-international-security_en. Ίδια μετάφραση. (ανακτήθηκε 14 Ιανουαρίου 2020)

- Εμπλακεί σε ευρύτερες δράσεις που στοχεύουν στη στήριξη των ενόπλων δυνάμεων τρίτων χωρών με έργα υποδομής, εξοπλισμό ή στρατιωτική βοήθεια, ή και σε άλλες επιχειρήσεις της ΚΕΠΠΑ που έχουν στρατιωτικό ή αμυντικό αντίκτυπο.

Η συντονισμένη ετήσια επισκόπηση στον τομέα της άμυνας.

Η Συντονισμένη Ετήσια Επισκόπηση στον τομέα της Άμυνας (CARD)⁷⁴ θεσπίστηκε το 2017, με στόχο την ενίσχυση της αμυντικής συνεργασίας μεταξύ κρατών μελών. Πιο συγκεκριμένα⁷⁵, η ετήσια επανεξέταση συμβάλει στην ανάπτυξη της ικανότητας αντιμετώπισης των ελλείψεων, στην εμβάθυνση της αμυντικής συνεργασίας και στην εξασφάλιση της βέλτιστης χρήσης, συμπεριλαμβανομένης της συνοχής, των σχεδίων αμυντικών δαπανών. Η συντονισμένη ετήσια επισκόπηση στον τομέα της άμυνας (CARD) παρέχει καλύτερη εποπτεία σε επίπεδο ΕΕ των αμυντικών δαπανών, των εθνικών επενδύσεων και των ερευνητικών προσπαθειών.

Η επισκόπηση αυξάνει τη διαφάνεια και την πολιτική προβολή των ευρωπαϊκών αμυντικών δυνατοτήτων. Στα οφέλη συγκαταλέγονται ο καλύτερος προσδιορισμός των ελλείψεων, η εμβάθυνση της αμυντικής συνεργασίας και η καλύτερη και πιο συνεκτική προσέγγιση όσον αφορά στον σχεδιασμό των αμυντικών δαπανών.

Το συντονισμό των εθνικών σχεδιασμών ανέλαβε ο Ευρωπαϊκός Οργανισμός Άμυνας. Πιο συγκεκριμένα, ο ΕΟΑ συγκέντρωσε όλες τις διαθέσιμες πληροφορίες των συμμετεχόντων κρατών-μελών για τις αμυντικές δαπάνες και την ανάπτυξη ικανοτήτων και σύμφωνα με τα πορίσματα του πρώτου κύκλου 47 δις ευρώ είναι οι επενδύσεις στην Άμυνα των κρατών-μελών το 2017.

Το νέο Σύμφωνο μη στρατιωτικής ΚΠΑΑ

Το νέο Σύμφωνο μη στρατιωτικής ΚΠΑΑ⁷⁶. Το Συμβούλιο στις 19 Δεκεμβρίου 2019 επιβεβαίωσε τη δέσμευσή του να καταστήσει τη μη στρατιωτική ΚΠΑΑ⁷⁷ πιο

⁷⁴ <https://www.consilium.europa.eu/el/policies/defence-security/> (ανακτήθηκε 16 Ιανουαρίου 2020)

⁷⁵ Πληροφορίες για την CARD: [https://www.eda.europa.eu/what-we-do/our-current-priorities/coordinated-annual-review-on-defence-\(card\)](https://www.eda.europa.eu/what-we-do/our-current-priorities/coordinated-annual-review-on-defence-(card)). Ίδια μετάφραση. (ανακτήθηκε 16 Φεβρουαρίου 2020)

⁷⁶ Βλ. Σχετικά Συμπεράσματα Συμβουλίου ΕΕ: <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-14611-2019-INIT/el/pdf> (ανακτήθηκε 16 Ιανουαρίου 2020)

ικανή, πιο αποτελεσματική, ευέλικτη και δυνάμενη να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις, καθώς και πιο συνεκτική. Αναγνωρίζεται επίσης η σημαντική συμβολή των μη στρατιωτικών αποστολών ΚΠΑΑ στη διεθνή ειρήνη και σταθερότητα, ως ουσιαστικού μέρους της ολοκληρωμένης προσέγγισης της ΕΕ έναντι εξωτερικών συγκρούσεων και κρίσεων. Έχει τονιστεί επίσης η ανάγκη να ενισχυθεί ο ρόλος και η ικανότητα της ΕΕ να ενεργεί ως πάροχος ασφάλειας μέσω της ΚΠΑΑ.

Αυτό που επιδιώκεται είναι η ενίσχυση της ικανότητας της ΕΕ να αναπτύσσει μη στρατιωτικές αποστολές διαχείρισης κρίσεων. Οι αποστολές αυτές στοχεύουν στην ενδυνάμωση της αστυνομίας, του κράτους δικαίου και της πολιτικής διοίκησης σε επισφαλείς και εμπόλεμες καταστάσεις. Η ενίσχυση της μη στρατιωτικής ΚΠΑΑ συμβάλλει στην ευρύτερη δράση της ΕΕ για την αντιμετώπιση προκλήσεων στο πεδίο της ασφάλειας.

Στα σχετικά συμπεράσματά τους, το Συμβούλιο και τα κράτη μέλη καταγράφουν τη συμφωνία τους για μεγαλύτερη συμμετοχή σε μη στρατιωτικές αποστολές ΚΠΑΑ. Επίσης, δεσμεύονται να ενισχύσουν την ικανότητα ανταπόκρισης της μη στρατιωτικής ΚΠΑΑ, εξασφαλίζοντας τη δυνατότητά τους να αναπτύσσουν νέες αποστολές έως και 200 ατόμων σε οποιαδήποτε επιχειρησιακή ζώνη εντός 30 ημερών από την έκδοση των σχετικών αποφάσεων του Συμβουλίου, με όλον τον απαραίτητο εξοπλισμό από τη στρατηγική αποθήκη και αξιοποιώντας την ικανότητα πολυεπίπεδης ανταπόκρισης. Σήμερα 2000 άτομα υπηρετούν σε 10 μη στρατιωτικές αποστολές σε όλον τον κόσμο⁷⁸.

Σύσφιξη της συνεργασίας ΕΕ-NATO

Σύσφιξη της συνεργασίας ΕΕ-NATO. Το 2016 και το 2018 η ΕΕ και το NATO υπέγραψαν 2 Κοινές Διακηρύξεις, εγκαινιάζοντας μία νέα περίοδο στη συνεργασία τους.

⁷⁷ Πληροφορίες για το νέο Σύμφωνο μη στρατιωτικής ΚΠΑΑ: <https://www.consilium.europa.eu/el/press/press-releases/2019/12/09/civilian-csdp-compact-council-adopts-conclusions/> (ανακτήθηκε 16 Φεβρουαρίου 2020)

⁷⁸ https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/69074/europeans-security-eu%E2%80%99s-missions-and-operations-numbers_is (ανακτήθηκε 28 Ιανουαρίου 2020)

Σύμφωνα με αυτές η συνεργασία τους επεκτείνεται σε επτά πεδία⁷⁹:

- *Αντιμετώπιση υβριδικών απειλών.* 20 από τις 74 τρέχουσες προτάσεις συνεργασίας επικεντρώνονται στην αντιμετώπιση των υβριδικών απειλών. Το Ευρωπαϊκό Κέντρο της Αριστείας για την Αντιμετώπιση των Υβριδικών Απειλών (European Centre of Excellence for Countering Hybrid Threats) συμβάλλει αποτελεσματικά στην ενίσχυση της συνεργασίας ΕΕ-NATO. Το προσωπικό της ΕΕ και του NATO συμμετέχει στις δραστηριότητες του Κέντρου για την καλύτερη κατανόηση των υβριδικών απειλών και τις επιλογές αντιμετώπισης τους με συντονισμένο τρόπο.
- *Επιχειρησιακή συνεργασία, συμπεριλαμβανομένης της θαλάσσιας, και στο θέμα της μετανάστευσης.* Το προσωπικό της ΕΕ και του NATO ασχολείται με τη διερεύνηση τρόπων για την ενίσχυση του συντονισμού, της συμπληρωματικότητας και της συνεργασίας στον θαλάσσιο τομέα. Τα στελέχη ανταλλάσσουν τακτικά ιδέες στις συναντήσεις του μηχανισμού, που συνιστά το κύριο φόρουμ για την ανταλλαγή πληροφοριών και συντονισμού των προσπαθειών, για την κοινή κατανόηση και απομάκρυνση των συγκρούσεων στη Μεσόγειο (SHADE MED).
- *Κυβερνο-ασφάλεια και κυβερνοάμυνα.* Η ενεργή αλληλεπίδραση σε επίπεδο προσωπικού προχωρά στον τομέα του κυβερνοχώρου σε κατάρτιση και εκπαίδευση, δείκτες απειλών, ad-hoc ανταλλαγές συναγεμίων και εκτιμήσεων απειλών, ανταλλαγές εκθέσεων, συμπεριλαμβανομένων των κυβερνητικών πτυχών της διαχείρισης κρίσεων και των τακτικών συνεδριάσεων.
- *Αμυντικές ικανότητες.* Οι προσπάθειες εξακολουθούν να εξασφαλίζουν τη συνοχή των αποτελεσμάτων μεταξύ των μέσων και των διαδικασιών σχεδιασμού, και συγκεκριμένα της Μόνιμης Διαρθρωμένης Συνεργασίας (PESCO), του Ευρωπαϊκού Ταμείου Άμυνας (EDF), την Ανάπτυξη των Ικανοτήτων της ΕΕ και της Συντονισμένης Ετήσιας Επισκόπησης για την Άμυνα (CARD) και τις αντίστοιχες διαδικασίες του NATO, όπως είναι η Διαδικασία Αμυντικού Σχεδιασμού του NATO (NATO Defence Planning Process-NDPP), η Συνεργασία για το Σχεδιασμό Ειρήνης και τη Διαδικασία Αναθεώρησης (Partnership for Peace Planning and Review Process). Οι συνεργασίες αυτές πραγματοποιούνται με στόχο τη βελτίωση της στρατιωτικής κινητικότητας.
- *Αμυντική Βιομηχανία και Έρευνα.* Το προσωπικό της ΕΕ και του NATO συνεχίζει το διάλογο για θέματα βιομηχανίας, που περιλαμβάνει τακτικές ενημερώσεις σχετικά με

⁷⁹ https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/eu-nato_cooperation_factsheet_june_2019.pdf. Ίδια μετάφραση. (ανακτήθηκε 28 Ιανουαρίου 2020)

το τις δραστηριότητες του NATO και της ΕΕ. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται, για παράδειγμα, στην πρόσβαση των Μικρών και Μεσαίων Επιχειρήσεων στην αμυντική αλυσίδα εφοδιασμού και την αμυντική καινοτομία ή τη συμμετοχή της βιομηχανίας σε συγκεκριμένες περιοχές.

- *Ασκήσεις.* Η δεύτερη παράλληλη και συντονισμένη άσκηση πραγματοποιήθηκε τον Νοέμβριο του 2018 και αποτέλεσε τη μεγαλύτερη άσκηση διαχείρισης υβριδικής κρίσης που διεξήγαγε αλλά και ηγήθηκε ποτέ η ΕΕ. Το σενάριο προέβλεπε την ευρεία αλληλεπίδραση μεταξύ του προσωπικού της ΕΕ και του NATO.
- *Ανάπτυξη Ικανοτήτων.* Αποτελεί κοινό στόχο η βοήθεια στην ανάπτυξη των ικανοτήτων και στην ενδυνάμωση της ανθεκτικότητας ειδικά των Δυτικών Βαλκανίων και των γειτόνων της ΕΕ στα ανατολικά και νότια. Επίσης, έχει εντατικοποιηθεί η ανταλλαγή πληροφοριών, συμπεριλαμβανομένων και των άτυπων πολιτικών διαβουλεύσεων προσωπικού στις τρεις πιλοτικές χώρες (Βοσνία και Ερζεγοβίνη, Δημοκρατία της Μολδαβίας και Τυνησία)
- *Στήριξη των προσπαθειών δημιουργίας ικανοτήτων των εταιρών της ΕΕ στα ανατολικά και νότια τμήματα της ΕΕ.* Η εδραιωμένη πρακτική ανταλλαγής προσκλήσεων σε σχετικές υπουργικές συναντήσεις συνεχίζεται. Οι αμοιβαίες διασταυρούμενες ενημερώσεις σε Τθήματα κοινού ενδιαφέροντος έχουν γίνει πιο συχνές.

Αντιμετώπιση υβριδικών και διαδικτυακών απειλών

Αντιμετώπιση υβριδικών⁸⁰ και διαδικτυακών απειλών. Η ΕΕ έχει πραγματοποιήσει σημαντικά βήματα στην κατεύθυνση της βελτίωσης της αντιμετώπισης των υβριδικών απειλών και της ενίσχυσης της ανθεκτικότητας της Ένωσης, εισάγοντας συστήματα κυρώσεων. Επίσης έχουν συσφιχθεί οι σχέσεις με το

⁸⁰ Οι υβριδικές απειλές συνδυάζουν συμβατικές και αντισυμβατικές, στρατιωτικές και μη στρατιωτικές πρακτικές που δύναται να χρησιμοποιηθούν με συντονισμένο τρόπο από κρατικούς ή μη- κρατικούς δρώντες εναντίον συγκεκριμένων πολιτικών στόχων, παραμένοντας όμως κάτω από το όριο του επισήμως διακηρυγμένου πολέμου. Οι απειλές αυτές περιλαμβάνουν από κυβερνοεπιθέσεις σε καίρια πληροφορικά συστήματα και επιθέσεις σε ζωτικές υπηρεσίες της κοινωνικής ζωής (π.χ. πάροχοι ενέργειας ή χρηματοοικονομικών υπηρεσιών) έως την υπονόμευση της εμπιστοσύνης των πολιτών προς τους κυβερνητικούς θεσμούς ή την άμβλυνση των κοινωνικών τάξεων. Οι χημικές, βιολογικές, ραδιολογικές και πυρηνικές απειλές (CBRN) κατατάσσονται σε μία ξεχωριστή κατηγορία μόνες τους λόγω του μεγέθους της ζημίας που μπορούν να επιφέρουν. (ίδια μετάφραση). https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/hybrid_threats_en_final.pdf. Ίδια μετάφραση.(ανακτήθηκε 27 Ιανουαρίου 2020) και https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_16_1227. Ίδια μετάφραση. (ανακτήθηκε 27 Ιανουαρίου 2020)

NATO σε θέματα υβριδικών απειλών και απειλών στον κυβερνοχώρο. Η σχετική ενημέρωση αντλείται από το Hybrid Fusion Cell, που ιδρύθηκε το 2016, μέσα στο EU Intelligence and Situation Centre (EU INTCEN) και παρέχει επίγνωση της κατάστασης και στρατηγικές αναλύσεις στους λήπτες αποφάσεων⁸¹. Το δίκτυο του Hybrid Fusion Cell περιλαμβάνει εθνικά σημεία επικοινωνίας των κρατών-μελών για την αντιμετώπιση των υβριδικών απειλών και την ανταλλαγή πληροφοριών. Η σημασία του αυξάνεται κάθε χρόνο.

Επίσης δημιουργήθηκε το Centre of Excellence (Hybrid CoE) ενάντια στις υβριδικές απειλές, με στόχο την αναβάθμιση των στρατηγικών επικοινωνιών και την καταπολέμηση της παραπληροφόρησης. 1,8 δις. Ευρώ αναμένεται να επενδυθούν μέχρι το 2020 χάρη σε ΣΔΙΤ της ΕΕ στην κυβερνοασφάλεια.

2. Κρατική και Κοινωνική ανθεκτικότητα στα Ανατολικά και Νότια της ΕΕ

Η ΕΕ ενδιαφέρεται εξίσου και για την κρατική και κοινωνική σταθερότητα στις γειτονικές περιοχές της, αλλά και το ευρύτερο περιβάλλον της.

Δυτικά Βαλκάνια

Στην κατεύθυνση της ευρωπαϊκής διεύρυνσης, οι χώρες των Δυτικών Βαλκανίων έχουν πραγματοποιήσει σημαντικά βήματα. Μεταξύ αυτών συγκαταλέγονται: Η Συμφωνία των Πρεσπών μεταξύ Αθήνας και Σκοπίων, η πρωτοφανής δικαστική μεταρρύθμιση της Αλβανίας, το άνοιγμα και το κλείσιμο κεφαλαίων της ενταξιακής διαδικασίας του Μαυροβουνίου και της Σερβίας⁸² και η Συμφωνία Σταθεροποίησης και Σύνδεσης (ΣΣΣ) μεταξύ της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του Κοσσυφοπέδιου, της Βοσνίας και Ερζεγοβίνης για την προσχώρηση στην ΕΕ.

⁸¹ <https://www.statewatch.org/news/2019/jun/eu-com-hr-implementation-report-hybrid-threats-swd-2019-200.pdf>. Ίδια μετάφραση. (ανακτήθηκε 3 Φεβρουαρίου 2020)

⁸² Σε συνέντευξη τύπου του Επιτρόπου Olivér Várhelyi στις 5 Φεβρουαρίου 2020 παρουσιάστηκε Το νέο σχέδιο για τη μεθοδολογία εισδοχής των υποψήφιων μελών στην Ε.Ε. σύμφωνα με το οποίο η διαδικασία εισδοχής τροποποιείται επί το αυστηρότερο, δεδομένου ότι είναι πλέον αναστρέψιμη σε κάθε φάση/κεφάλαιο των ενταξιακών διαπραγματεύσεων. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/statement_20_208. Ίδια μετάφραση. (ανακτήθηκε 6 Φεβρουαρίου 2020)

Στο πλαίσιο αυτό έχουν δεσμευτεί 1 δις ευρώ για έργα υποδομής στα δυτικά Βαλκάνια. Το 72,5% των Ξένων Άμεσων Επενδύσεων στα Δυτικά Βαλκάνια προέρχεται από την ΕΕ⁸³.

*The EU External Investment Plan*⁸⁴

Με στόχο την ενίσχυση ενός περιβάλλοντος που να ευνοεί νέα οικονομικά επιτεύγματα, η ΕΕ χρηματοδοτεί μέσω ΣΔΙΤ στρατηγικές επενδύσεις που θα οδηγήσουν στην δημιουργία θέσεων εργασίας, μεταφορά τεχνογνωσίας και δεξιοτήτων και στην αειφόρο ανάπτυξη. Πιο συγκεκριμένα, το 2017 η ΕΕ εγκαινίασε το μεγαλύτερο επενδυτικό σχέδιο για την Αφρική (44 δις ευρώ μέσω ΣΔΙΤ για μέχρι το 2020) και τις γειτονικές χώρες της ΕΕ. Το σχέδιο αυτό ενισχύει ιδιωτικές επενδύσεις μέσω εγγυήσεων, τεχνικής βοήθειας και βελτίωση του επιχειρηματικού περιβάλλοντος στις συνεργαζόμενες χώρες. Επικεντρώνεται στην απασχόληση νέων και γυναικών, την πράσινη οικονομία και την καινοτομία.

*Διασύνδεση της ανθρωπιστικής βοήθειας με την Ανάπτυξη*⁸⁵

Με στόχο την παροχή βοήθειας, εκπαίδευσης, προστασίας, βασικών αγαθών και νόμιμης απασχόλησης, η ΕΕ συνδύασε την έκτακτη ανθρωπιστική βοήθεια με τη μακροπρόθεσμη αναπτυξιακή συνεργασία σε χώρες σε ανάγκη και σε αυτό το πλαίσιο αντιμετώπισε έκτακτες κρίσεις, όπως είναι το θέμα των προσφύγων από τη Συρία. Παράλληλα επένδυσε στη διασφάλιση τροφίμων ως μέσον για την πρόληψη αλλά και την επίλυση κρίσεων σε χώρες όπως είναι η Νιγηρία και η Υεμένη (360.000 άτομα στην Υεμένη έχουν ευνοηθεί από το Πρόγραμμα Αγροτικής Ανθεκτικότητας).

⁸³ Βλ. Παγκόσμια Στρατηγική της Ευρωπαϊκής Ένωσης (EUGS): https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/eu_global_strategy_2019.pdf p. 38. Ίδια μετάφραση. (ανακτήθηκε 11 Φεβρουαρίου 2020)

⁸⁴ Πληροφορίες για το EU External Investment Plan: https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/update4_jan20_factsheet_eip_en_0.pdf, και https://ec.europa.eu/commission/eu-external-investment-plan/what-eus-external-investment-plan_en/ Ίδια μετάφραση. (ανακτήθηκαν 11 Φεβρουαρίου 2020)

⁸⁵ <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/164/humanitarian-aid> (ανακτήθηκε 11 Φεβρουαρίου 2020)

Στήριξη στην κλιματική ανθεκτικότητα

Η ΕΕ εργάζεται αποτελεσματικά στην κατεύθυνση της υιοθέτησης της Ατζέντα για την Αειφόρο Ανάπτυξη 2030 (2030 Agenda for Sustainable Development) και την υιοθέτηση και πλήρη εφαρμογή της Συμφωνίας του Παρισιού για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής⁸⁶. Το 2017 επενδύθηκαν 20 δις ευρώ από την ΕΕ και τα κράτη-μέλη σε δημόσιες χρηματοδοτήσεις για το κλίμα. Με στόχο την απελευθέρωση της ενέργειας, την ανάπτυξη των ΑΠΕ, τη μεταφορά τεχνογνωσίας, την επιβράδυνση της κλιματικής αλλαγής αλλά και την προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή, η ΕΕ στηρίζει έργα όπως είναι το «Μεγάλο Πράσινο Τείχος» (Great Green Wall) ενάντια στην ερημοποίηση στη Σαχάρα και τη Σαχέλ, τη μείωση κινδύνων από καταστροφές σε μικρά νησιά, τις επενδύσεις σε καθαρή ενέργεια σε αναπτυσσόμενες χώρες και τα έργα στις περιοχές της Αρκτικής.

3. Ολοκληρωμένη Προσέγγιση έναντι των Συγκρούσεων

Η ΕΕ αναγνωρίζει την ανάγκη ολοκληρωμένης προσέγγισης έναντι των συγκρούσεων. Όταν ξεσπούν βίαιες συγκρούσεις, απειλούνται τα κοινά ευρωπαϊκά ζωτικά συμφέροντα.

Στήριξη στην Ουκρανία

Η ΕΕ διέθεσε στην Ουκρανία το μεγαλύτερο πακέτο βοήθειας που έχει δοθεί ποτέ σε χώρα, ύψους 13 δις ευρώ. Η ΕΕ αναγνώρισε ως παράνομη την προσάρτηση της Κριμαίας στη Ρωσία και ως απάντηση επέτρεψε την είσοδο Ουκρανών στην ΕΕ χωρίς άδεια εισόδου (visa). Από το 2014 έως το 2020, η βοήθεια στην Ουκρανία διοχετεύτηκε:

- μέσω του Μηχανισμού Ευρωπαϊκής Γειτνίασης, ποσό ύψους 956 εκ. Ευρώ (έργα ανάπτυξης μικρομεσαίων επιχειρήσεων, αποκέντρωσης, οικονομικής στήριξης, καταπολέμησης διαφθοράς, μεταρρύθμισης δημόσιας διοίκησης, ταμείου ενεργειακής αυτάρκειας και ενίσχυσης κανόνων δικαίου),

⁸⁶ https://eeas.europa.eu/topics/climate-environment-energy/42455/climate-environment-energy_en. Ίδια μετάφραση. (ανακτήθηκε 13 Φεβρουαρίου 2020)

- μέσω Δανείων και επενδύσεων, ποσό ύψους 10,9 δις ευρώ (μακρο-οικονομική χρηματοδότηση, δάνεια Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων και επενδύσεις Ευρωπαϊκή Τράπεζα Ανασυγκρότησης και Ανάπτυξης),
- μέσω κοινοτικής στήριξης, ποσό ύψους 350 εκ. Ευρώ (πρόγραμμα Horizon 2020, InnoFin, Euratom, πυρηνική ασφάλεια, δημοκρατία και ανθρώπινα δικαιώματα) και
- Αντιμετώπιση Διαμαχών, ποσό ύψους 257 εκ. Ευρώ (ευαίσθητες κοινότητες και στήριξη των εσωτερικά εκτοπισμένων ατόμων-IDP, δέσμευση της νεολαίας στα Ανατολικά της ΕΕ και αποκατάσταση της διακυβέρνησης και της συμφιλίωσης).

Ολοκληρωμένη προσέγγιση στη Σαχέλ

Η ΕΕ έχει βοηθήσει 2,3 εκ. ανθρώπους στις υποσαχάριες περιοχές και ειδικά στη Σαχέλ⁸⁷ και την περιοχή γύρω από τη λίμνη Τσαντ, που πλήττονται από τρομοκρατία, την αυξημένη εγκληματικότητα, το λαθρεμπόριο ναρκωτικών και όπλων κ.ά. με δράσεις προμήθειας αγαθών, τροφίμων και βασικών υπηρεσιών διαβίωσης και υγείας μέσω των αποστολών ΚΠΑΑ της ΕΕ (EUCAP Sahel Mali, EUCAP Sahel Niger, EUTM Mali). Επίσης, συνέβαλε στη δημιουργία της Ομάδας G5 Sahel (G5 Sahel Joint Force), που συστήθηκε από 5 χώρες (Νίγηρας, Τσαντ, Μαυριτανία, Μπουρκίνα Φάσο, Μαλί) με στόχο την περιφερειακή συνεργασία σε θέματα ανάπτυξης και κυρίως ασφάλειας.

Στήριξη στην ειρηνευτική διαδικασία της Κολομβίας⁸⁸

Η ΕΕ έχει διαθέσει 600 εκ Ευρώ ως στήριξη για την εγκαθίδρυση ειρήνης στην Κολομβία. Έχει συμβάλει στις διαπραγματεύσεις (2012-2016) και στη συμφωνία ειρήνης μεταξύ των Κολομβιανών αρχών και των ανταρτών FARC. Η ΕΕ έχει προωθήσει 614 επενδυτικά έργα στους κλάδους της οικονομικής ανάπτυξης, ανθρωπίνων δικαιωμάτων και δημοκρατικής διακυβέρνησης.

⁸⁷ Πληροφορίες για την αποστολή EUCAP Sahel Mali: https://eeas.europa.eu/csdp-missions-operations/eucap-sahel-mali_en. Ίδια μετάφραση. (ανακτήθηκε 10 Φεβρουαρίου 2020)

⁸⁸ Πληροφορίες για την ειρηνευτική διαδικασία της Κολομβίας: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_18_3977. Ίδια μετάφραση. (ανακτήθηκε 10 Φεβρουαρίου 2020)

Μία μακροπρόθεσμη δέσμευση με το Ιράκ

Η ΕΕ στηρίζει την ανοικοδόμηση του Ιράκ και έχει συνεργαστεί με την ιρακινή κυβέρνηση στην κατεύθυνση της εθνικής συμφιλίωσης. Από το 2017, η συμβουλευτική αποστολή στο Ιράκ έχει επικεντρώσει τις δράσεις της στην μεταρρύθμιση του τομέα ασφάλειας για να ενισχύσει την τοπική αστυνομία, το σύστημα απόδοσης δικαιοσύνης απέναντι στα εγκλήματα, την καταπολέμηση της τρομοκρατίας, το οργανωμένο έγκλημα, αλλά και την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς.

Η Ευρωπαϊκή Ανταπόκριση στον πόλεμο της Συρίας

Η ΕΕ, κατά το 3^ο Συνέδριο Βρυξελλών για τη Συρία, δεσμεύτηκε να διαθέσει μόνον για το 2019 6,2 δις ευρώ ως ανθρωπιστική βοήθεια. Η ΕΕ συνιστά ένθερμο υποστηρικτή των ενεργειών των Ηνωμένων Εθνών που στοχεύουν στον τερματισμό του πολέμου και κύριο δωρητή βοήθειας στη Συρία. Επίσης, βοηθά τις γειτονικές χώρες να δέχονται πρόσφυγες ενώ διαδραμάτισε πρωταγωνιστικό ρόλο στην καταστροφή των χημικών όπλων της Συρίας. Οι κυρώσεις της ΕΕ προς το καθεστώς Ασάντ συνεχίζονται.

Πιο αναλυτικά η ΕΕ:

- Στηρίζει τις ενδο-Συριακές διαπραγματεύσεις, των οποίων ηγούνται τα Ηνωμένα Έθνη στην κατεύθυνση μίας πραγματικής πολιτικής μετάβασης
- Σώζει ανθρώπινες ζωές καλύπτοντας ανθρώπινες ανάγκες των πιο ευπαθών ομάδων πληθυσμών της Συρίας και της ευρύτερης περιοχής
- Ενισχύει τις Συριακές κοινωνικές οργανώσεις για την προώθηση της δημοκρατίας, των ανθρώπινων δικαιωμάτων και της ελευθερίας έκφρασης.
- Προωθεί την υπευθυνότητα με σκοπό τη διευκόλυνση της διαδικασίας εθνικής συμφιλίωσης και της μεταβατικής δικαιοσύνης, της δικαιοσύνης των φυλακισμένων κρατουμένων, των αναζητούμενων ατόμων και των οικογενειών τους.
- Στηρίζει την συμφιλίωση του Συριακού πληθυσμού και της κοινωνίας καθώς και των προσφύγων και των κοινωνιών των γειτονικών χωρών που τους υποδέχονται.

Συνολικά το 2018, στη Συρία προσφέρθηκαν 7 εκατ. υπηρεσίες υγείας και τρόφιμα σε 5 εκατ. Σύριους, στο Λίβανο 170000 πρόσφυγες ευνοήθηκαν από τις υπηρεσίες προστασίας και δόθηκε πρόσβαση σε εκπαίδευση σε 125000 παιδιά από τη Συρία και το Λίβανο και στην Ιορδανία δόθηκε πρόσβαση σε εκπαίδευση σε 163000 παιδιά από την Ιορδανία και 660000 πρόσφυγες παρέλαβαν μηνιαία εμβάσματα για την κάλυψη των βασικών τους αναγκών. Στην Τουρκία 5 εκατομμύρια Σύριοι έτυχαν βοήθειας σε τρόφιμα και 1,5 εκατ. πρόσφυγες παρέλαβαν μηνιαία εμβάσματα για την κάλυψη των βασικών τους αναγκών.

4. Περιφερειακές Δομές Συνεργασίας⁸⁹

Η Ευρωπαϊκή Ένωση αναγνωρίζοντας τη σημαντικότητα των περιφερειακών συνεργασιών ενισχύει τη δημιουργία δομών σε χώρες της Ανατολικής Ευρώπης, της Αφρικής, της Μέσης Ανατολής, της Λατινικής Αμερικής και της Κεντρικής Ασίας.

Τα 20 παραδοτέα των εταίρων στα ανατολικά⁹⁰

Το 2017 συμφωνήθηκαν για τους εταίρους στα ανατολικά «τα 20 παραδοτέα για το 2020» και από τότε αυξήθηκε το εμπόριο και στις 6 χώρες (Ουκρανία, Γεωργία, Μολδαβία, Αρμενία, Αζερμπαϊτζάν, Λευκορωσία). Μέσω της πρωτοβουλίας EU4Business έχουν δοθεί χρηματοδοτήσεις ύψους 348 εκ. Ευρώ σε πάνω από 9500 επιχειρήσεις από το 2016 δημιουργώντας 30000 νέες θέσεις εργασίας. Επίσης βελτιώθηκε η πρόσβαση στα προγράμματα Erasmus+, Horizon 2020 και στο ευρυζωνικό διαδίκτυο και ενισχύθηκε η κοινή ενεργειακή ασφάλεια. Παράλληλα, πέραν της Ουκρανίας, έχει δοθεί ελεύθερη άδεια εισόδου προς τις χώρες της ΕΕ στους κατοίκους της Γεωργίας και της Μολδαβίας.

⁸⁹https://eeas.europa.eu/topics/eu-global-strategy/49323/global-strategy-european-union_en#Cooperative+Regional+Orders. Ίδια μετάφραση. (ανακτήθηκε 12 Φεβρουαρίου 2020)

⁹⁰Πληροφορίες για τα 20 παραδοτέα για το 2020: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/20_deliverables_for_2020_monitoring_state_of_play_2019.pdf. Ίδια μετάφραση. (ανακτήθηκε 12 Φεβρουαρίου 2020)

Συνεργασία ισότιμων στην Αφρική

Η συνδιάσκεψη του Αμπιτζαν το 2017 μεταξύ ΕΕ και Αφρικανικής Ένωσης αναδιαμόρφωσε τη σχέση της ΕΕ με την Αφρική στην κατεύθυνση εγκαθίδρυσης μιας ισότιμης εταιρικής σχέσης. Η ΕΕ ενισχύει την δημιουργία μιας Ηπειρωτικής Αφρικανικής Ζώνης Ελεύθερου Εμπορίου.

Περιφερειακή Συνεργασία στη Μέση Ανατολή και τη Β. Αφρική

Η ΕΕ επενδύει στην περιφερειακή συνεργασία στην περιοχή της Μεσογείου. Το 2019 πραγματοποιήθηκε η πρώτη συνάντηση κορυφής μεταξύ της ΕΕ και της Λίγκας των Αραβικών Κρατών, διοργανώθηκαν 3 συνέδρια για τη Συρία και συνεχίστηκαν οι επενδύσεις στις ειρηνευτικές διαδικασίες της Μ. Ανατολής. Επαναλήφθηκαν οι τακτικές υπουργικές συναντήσεις της Ένωσης των Μεσογειακών κρατών. Με πρωτοβουλία της τελευταίας και της ΕΕ, 2 εκατ. Παλαιστίνιοι της Γάζας θα ευνοηθούν από ένα νέο έργο αφαλάτωσης στην περιοχή.

Μια στρατηγική προσέγγιση της Κεντρικής Ασίας

Από το 2014 έως σήμερα, έχουν επενδυθεί 1,1 δις ευρώ στην περιφερειακή συνεργασία στην Κεντρική Ασία, και ειδικότερα στο εμπόριο, την καταπολέμηση της τρομοκρατίας και τις ειρηνευτικές διαδικασίες στο Αφγανιστάν. Στη συνάντηση κορυφής ΕΕ-Κίνας το 2019 συμφωνήθηκε η αναγνώριση κοινών ευρω-ασιατικών σιδηροδρομικών διαδρομών και γίνεται αναπτυξιακές δράσεις σε τοπικό επίπεδο στις χώρες διέλευσης. Γίνονται, επίσης, επενδύσεις σε έργα ανθεκτικότητας και ευημερίας, στήριξης δημοκρατικών μεταρρυθμίσεων, καθαρής ενέργειας και υψηλότερης εκπαίδευσης. Οι στόχοι αυτοί αποτελούν πλέον μέρος της νέας Κεντρικής Ασιατικής Στρατηγικής.

Επενδύσεις στη φιλία με τη Λατινική Αμερική

Η Στρατηγική 2019 για την περιοχή της Λατινικής Αμερικής εστιάζει τους στόχους της στην συνεργασία και σε μεταρρυθμίσεις σε κοινωνικό και οικονομικό επίπεδο, από την εξάλειψη των ανισοτήτων έως και την ορθή διακυβέρνηση. Διεξάγονται ειρηνευτικές δράσεις στην Κολομβία (όπως περιγράφηκε παραπάνω),

ξεκίνησε μία νέα φάση στις σχέσεις με την Κούβα, δημιουργήθηκε μία Διεθνής Ομάδα Επικοινωνίας για τη Βενεζουέλα και ολοκληρώνονται νέες πολιτικές και εμπορικές συμφωνίες με το Μεξικό, τη Χιλή και το Μερκοσούρ, το νοτιοαμερικανικό εμπορικό μπλοκ (Αργεντινή, Βραζιλία, Παραγουάη, Ουρουγουάη). Συνολικά 27 από τις 33 χώρες της Λατινικής Αμερικής και της Καραϊβικής έχουν συνάψει με την ΕΕ συμφωνίες συνεργασίας, εμπορικές ή πολιτικές ή με κάποιους οργανισμούς τους. Για την περίοδο 2014-2020, με το ποσό των 3,6 δις ευρώ, η ΕΕ υπήρξε ο βασικός πάροχος αναπτυξιακής συνεργασίας και με το ποσό των 784,6 δις ευρώ το 2017 ο μεγαλύτερος επενδυτής για τις χώρες της Λατινικής Αμερικής και της Καραϊβικής.

5. Παγκόσμια Διακυβέρνηση στον 21^ο Αιώνα.

Η ΕΕ λαμβάνει πρωτοβουλίες και συνάπτει συμφωνίες στην κατεύθυνση μίας σύγχρονης παγκόσμιας διακυβέρνησης.

Στήριξη της ΕΕ προς τον ΟΗΕ

Η ΕΕ στηρίζει κάθε φορά που θα της ζητηθεί τα Ηνωμένα Έθνη. Είναι ο μεγαλύτερος αρωγός στις ειρηνευτικές προσπάθειες του ΟΗΕ. Συνολικά από το 2013 έως το 2018 η ΕΕ διέθεσε 13,7 δις ευρώ σε όργανα των Ηνωμένων Εθνών (WFP, UNICEF, UNHCR, FAO, UNRWA). Αξίζει να σημειωθεί ότι όταν το πρόγραμμα UNRWA αντιμετώπισε χρηματοδοτική κρίση, η ΕΕ το διέσωσε με ποσό ύψους 1 δις ευρώ που διέθεσε, το οποίο κάλυψε κατά τα τελευταία 3 χρόνια το ήμισυ του προϋπολογισμού του.

Μια νέα γενιά εμπορικών και πολιτικών συμφωνιών

Το τελευταίο διάστημα οριστικοποιήθηκε μία νέα γενιά εμπορικών και πολιτικών συμφωνιών με χώρες όπως ο Καναδάς, η Ιαπωνία, το Βιετνάμ και η Σιγκαπούρη, ενώ είναι υπό ολοκλήρωση συμφωνίες με Μεξικό, Χιλή Μερκοσούρ και άλλες και ξεκινούν σχετικές διαπραγματεύσεις με Αυστραλία, Νέα Ζηλανδία και Τυνησία. Αυτές οι «ελεύθερες και δίκαιες» συμφωνίες προστατεύουν τα δικαιώματα των εργαζομένων, το περιβάλλον, παραδοσιακά προϊόντα και προωθούν τα

ανθρώπινα δικαιώματα και την καλή διακυβέρνηση. Η ΕΕ έχει συνάψει συμφωνίες ελεύθερου εμπορίου με 72 χώρες σε όλη την υφήλιο.

Συμφωνία με το Ιράν

Ἡ ΕΕ έπαιξε καταλυτικό ρόλο στην επίτευξη και εξακολουθεί να παίζει στη διατήρηση της συμφωνίας για τα πυρηνικά με το Ιράν. Η συμφωνία που επιτεύχθηκε είναι κρίσιμη για το μέλλον της ασφάλειας της Ευρώπης, της Μέσης Ανατολής και ευρύτερα. Διασφαλίζει ότι το Ιράν δεν θα παράγει και δεν θα προμηθευτεί κανένα υλικό για την ανάπτυξη πυρηνικού όπλου.

Πρωτοβουλία της ΕΕ για τη Συμφωνία του Παρισιού και την Ατζέντα 2030

Η ΕΕ ηγήθηκε της εφαρμογής της Συμφωνίας του Παρισιού και βοήθησε τους εταίρους της να ακολουθήσουν και να αναλάβουν χρηματοδοτήσεις σε πράσινη οικονομία και την ενεργειακή μετάβαση σε όλο τον κόσμο. Ηγείται επίσης της εφαρμογής των Στόχων Αειφόρου Ανάπτυξης, όπως παρουσιάζονται στη Νέα Ευρωπαϊκή Συναίνεση για την Ανάπτυξη (New European Consensus on Development)⁹¹. Εξέχουσα σημασία κατέχει το γεγονός ότι το 25% του προτεινόμενου προϋπολογισμού της ΕΕ για την επόμενη περίοδο 2021-2027 προβλέπεται να διοχετευτεί σε δράσεις που σχετίζονται με το κλίμα.

Ψηφιακή Διπλωματία – Παγκόσμιο Tech Panel

Το Παγκόσμιο Tech Panel δημιουργήθηκε το 2018 από την Ὑπατο Εκπρόσωπο Αρμοστή Φ. Μογκερίνι για να φέρει κοντά ηγέτες από την τεχνολογική βιομηχανία, τις κυβερνήσεις και την κοινωνία, προκειμένου να αντιμετωπίσουν τις προκλήσεις και τις απειλές που σχετίζονται με την τεχνολογία. Ἢδη έχουν διαμορφωθεί προτάσεις για τη ρύθμιση του τρόπου χρήσης της τεχνητής νοημοσύνης στα οπλικά συστήματα. Επίσης έχει εκπονηθεί ένα σχέδιο τεχνολογικής εκπαίδευσης

⁹¹ Βλ. Κοινή δήλωση του Συμβουλίου της ΕΕ και των εκπροσώπων των κυβερνήσεων κρατών μελών: https://ec.europa.eu/international-partnerships/system/files/european-consensus-on-development-final-20170626_en.pdf. Ἰδια μετάφραση. (ανακτήθηκε 11 Φεβρουαρίου 2020)

250 Τυνήσιων επιχειρηματιών από κορυφαίους μέντορες από τη Silicon Valley των ΗΠΑ, στο πλαίσιο της πολυδιάστατης ψηφιακής διακυβέρνησης.

3^ο Κεφάλαιο: Οι σύγχρονες Πολιτικές της ΕΕ που σχετίζονται με την ΚΕΠΠΑ και την ΚΠΑΑ

Αντιμετώπιση της μετανάστευσης σε εσωτερικό και εξωτερικό επίπεδο

Το 2014 η μετανάστευση αντιμετωπιζόταν μόνον από τους Υπουργούς Εσωτερικών της ΕΕ. Τα τελευταία χρόνια, ενισχύθηκαν οι διμερείς συνεργασίες με τις χώρες προέλευσης και διέλευσης αλλά και με διεθνείς οργανισμούς προκειμένου να αντιμετωπιστούν στη ρίζα τους οι αιτίες της παράνομης μετανάστευσης και της αναγκαστικής μετατόπισης πληθυσμών με τη βελτίωση της συνοριακής διαχείρισης και την ενίσχυση της εθελοντικής επιστροφής στις χώρες προέλευσης. Με τον τρόπο αυτό, διασώθηκαν χιλιάδες ζωές σε στεριά και θάλασσα και καταπολεμήθηκε το λαθρεμπόριο ανθρώπων.

Η επιχείρηση SOPHIA της ΕΕ στοχεύει στην ανάληψη συστηματικών προσπαθειών για τον εντοπισμό και τη σύλληψη πλοίων, ύποπτων για χρήση από λαθρεμπόρους και διακινητές μεταναστών, με στόχο τη συμβολή στη διατάραξη του επιχειρηματικού μοντέλου που έχουν οι αναπτύξει οι τελευταίοι στην περιοχή της Νότιας και Κεντρικής Μεσογείου και στην αποφυγή απώλειας ανθρώπινων ζώων στη θάλασσα⁹².

Στρατηγική Επικοινωνία στην Εξωτερική Πολιτική

Η ΕΕ ενίσχυσε τις εκστρατείες επικοινωνίας, όσον αφορά στις προτεραιότητες της εξωτερικής πολιτικής προκειμένου να μοιραστεί τις αξίες της με τους πολίτες των κρατών-μελών της και των Δυτικών Βαλκανίων.

Πραγματοποιούνται ενημερωτικές εκστρατείες πάνω στην εξωτερική πολιτική της ΕΕ σε σχέση με τη Συρία, τους Ανατολικούς Εταίρους, τα ανθρώπινα δικαιώματα και την κλιματική αλλαγή. Παράλληλα με το Σχέδιο Δράσης κατά της Παραπληροφόρησης (Action Plan against Disinformation) λαμβάνονται μέτρα για την καταπολέμηση της παραπληροφόρησης και την προστασία των εκλογών.

⁹² Πληροφορίες για την επιχείρηση SOPHIA: <https://www.operationsophia.eu/> (ανακτήθηκε 13 Φεβρουαρίου 2020)

Ενίσχυση των δράσεων για την Καταπολέμηση της Τρομοκρατίας

Διαμορφώθηκαν συγκεκριμένες διαδικασίες και υποδομές αντιμετώπισης της τρομοκρατίας σε όλους τους οργανισμούς της ΕΕ.

Από το 2015 έχει διπλασιαστεί η χρηματοδότηση για την καταπολέμηση και πρόληψη του βίαιου εξτρεμισμού σε χώρες μη-μέλη της ΕΕ και το δίκτυο των ειδικών που ασχολούνται με την καταπολέμηση της τρομοκρατίας στις Αντιπροσωπείες της ΕΕ συνεχώς αυξάνεται.

Οικονομική και Πολιτιστική Διπλωματία

Η Στρατηγική για τον Πολιτισμό του 2016⁹³ έθεσε την πολιτιστική διπλωματία στον πυρήνα της εξωτερικής πολιτικής της ΕΕ. Η ΕΕ επενδύει τα τελευταία χρόνια στην αποκατάσταση της πολιτιστικής κληρονομιάς στο Μάλι, προβάλλει τη σημαντική συμβολή των Δυτικών Βαλκανίων στον Ευρωπαϊκό πολιτισμό και έχει δεσμευτεί να καταπολεμά το λαθρεμπόριο πολιτιστικών αγαθών στο Ιράκ.

Στο Ιράκ συγκεκριμένα συνεργάζεται με την UNESCO για την αναστήλωση της αρχαίας πόλης Νιμρούντ που καταστράφηκε το 2015 από τους τρομοκράτες του Ντάες.

Προϋπολογισμός για την Εξωτερική Πολιτική της ΕΕ

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχει προτείνει να ενσωματωθούν τα χρηματοδοτικά εργαλεία εξωτερικής πολιτικής σε ένα όργανο: Μηχανισμός Γειτνίασης, Ανάπτυξης και Διεθνούς Συνεργασίας (Neighborhood, Development and International Cooperation Instrument) και να αυξηθεί ο συνολικός προϋπολογισμός σε 123 εκατ. ευρώ (αύξηση 30%) για την περίοδο 2021-2027.

Η πρόταση εξετάζεται στην παρούσα φάση από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο.

⁹³ https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_16_2074. Ίδια μετάφραση. (ανακτήθηκε 12 Φεβρουαρίου 2020)

4^ο Κεφάλαιο: Το ζήτημα της Ευρωπαϊκής Στρατηγικής Αυτονομίας της ΕΕ

Εισαγωγή

Σύμφωνα με έκθεση του Διεθνούς Κέντρου για την Άμυνα και την Ασφάλεια⁹⁴, η Ευρωπαϊκή Στρατηγική Αυτονομία (ΕΣΑ) αναφέρεται στην ικανότητα των ευρωπαϊκών κρατών να θέτουν τις δικές τους προτεραιότητες και να λαμβάνουν τις δικές τους αποφάσεις σε θέματα εξωτερικής πολιτικής, ασφάλειας και άμυνας και να έχουν τα μέσα να εφαρμόζουν τις αποφάσεις τους από μόνοι τους, ή με εταίρους εάν το επιθυμούν.

Είναι γεγονός ότι η ικανότητα δράσης σε θέματα εξωτερικής πολιτικής περιλαμβάνει και διαστάσεις διπλωματίας, οικονομίας, εμπορίου και άλλων. Η παρούσα εργασία επικεντρώνεται στη διάσταση της ασφάλειας και άμυνας της ΕΣΑ, που αποτελούν στις μέρες μας αντικείμενα συζητήσεων και αντιθέσεων στα ευρωπαϊκά και διεθνή φόρα και στα οποία η Ευρώπη δείχνει να μην έχει κατασταλάξει.

Ιστορική αναδρομή

Το ζήτημα της στρατηγικής αυτονομίας της ΕΕ έχει έρθει στο προσκήνιο αρκετές φορές τις τελευταίες δεκαετίες κατά τη διάρκεια διαπραγματεύσεων, συζητήσεων και παγκόσμιων κρίσεων, που απασχόλησαν τις χώρες της Ευρώπης. Αρχικά, μετά το 2^ο παγκόσμιο πόλεμο, η Ευρώπη στην προσπάθειά της να επαναπροσδιοριστεί, ανάμεσα στους δύο μεγάλες δυνάμεις (ΗΠΑ και Ρωσία) οδηγήθηκε στην δημιουργία των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων.

Από το 1954 ήδη οι παράλληλες προσπάθειες δημιουργίας μιας Ευρωπαϊκής Αμυντικής Κοινότητας (European Defence Community) συνδεδεμένης με την Ευρωπαϊκή Πολιτική Κοινότητα (European Political Community), εγκαταλείφθηκαν ταχύτατα αφού οι χώρες της ΕΟΚ εξασφάλιζαν ήδη την ασφάλεια και άμυνά τους από το NATO. Μετά το τέλος του ψυχρού πολέμου, οι χώρες της Ευρώπης διένυσαν μια σχετικά ειρηνική περίοδο. Το 1990 με τη δυσκολία που εμφάνισε η ΕΕ να αντιμετωπίσει από μόνη της με επιτυχία την κρίση στα γειτονικά Βαλκάνια δόθηκε

⁹⁴ Pauli Järvenpää, Claudia Major and Sen Sakkov, “*European Strategic Autonomy: Operationalising a buzzword*” Διαθέσιμο στο <https://icds.ee/european-strategic-autonomy-operationalising-a-buzzword/>

ξανά το έναυσμα για συζητήσεις, όσον αφορά στη στρατηγική αυτονομία της ΕΕ, οι οποίες ενισχύθηκαν αργότερα κατά το 2003 προκαλώντας εντονότερες αντιπαραθέσεις με τον πόλεμο στο Ιράκ.

Ήδη από το 1998, η Γαλλο-Βρετανική Συνάντηση Κορυφής του Σαιν Μαλό, που άνοιξε ουσιαστικά το δρόμο για τη σημερινή ΚΠΠΑ, και κάλεσε την ΕΕ να αναπτύξει ικανότητα αυτόνομης στρατιωτικής δράσης, είχε οδηγήσει την κυβέρνηση Κλίντον να εκφράσει προειδοποιήσεις προς την ΕΕ, δια στόματος της τότε Υπουργού Εξωτερικών Madeleine Albright⁹⁵, ότι αυτή η στρατιωτική της αυτονομία δεν θα πρέπει να οδηγήσει σε αποσύνδεση από το ΝΑΤΟ ούτε σε επικαλύψεις με τις προσπάθειες που διεξάγονται ή σε διακρίσεις εναντίον κρατών μή-μελών της ΕΕ.

Το 1999 η ευρεία συμφωνία της ΕΕ με στόχο μία ισχυρή στρατιωτική ικανότητα που συμπεριλήφθηκε στο Πρωταρχικό Στόχο του Ελσίνκι αποτέλεσε ακρογωνιαίο λίθο για τις αμυντικές στοχεύσεις της ΕΕ, δεδομένου ότι αναγνώριζε ότι κάθε φιλοδοξία της ΕΕ για αξιόπιστη εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφάλειας θα έπρεπε να υποστηρίζεται από τις κατάλληλες στρατιωτικές ικανότητες.

Η συμφωνία του Ελσίνκι περιελάμβανε και την πρόθεση να διαμορφωθεί το απαιτούμενο θεσμικό πλαίσιο για την υλοποίηση της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Ασφάλειας και Αμυνας (ΕΠΑΑ) και πιο συγκεκριμένα η Επιτροπή Πολιτικής και Ασφάλειας, η Στρατιωτική Επιτροπή της ΕΕ και το Στρατιωτικό Επιτελείο της ΕΕ που περιγράφηκαν παραπάνω.

Έτσι, κάτω από τη στρατιωτική ομπρέλα του ΝΑΤΟ, η ΕΕ ανέπτυξε σταδιακά τη δική της πολιτική άμυνας και ασφάλειας, κυρίως μέσα από την υλοποίηση της ΚΠΑΑ. Όμως, κάποια πιο πρόσφατα γεγονότα όπως, η παράνομη προσάρτηση της Κριμαίας στη Ρωσία το 2014, η συνεχής στήριξη της Ρωσίας στον πόλεμο του Ντονμπας και η εμπλοκή της Ρωσίας στη Συρία έθεσαν πάλι στο τραπέζι των ευρωπαϊκών συζητήσεων τα συλλογικά αμυντικά και στρατιωτικά ζητήματα της ΕΕ.

Παράλληλα, η πολιτική κατάσταση στα νότια σύνορα της Ευρώπης και συγκεκριμένα στις χώρες της Μέσης Ανατολής και τη Βορείου Αφρικής που έχει επιδεινωθεί, ενισχύει την ανάγκη μίας ισχυρότερης ευρωπαϊκής ΚΠΑΑ.

⁹⁵ Madeleine Albright, "Statement to the North Atlantic Council", 1998 Διαθέσιμο στο <https://1997-2001.state.gov/statements/1998/981208.html>

Τέλος, οι τρομοκρατικές επιθέσεις του 2015 στο Παρίσι ταρακούνησαν την Ευρώπη, υπογραμμίζοντας ότι οι απειλές που καλείται να αντιμετωπίσει η Ευρώπη στο μέλλον είναι πλέον ασύμμετρες.

Το διεθνές περιβάλλον

Εισαγωγή

Η στρατηγική αυτονομία της Ευρωπαϊκής Ένωσης βρίσκεται επομένως έντονα στο προσκήνιο των συζητήσεων, λόγω των πολιτικών και οικονομικών εξελίξεων που έχουν λάβει χώρα εντός και εκτός των συνόρων της ΕΕ, αλλά και σε χώρες που επηρεάζουν το παγκόσμιο οικονομικό γίνεσθαι όπως είναι η ΗΠΑ, η Ρωσία και η Κίνα.

Στο πλαίσιο αυτό, η ΕΕ, καλείται να αναπτύξει τη στρατηγική αυτονομία της, στο πλαίσιο των ήδη διαμορφωμένων αλλά και των συνεχώς εξελισσόμενων εξωτερικών σχέσεων της με τις παραπάνω χώρες, λαμβάνοντας υπόψη βέβαια και τις πολιτικές εξελίξεις και γεγονότα στις γειτονικές της χώρες και περιοχές (Τουρκία, Συρία, χώρες Βορείου Αφρικής).

Παράλληλα, το BREXIT και η μελλοντική στάση της Μεγάλης Βρετανίας απέναντι στην ΕΕ και ειδικά στην ΚΠΑΑ είναι μία νέα πραγματικότητα που θέτει νέα δεδομένα. Τέλος, όλα τα παραπάνω συνεκτιμώνται και επηρεάζονται από τον αδιαμφισβήτητο ρόλο του NATO στην παγκόσμια πολιτική και στρατιωτική σκακιέρα και τις λεπτές ισορροπίες που πρέπει να διατηρήσει η ΕΕ στον δρόμο προς την στρατηγική της αυτονομία.

ΕΕ και ΗΠΑ

Οι σχέσεις μεταξύ ΕΕ και ΗΠΑ υπήρξαν πάντα στενές και έχουν συμβάλει στην παγκόσμια ασφάλεια μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο. Η ΕΕ και οι ΗΠΑ διαθέτουν κοινά οικονομικά και πολιτικά συμφέροντα, με τις τελευταίες να στηρίζουν πάντα τη διαδικασία της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης.

Τις τελευταίες δεκαετίες, με την ανατολή της Κίνας και τις λεπτές ισορροπίες με τη Ρωσία, οι σχέσεις αυτές έχουν αποκτήσει αυξημένη σημασία. Πρέπει να σημειωθεί εδώ ότι, ύστερα από την τρομοκρατική επίθεση της 11ης Σεπτεμβρίου

2001 στις ΗΠΑ, τα κράτη-μέλη της ΕΕ έδειξαν υποστήριξη και αλληλεγγύη προς τις ΗΠΑ, με το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο να διακηρύττει στις 8 Οκτωβρίου 2001 ότι η ΕΕ θα συμβάλει στη καταπολέμηση της τρομοκρατίας. Το ΝΑΤΟ επικαλέστηκε τότε για πρώτη και μοναδική φορά στην ιστορία του το άρθρο V, που διακηρύττει ότι επίθεση εναντίον ενός μέλους της Συμμαχίας νοείται ως επίθεση εναντίον όλων των Συμμάχων και απαιτεί συλλογική άμυνα⁹⁶.

Τα τελευταία χρόνια όμως, και ιδιαίτερα επί Αμερικανικής Προεδρίας Ντοναλντ Τραμπ, οι σχέσεις έχουν διαταραχτεί. Ο Αμερικανός Πρόεδρος Τραμπ ήδη κατά την προεκλογική του περίοδο είχε χαρακτηρίσει το ΝΑΤΟ «παρωχημένο» και είχε υπονοήσει ότι δεν προτίθεται να υποστηρίξει συμμάχους που δεν δαπανούν το 2% του ΑΕΠ τους στην άμυνα⁹⁷ (απευθυνόμενος κυρίως στα κράτη-μέλη της ΕΕ).

Σε εμπορικό επίπεδο, οι ΗΠΑ είναι ο πρώτος εμπορικός εταίρος της ΕΕ. Τα τελευταία όμως χρόνια και οι εμπορικές σχέσεις ΕΕ-ΗΠΑ κλυδωνίζονται. Η πολιτική «America First»⁹⁸, του Αμερικανού Προέδρου Ντόναλντ Τράμπ, με τη διάσταση προστατευτισμού που την ακολουθεί έχει διαταράξει τις σχέσεις ΕΕ και ΗΠΑ. Οι δασμοί στις εισαγωγές από την ΕΕ χάλυβα και αλουμινίου και οι ανακοινώσεις για επιβολή δασμών στα ευρωπαϊκά αυτοκίνητα ήταν κάποιες πρώτες κινήσεις από αμερικανικής πλευράς που οδήγησαν σε αντίστοιχες αντιδράσεις από την ΕΕ, η οποία με τη σειρά της επέβαλε δασμούς σε εισαγωγές αμερικανικών προϊόντων ύψους 2,8 δις ευρώ και τη δημοσιοποίηση μίας λίστας με αμερικανικά προϊόντα, συνολικής αξίας 20 δις ευρώ που στις οποίες θα επιβάλλονταν δασμοί, λόγω επιχορηγήσεων στην αεροπορική εταιρεία Boeing των ΗΠΑ.

Ένα ζήτημα που τυγχάνει διαφορετικών αντιδράσεων είναι η πρωτοβουλία PESCO της ΕΕ. Αρχικά η πρωτοβουλία έγινε αποδεκτή με θετικά σχόλια από το ΝΑΤΟ και τις ΗΠΑ. Ο Γενικός Γραμματέας του ΝΑΤΟ ΤΖ. Στολτενμπεργκ θεώρησε ότι μία ισχυρή Ευρώπη είναι εξίσου θετικό και για τη Συμμαχία, δεδομένου ότι

⁹⁶ΝΑΤΟ, “*Collected Defense: Article 5*” Διαθέσιμο στο https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_110496.htm. Ίδια μετάφραση. (ανακτήθηκε 15 Απριλίου 2020).

⁹⁷ <https://www.bruegel.org/2016/11/trump-nato-and-european-defence-spending/>. Ίδια μετάφραση. (ανακτήθηκε 20 Απριλίου 2020)

⁹⁸ <https://www.whitehouse.gov/briefings-statements/president-donald-j-trump-year-one-making-america-great/>. Ίδια μετάφραση. (ανακτήθηκε 15 Απριλίου 2020)

μπορεί να οδηγήσει σε αυξημένες δαπάνες, νέες βελτιωμένες ικανότητες και καλύτερη κατανομή των βαρών (burden-sharing)⁹⁹. Υπάρχουν όμως απόψεις στις ΗΠΑ, που οι New York Times¹⁰⁰ θεωρούν ότι αντικατοπτρίζουν ένα «νέο αμερικανικό σκεπτικισμό για την αμυντική συνεργασία της ΕΕ».

Ο σκεπτικισμός αυτός στηρίζεται σε τρία βασικά επιχειρήματα: 1. Η πρωτοβουλία PESCO θα αποσυνδέσει πόρους από το NATO 2. Θα δημιουργήσει επικαλύψεις με υπάρχοντα περιουσιακά στοιχεία του NATO και 3. Θα αυξήσει τον προστατευτισμό στις ευρωπαϊκές αμυντικές αγορές μειώνοντας την πρόσβαση αμερικανικών εταιρειών σε αυτές. Αυτό σημαίνει ότι οι ΗΠΑ δεν θέλουν οι δεσμεύσεις που θα αναλάβουν τα κράτη-μέλη της ΕΕ, στο πλαίσιο της πρωτοβουλίας PESCO, να μειώσουν τη διαθεσιμότητα των δικών τους πόρων οπουδήποτε και ειδικά στις επιχειρήσεις του NATO.

Στην Ευρώπη αντίστοιχα, τα τελευταία χρόνια ευρωπαϊκά κράτη-μέλη βλέπουν με δυσαρέσκεια την απομάκρυνση της νέας αμερικανικής πολιτικής από τους κανόνες διεθνούς δικαίου, όπως συνέβη στις εξής περιπτώσεις: Την άρνηση επικύρωσης του πρωτοκόλλου του Κιότο για τον περιορισμό της ατμοσφαιρικής ρύπανσης, την επίθεση εναντίον του Ιράκ το 2003 χωρίς την έγκριση του Συμβουλίου Ασφαλείας, την περιφρόνηση των κανόνων του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου, την απόσυρση από τη συμφωνία για τα πυρηνικά με το Ιραν κ.ά.

Είναι γεγονός ότι στην κατεύθυνση της επίτευξης της στρατηγικής αυτονομίας της ΕΕ, που προωθούν και οι ΗΠΑ, οι πρωτοβουλίες PESCO αλλά και το νεοσυσταθέν Ευρωπαϊκό Ταμείο Άμυνας αναμένεται να συμβάλουν ουσιαστικά. Επικρατεί όμως μία γενική παραδοχή ότι η ΕΕ πρέπει να αναλάβει περισσότερες ευθύνες για την άμυνά της.

Οι ΗΠΑ θα πρέπει να αναγνωρίσουν ουσιαστικά το ρόλο που μπορεί να διαδραματίσει η ΕΕ στη διεθνή πολιτική σκηνή, ως στρατηγικά αυτόνομη, αλλά και σε πλήρη συμφωνία με το ρόλο του NATO, που είναι και πρέπει να παραμείνει ο κεντρικός πυλώνας της ευρωπαϊκής ασφάλειας. Θα πρέπει να βρεθούν οι διαδικασίες

⁹⁹ Jens Stoltenberg, NATO Διαθέσιμο στο: https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_148840.htm. Ίδια μετάφραση (ανακτήθηκε 20 Απριλίου 2020)

¹⁰⁰ Steven Erlanger, The New York Times, Διαθέσιμο στο <https://www.nytimes.com/2018/02/18/world/europe/nato-europe-us-.html/>. Ίδια μετάφραση. (ανακτήθηκε 20 Απριλίου 2020)

ώστε οι ΗΠΑ να μπορούν να συμμετάσχουν, ως τρίτες χώρες, στις παραπάνω πρωτοβουλίες, γεγονός που αφενός μεν θα καθιστούσε τις ανησυχίες της αμερικανικής αμυντικής βιομηχανίας και αφετέρου θα συνέβαλε στην μεταφορά αμερικανικής τεχνογνωσίας.

ΕΕ και Ρωσία

Η ΕΕ αναγνωρίζει τη Ρωσία ως κεντρικό πρωταγωνιστή της διεθνούς σκηνής και συνεργάζεται μαζί της σε πολλά πεδία αμοιβαίου ενδιαφέροντος¹⁰¹. Κατά τη διάρκεια των ετών αναπτύχθηκε μία «στρατηγική εταιρική σχέση», που καλύπτει σήμερα, μεταξύ άλλων, το εμπόριο, την οικονομία, την ενέργεια, την κλιματική αλλαγή, την έρευνα, την εκπαίδευση, τον πολιτισμό και την ασφάλεια, συμπεριλαμβανομένης της καταπολέμησης της τρομοκρατίας, της μη διάδοσης των πυρηνικών όπλων και της διευθέτησης των συγκρούσεων στη Μέση Ανατολή¹⁰².

Η πολύχρονη αυτή σχέση έχει περάσει βέβαια διακυμάνσεις, οι σημαντικότερες εκ των οποίων αναφέρονται παρακάτω:

Η περίοδος από το 1990 έως το 1995 περιλαμβάνει αρκετές συζητήσεις και στενότερες συνεργασίες μεταξύ ΕΕ και Ρωσίας, όπως είναι η παροχή βοήθειας στην ΕΣΣΔ που συμφωνήθηκε το 1990 στο Συμβούλιο Κορυφής του Δουβλίνου και το πρόγραμμα TACIS (Technical Assistance to the Commonwealth of Independent States) που τέθηκε σε εφαρμογή το 1991 από την ΕΕ για να βοηθήσει τα ανεξάρτητα κράτη¹⁰³ κατά τη μετάβασή τους σε δημοκρατικές οικονομίες. Κορυφαίο γεγονός όμως αποτέλεσε η συμφωνία εταιρικής σχέσης και συνεργασίας (Partnership and Cooperation Agreement-PCA) που υπογράφηκε από ΕΕ και Ρωσία το 1994.

Η πενταετία 2000-2005 σηματοδοτείται κυρίως από την ένταξη κατά το ίδιο έτος (2004) των χωρών της Βαλτικής (Εσθονία, Λετονία, Λιθουανία) στην ΕΕ και το

¹⁰¹ Πληροφορίες για σχέσεις ΕΕ-Ρωσίας https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/35939/european-union-and-russian-federation_en. Ίδια μετάφραση. (ανακτήθηκε στις 8 Απριλίου 2020)

¹⁰² <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/el/sheet/177/russia> (ανακτήθηκε στις 10 Απριλίου 2020)

¹⁰³ 12 χώρες της Ανατολικής Ευρώπης και της Κεντρικής Ασίας: Αρμενία, Αζερμπαϊτζάν, Λευκορωσία, Γεωργία, Καζακστάν, Κιργιζία, Μολδαβία, Ρωσία, Τατζικιστάν, Τουρκμενιστάν, Ουκρανία, Ουζμπεκιστάν, Μογγολία (μέχρι το 2003)

NATO, γεγονός που δεν έτυχε θετικής ανταπόκρισης από τη Ρωσία, δεδομένου ότι είδε το NATO να προσεγγίζει τα δυτικά της σύνορά.

Στη συνέχεια το 2008 ο πενθήμερος πόλεμος μεταξύ Ρωσίας και Γεωργίας, που έληξε με τη συνθηκολόγηση της τελευταίας, ενέτεινε ακόμα περισσότερο τις εντάσεις μεταξύ ΕΕ και Ρωσίας αλλά και οδήγησε κάποιους να σκεφτούν λίγα χρόνια αργότερα ότι η μετέπειτα προσάρτηση της Κριμαίας από τη Ρωσία θα είχε αποφευχθεί, εάν η Ευρώπη αλλά και ο υπόλοιπος κόσμος είχε αντιδράσει σθεναρά στη σύρραξη αυτή¹⁰⁴.

Από το 2014 και μετά, οι σχέσεις διαταράχθηκαν σημαντικά, αρχικά λόγω της παράνομης προσάρτησης από πλευράς Ρωσίας της Κριμαίας και στη συνέχεια λόγω των εσκεμμένων ενεργειών αποσταθεροποίησης της Ανατολικής Ουκρανίας με τη στήριξη αυτονομιστών σε ένοπλες συγκρούσεις. Τέλος, το 2015 η παρέμβαση της Ρωσίας στη Συρία καθώς και οι εκστρατείες παραπληροφόρησης στα ΜΜΕ (fake news) όξυναν εξαιρετικά τις σχέσεις.

Η ΕΕ αντιδρώντας από την πλευρά της στα παραπάνω επέβαλε σταδιακά¹⁰⁵ περιοριστικά μέτρα και κυρώσεις διαφορετικών τύπων¹⁰⁶:

- Διπλωματικά μέτρα (αποκλεισμός της Ρωσίας από την G8, ο τερματισμός της διαδικασίας προσχώρησης της Ρωσίας στον ΟΟΣΑ και τον Διεθνή Οργανισμό Ενέργειας καθώς και η αναστολή των τακτικών διμερών συνόδων κορυφής ΕΕ-Ρωσίας)
- Ατομικά περιοριστικά μέτρα (δέσμευση περιουσιακών στοιχείων και ταξιδιωτικούς περιορισμούς)
- Περιορισμούς, όσον αφορά στις οικονομικές σχέσεις με την Κριμαία και τη Σεβαστούπολη (απαγόρευση εισαγωγής αγαθών από την Κριμαία και τη Σεβαστούπολη, περιορισμούς σχετικά με το εμπόριο και τις επενδύσεις που αφορούν ορισμένους οικονομικούς τομείς και έργα υποδομής, απαγόρευση παροχής

¹⁰⁴ <https://gr.euronews.com/2018/08/08/polemos-rosias-georgias-deka-xronia-xroniko> (ανακτήθηκε 13 Απριλίου 2020)

¹⁰⁵ Η ΕΕ διέυρνε σημαντικά τις κυρώσεις της μετά την κατάρριψη αεροσκάφους που εκτελούσε πτήση MH17, στις 17 Ιουνίου 2015, πάνω από εδάφη που ελέγχονταν από υποστηριζόμενους από τη Ρωσία αντάρτες στην Ανατολική Ουκρανία ενώ πρόσθετες εντάσεις προκάλεσε, το Σεπτέμβριο του 2015, η επέμβαση της Ρωσίας υπέρ του Προέδρου Άσαντ στον πόλεμο στη Συρία

¹⁰⁶ <https://www.consilium.europa.eu/el/policies/sanctions/ukraine-crisis/> (ανακτήθηκε 13 Απριλίου 2020)

τουριστικών υπηρεσιών στην Κριμαία ή τη Σεβαστούπολη, απαγόρευση εξαγωγής ορισμένων αγαθών και τεχνολογιών)

- Οικονομικές κυρώσεις (περιορισμός της πρόσβασης στις πρωτογενείς και δευτερογενείς κεφαλαιαγορές της ΕΕ για ορισμένες ρωσικές τράπεζες και εταιρείες, επιβολή απαγόρευσης εξαγωγών και εισαγωγών όπλων, απαγόρευση των εξαγωγών αγαθών διπλής χρήσης για στρατιωτική χρήση ή για στρατιωτικούς τελικούς χρήστες στη Ρωσία και περιορισμό της πρόσβασης της Ρωσίας σε ορισμένες ευαίσθητες τεχνολογίες και υπηρεσίες που μπορούν να χρησιμοποιηθούν για έρευνα και παραγωγή πετρελαίου)
- Περιορισμούς όσον αφορά στην οικονομική συνεργασία (ζητήθηκε από την ΕΤΕπ η αναστολή υπογραφής νέων χρηματοδοτικών πράξεων στη Ρωσική Ομοσπονδία, ευθυγραμμίστηκαν οι θέσεις κρατών-μελών ΕΕ στο πλαίσιο του Διοικητικού Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Ανασυγκρότησης και Ανάπτυξης (ΕΤΑΑ), με σκοπό την αναστολή και τη χρηματοδότηση νέων εργασιών, διεξήχθη επανεξέταση της εφαρμογής προγραμμάτων διμερούς και περιφερειακής συνεργασίας της ΕΕ με τη Ρωσία με αποτέλεσμα την αναστολή ορισμένων προγραμμάτων)

Το Μάρτιο του 2016, το Συμβούλιο Εξωτερικών Υποθέσεων της ΕΕ προσδιόρισε πέντε κατευθυντήριες αρχές όσον αφορά στις σχέσεις ΕΕ-Ρωσίας:

- Εφαρμογή της συμφωνίας του Μινσκ¹⁰⁷ ως βασικής προϋπόθεσης για κάθε ουσιαστική αλλαγή της στάσης της ΕΕ έναντι της Ρωσίας. Η ΕΕ έχει συνδέσει τις οικονομικές της κυρώσεις εις βάρος της Ρωσίας με την πλήρη συμμόρφωση της Μόσχας με τη συμφωνία του Μινσκ. Οι κυρώσεις εξακολουθούν να ισχύουν από τότε.
- Ενίσχυση των σχέσεων με τους ανατολικούς εταίρους της ΕΕ και άλλες γειτονικές χώρες, μεταξύ άλλων και στην κεντρική Ασία
- Ενίσχυση της θέσης της ΕΕ σε διάφορους τομείς όπως της ενεργειακής ασφάλειας, των υβριδικών απειλών και της στρατηγικής επικοινωνίας
- Επιλεκτική συνεργασία με τη Ρωσία σε θέματα που ενδιαφέρουν την ΕΕ

¹⁰⁷ Με την υπογραφή των Συμφωνιών του Μινσκ I και II, καθορίστηκαν 13 συγκεκριμένες πράξεις (με πρώτη την κατάπαυση πυρός) που θα οδηγούσαν σε αποκλιμάκωση της εμφύλιας σύγκρουσης ανάμεσα στην Ουκρανία και τις αυτοανακηρυγμένες Λαϊκές Δημοκρατίες του Ντονιέτσκ και του Λουγκάνσκ («Νεορωσία» ή, με τον γεωγραφικό προσδιορισμό, «Ντονμπάς»).

- Ανάγκη συμμετοχής σε διαπροσωπικές σχέσεις και στήριξης της ρωσικής κοινωνίας πολιτών.

Από την πλευρά της, η Ρωσία, από το 2014 και μετά, εφαρμόζει αντίμετρα για τις κυρώσεις και τα μέτρα της ΕΕ και άλλων δυτικών χωρών (συμπεριλαμβανομένων των ΗΠΑ, του Καναδά και της Αυστραλίας) και επιβάλλει με τη σειρά της κυρώσεις σε γεωργικά αγαθά, πρώτες ύλες και τρόφιμα, επικαλούμενη παραβιάσεις των προτύπων για την ασφάλεια των τροφίμων. Επίσης, εφαρμόζει «απαγορευμένη λίστα» για τους υπηκόους της ΕΕ και των ΗΠΑ που έχουν επικρίνει τις ενέργειές της και τους απαγορεύει την είσοδο στο έδαφός της και αυτό χωρίς επίσημη ανακοίνωση, ώστε να αποκλείεται κάθε δυνατότητα προσφυγής σε ένδικα μέσα.

Παρά τις κυρώσεις, η ΕΕ εξακολουθεί να είναι σημαντικός εμπορικός εταίρος της Ρωσίας και η Ρωσία είναι ο τέταρτος μεγαλύτερος εμπορικός εταίρος της ΕΕ¹⁰⁸. Επίσης, παραμένει μακράν η πρώτη επενδυτική δύναμη στη Ρωσία. Στον κλάδο της ενέργειας, η Ρωσία είναι ο μεγαλύτερος εξαγωγέας πετρελαίου, φυσικού αερίου, ουρανίου και άνθρακα στην ΕΕ. Στο πλαίσιο αυτό, έχει δημιουργηθεί μία σημαντική αμοιβαία σχέση αλληλεξάρτησης με κοινά συμφέροντα στον τομέα αυτό.

Ωστόσο, οι εμπορικές και οικονομικές σχέσεις δυσχεραίνονται λόγω πολυάριθμων παραγόντων, όπως η επιβολή απαγόρευσης από τη Ρωσία στις εισαγωγές αγροδιατροφικών προϊόντων της ΕΕ, διαφορές στο πλαίσιο του ΠΟΕ και σοβαροί περιορισμοί σχετικά με τις δυνατότητες εταιρειών της ΕΕ να συμμετέχουν σε διαδικασίες δημοσίων συμβάσεων στη Ρωσία.

Η κρίση στην Κριμαία οδήγησε και σε μία άλλη εξέλιξη, που θεωρήθηκε απειλητική από την πλευρά της Ρωσίας: Την εγκατάσταση στρατευμάτων του ΝΑΤΟ, στις γειτονικές της Ρωσίας χώρες της Βαλτικής¹⁰⁹ (Εσθονία, Λετονία και Λιθουανία), που λόγω του μικρού μεγέθους τους και των περιορισμένων αμυντικών ικανοτήτων τους αισθάνθηκαν ευάλωτες δίπλα στην επιθετική Ρωσία.

¹⁰⁸ Μέχρι το 2012 ήταν ο τρίτος μεγαλύτερος εταίρος. Η υποβάθμιση αυτή οφείλεται κυρίως στις κυρώσεις, τους περιορισμούς αλλά και της δυσμενούς κατάστασης της ρωσικής οικονομίας των τελευταίων ετών.

¹⁰⁹ Οι χώρες της Βαλτικής εντάχθηκαν το 2004 στο ΝΑΤΟ και την ΕΕ.

Συνοψίζοντας, η σημερινή σχέση ΕΕ- Ρωσίας διαμορφώθηκε πάνω στους παρακάτω δύο (2) άξονες¹¹⁰:

- Οι διαφορετικές εθνικές προτεραιότητες και ο διαφορετικός βαθμός ισχύος που διαθέτει το κάθε κράτος-μέλος της ΕΕ, από την προς ανατολάς διεύρυνση της ΕΕ και ύστερα, οδήγησε σε αντιθέσεις στο εσωτερικό της ΕΕ, όσον αφορά στο ποιο είναι το πιο κατάλληλο σχέδιο δράσης έναντι της Ρωσίας.
- Τα μεγάλα κράτη-μέλη της ΕΕ, ειδικά η Γερμανία, η Γαλλία (αλλά και το ΗΒ μέχρι πρότινος), παρότι επηρεάζουν περισσότερο τη διαμόρφωση των σχέσεων με τη Ρωσία, δεν συνδέονται με κοινά ιστορικά γεγονότα και στοιχεία, όπως συμβαίνει με κάποια κράτη-μέλη από την Κεντρική, Ανατολική και Βόρεια Ευρώπη. Επίσης, οι ίδιες οι διμερείς σχέσεις των παραπάνω μεγάλων χωρών με τη Ρωσία είναι διαφορετικές μεταξύ τους, για ιστορικούς, οικονομικούς και πολιτικούς λόγους. Το ίδιο συμβαίνει και με τις χώρες της Κεντρικής, Ανατολικής και Βόρειας Ευρώπης, που λόγω διαφορετικών κινήτρων και περιορισμών έχουν διαμορφώσει διαφορετικές προσεγγίσεις και αντιδράσεις προς τη Ρωσία, παρά τις κοινές ιστορικές εμπειρίες τους.

Η Ρωσία, από την πλευρά της, με τη λήξη του Ψυχρού Πολέμου, έχασε το κύρος που διέθετε, ως «υπερδύναμη ΕΣΣΔ». Να σημειωθεί εδώ ότι ο ίδιος ο ρώσος πρόεδρος Βλαντιμίρ Πούτιν, χαρακτήρισε τη διάλυση της σοβιετικής ένωσης (1991) ως «μεγαλύτερη γεωπολιτική καταστροφή του 20ού αιώνα»¹¹¹, και από ότι φαίνεται προσπαθεί να ανακτήσει τη χαμένη αίγλη. Η στάση που επιθυμεί να τηρεί η Ρωσία απέναντι στην ΕΕ και τα ευρωπαϊκά ζητήματα, είναι ρόλος ενεργού διαμορφωτή της ευρωπαϊκής τάξης και όχι παθητικού καταναλωτή των ευρωπαϊκών κανόνων. Η ΕΕ, από την πλευρά της θεωρεί τον εαυτό της ως μια κοινότητα που βασίζεται σε ένα βασικό σύνολο κοινών αξιών, όπως είναι η ειρήνη, η ελευθερία, η δημοκρατία, το υπερεθνικό κράτος δικαίου και τα ανθρώπινα δικαιώματα, και σε αυτή τη βάση στηρίζει και καλλιεργεί τις σχέσεις της ΕΕ με τρίτα μέρη. Η ΕΕ θεωρεί τις αξίες αυτές μη διαπραγματεύσιμες και έχει καθιερωθεί ως μία δύναμη, ικανή να διαχέει

¹¹⁰ Anke Schmidt-Felzmann (2014), Is the EU's failed relationship with Russia the member states' fault?. Διαθέσιμο στο <https://www.cairn.info/revue-l-europe-en-formation-2014-4-page-40.htm?contenu=article/>. Ίδια μετάφραση. (ανακτήθηκε 20 Απριλίου 2020)

¹¹¹ Vladimir Putin (2005), *Annual Address to the Federal Assembly of the Russian Federation*, Διαθέσιμο στο <http://en.kremlin.ru/events/president/transcripts/22931>. Ίδια μετάφραση. (ανακτήθηκε 20 Απριλίου 2020)

τους παραπάνω κανόνες της στις σχέσεις με τρίτες χώρες¹¹². Όμως, παρότι έχουν πραγματοποιηθεί θεμελιώδεις αλλαγές, τα τελευταία χρόνια, στην κατεύθυνση των παραπάνω αξιών δεν έχει ακόμη εξασφαλιστεί μια μόνιμη ισορροπία ενώ και σε πολιτικό επίπεδο, παρότι διαμορφώνονται δημοκρατικοί θεσμοί, επιθυμητοί και από την ΕΕ, αυτοί παραμένουν ευάλωτοι, και η επικράτηση ενός κράτους δικαίου εξακολουθεί να θεωρείται αβέβαιη.

Για το μέλλον, θεωρείται σχεδόν βέβαιο ότι η Ρωσία θα συνεχίσει να προσπαθεί να χαλαρώσει ή να άρει τις κυρώσεις της ΕΕ, χωρίς να πρέπει να εκπληρώσει τις υποχρεώσεις του Μινσκ και να αποδυναμώσει την αλληλεγγύη μεταξύ των κρατών-μελών της ΕΕ ακόμη και με διασχιστικές ενέργειες και προπαγανδιστικές εκστρατείες παραπληροφόρησης.

Δεδομένου όμως ότι, για τα περισσότερα κράτη-μέλη της ΕΕ, η Ρωσία θεωρείται αναπόσπαστο μέρος της ευρωπαϊκής αρχιτεκτονικής ασφάλειας και σε κάθε περίπτωση, παραμένει ο βασικός πυλώνας ασφαλείας στην Ανατολική Ευρώπη και την Ευρασία, η ΕΕ θα πρέπει να εστιάσει στην ενίσχυση κλαδικών συνεργασιών με ευρύ πεδίο δράσης (π.χ. ενέργεια) αλλά και ζητήματα κοινού ενδιαφέροντος (π.χ. αντιμετώπιση τρομοκρατίας, έλεγχος εξοπλισμών) και μέσω αυτών να ανακτηθεί η χαμένη εμπιστοσύνη και αναθερμανθούν οι σχέσεις της με τη Ρωσία. Σε κάθε περίπτωση μια σταθερή, ευημερούσα και φιλική Ρωσία είναι πιο συμφέρουσα για κάθε γειτονικό της κράτος.

ΕΕ και Κίνα

Η ΕΕ και η Κίνα συνιστούν δύο από τις τρεις μεγαλύτερες οικονομικές δυνάμεις σε παγκόσμιο επίπεδο. Η ΕΕ είναι ο μεγαλύτερος εμπορικός εταίρος της Κίνας, ενώ η Κίνα είναι σήμερα ο δεύτερος μεγαλύτερος εμπορικός εταίρος της ΕΕ (μετά τις ΗΠΑ).

Οι σχέσεις ΕΕ και Κίνας ξεκίνησαν το 1975, ενώ το 1985 υπογράφηκε η Συμφωνία Εμπορικής και Οικονομικής Συνεργασίας (Trade and Cooperation

¹¹² Tania Marochi, «*EU-Russia Relations: Towards an Increasingly Geopolitical Paradigm?*» Heinrich Boel Stiftung. Διαθέσιμο στο <https://eu.boell.org/sites/default/files/uploads/2017/07/eu-russia-relations-towards-an-increasingly-geopolitical-paradigm.pdf>. Ίδια μετάφραση. (ανακτήθηκε 20 Απριλίου 2020)

Agreement) ΕΕ και Κίνας που περιελάμβανε το βιομηχανικό τομέα, τον τεχνικό τομέα και το εμπόριο κλωστοϋφαντουργικών προϊόντων. Λίγο αργότερα, μετά τα γεγονότα της 4^{ης} Ιουνίου 1989 στην πλατεία Τιεν α Μεν, η ΕΕ πάγωσε τις σχέσεις της με την Κίνα για μια δεκαετία περίπου.

Το 1998 οι σχέσεις αναβαθμίστηκαν στα παρακάτω τέσσερα επίπεδα ύστερα από μία ανακοίνωση της ΕΕ με θέμα «Δημιουργία Εκτενούς Εταιρικής Σχέσης με την Κίνα»:

- Υποστήριξη της μετάβασης προς μία πιο ανοικτή κοινωνία βασιζόμενη στο κράτος δικαίου και το σεβασμό των δικαιωμάτων του ανθρώπου
- Καλύτερη ένταξη της Κίνας στην παγκόσμια οικονομία
- Ενίσχυση του πολιτικού διαλόγου
- Ενίσχυση της εικόνας της ΕΕ στην Κίνα

Στις 19 Μαΐου του 2000 υπογράφηκε διμερή συμφωνία ανάμεσα στην Κίνα και την Κοινότητα που περιλαμβάνει μια σειρά υποχρεώσεων της πρώτης για το άνοιγμα της αγοράς. Οι υποχρεώσεις αυτές ενσωματώθηκαν και στις προδιαγραφές προσχώρησης της Κίνας στον ΠΟΕ. Το 2007, ξεκίνησαν εκ νέου συζητήσεις για επίτευξη νέας συμφωνίας.

Σήμερα ΕΕ και Κίνα έχουν δεσμευτεί υπέρ μιας συνολικής στρατηγικής εταιρικής σχέσης, όπως διατυπώνεται στο «Στρατηγικό Θεματολόγιο Συνεργασίας ΕΕ-Κίνας για το 2020». Η συνεργασία επικεντρώνεται στις 10 παρακάτω δράσεις¹¹³:

Δράση 1: Η ΕΕ θα ενισχύσει τη συνεργασία της με την Κίνα με στόχο την ανάληψη κοινών ευθυνών και στους τρεις πυλώνες των Ηνωμένων Εθνών: τα ανθρώπινα δικαιώματα, την ειρήνη και την ασφάλεια, την ανάπτυξη.

Δράση 2: Για την αποτελεσματικότερη καταπολέμηση της κλιματικής αλλαγής, η ΕΕ καλεί την Κίνα να κορυφώσει τις εκπομπές της πριν από το 2030, σύμφωνα με τους στόχους της συμφωνίας του Παρισιού.

Δράση 3: Η ΕΕ θα εμβαθύνει τη συνεργασία της με την Κίνα σε θέματα ειρήνης και ασφάλειας, αξιοποιώντας τη θετική συνεργασία στο πλαίσιο του κοινού ολοκληρωμένου σχεδίου δράσης για το Ιράν.

¹¹³ Πληροφορίες για Στρατηγική Προοπτική ΕΕ-Κίνας: https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/communication-eu-china-a-strategic-outlook_el.pdf (ανακτήθηκε 20 Απριλίου 2020)

Δράση 4: Στο πλαίσιο της διατήρησης του ενδιαφέροντός της για σταθερότητα, βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη και χρηστή διακυβέρνηση στις χώρες εταίρους, η ΕΕ θα εφαρμόσει πιο αποφασιστικά τις υφιστάμενες διμερείς συμφωνίες και χρηματοδοτικά μέσα και θα συνεργαστεί με την Κίνα ώστε να ακολουθούνται οι ίδιες αρχές μέσω της εφαρμογής της στρατηγικής της ΕΕ για τη σύνδεση Ευρώπης και Ασίας.

Δράση 5: Προκειμένου να επιτευχθεί μια πιο ισόρροπη και βασιζόμενη στην αμοιβαιότητα οικονομική σχέση, η ΕΕ καλεί την Κίνα να υλοποιήσει τις υφιστάμενες κοινές δεσμεύσεις ΕΕ-Κίνας. Σε αυτές περιλαμβάνονται η μεταρρύθμιση του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου, ιδίως όσον αφορά τις επιδοτήσεις και τις αναγκαστικές μεταφορές τεχνολογίας, καθώς και η σύναψη διμερών συμφωνιών όσον αφορά τις επενδύσεις, έως το 2020, τις γεωγραφικές ενδείξεις, σε σύντομο διάστημα, και την ασφάλεια της αεροπορίας, εντός των προσεχών εβδομάδων.

Δράση 6: Για την προώθηση της αμοιβαιότητας και του ανοίγματος ευκαιριών σύναψης δημόσιων συμβάσεων στην Κίνα, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο θα πρέπει να εγκρίνουν το διεθνές μέσο για τις δημόσιες συμβάσεις πριν από το τέλος του 2019.

Δράση 7: Προκειμένου να διασφαλιστεί ότι λαμβάνονται υπόψη όχι μόνο οι τιμές αλλά και υψηλά επίπεδα εργασιακών και περιβαλλοντικών προτύπων, η Επιτροπή θα δημοσιεύσει κατευθυντήριες γραμμές έως τα μέσα του 2019 σχετικά με την πρόσβαση ξένων προσφερόντων και αγαθών στην αγορά δημόσιων συμβάσεων της ΕΕ. Η Επιτροπή, από κοινού με τα κράτη μέλη, θα προβεί σε επισκόπηση της εφαρμογής του ισχύοντος πλαισίου για τον εντοπισμό κενών πριν από το τέλος του 2019.

Δράση 8: Για την πλήρη αντιμετώπιση των στρεβλωτικών επιπτώσεων των ιδιοκτησιών ξένων κρατών και της κρατικής χρηματοδότησης στην εσωτερική αγορά, η Επιτροπή θα προσδιορίσει πριν από το τέλος του 2019 πώς θα καλύψει τα υφιστάμενα κενά στο δίκαιο της ΕΕ.

Δράση 9: Για την προστασία από ενδεχόμενες σοβαρές επιπτώσεις στην ασφάλεια των ψηφιακών υποδομών ζωτικής σημασίας απαιτείται μια κοινή προσέγγιση της ΕΕ όσον αφορά την ασφάλεια των δικτύων 5G. Για την εκκίνηση της διαδικασίας αυτής, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή θα εκδώσει σύσταση μετά τη σύνοδο του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου.

Δράση 10: Για τον εντοπισμό και την ευαισθητοποίηση ως προς τους κινδύνους ασφάλειας που ενέχουν οι ξένες επενδύσεις σε περιουσιακά στοιχεία, τεχνολογίες και υποδομές ζωτικής σημασίας, τα κράτη μέλη θα πρέπει να διασφαλίσουν την ταχεία,

πλήρη και αποτελεσματική εφαρμογή του κανονισμού για τον έλεγχο των άμεσων ξένων επενδύσεων.

Η πολιτική και οικονομική ισχύς της Κίνας την έχουν καταστήσει τα τελευταία χρόνια ηγέτιδα δύναμη. Το γεγονός αυτό δημιουργεί ανασφάλειες στις ΗΠΑ που διεκδικεί την πρωτοκαθεδρία στην παγκόσμια πολιτική σκακιέρα.

Για την ΕΕ, η Κίνα, ως παγκόσμια δύναμη, έχει την ευθύνη να συνεισφέρει στην παγκόσμια ισορροπία βασιζόμενη σε κανόνες διεθνούς τάξης. Σε αυτήν την κατεύθυνση, ΕΕ εξακολουθεί να πιέζει την Κίνα για ζητήματα όπως είναι η τήρηση των κανόνων διεθνούς τάξης, ο σεβασμός των κανόνων του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου για τον περιορισμό των επιδοτήσεων σε κρατικές επιχειρήσεις ή ακόμη και την κατάργηση της υποχρέωσης ξένων επιχειρήσεων να αποκαλύπτουν τις τεχνολογίες όταν έχουν επιχειρηματική δραστηριότητα στην Κίνα και η προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Σε θέματα ασφάλειας και άμυνας, η Κίνα έχει να συνεισφέρει πολλά στην αντιμετώπιση των παγκόσμιων προκλήσεων. Ήδη έχει συμβάλει σημαντικά στην καταπολέμηση της πειρατείας στον Κόλπο του Άντεν και στα ανοικτά του Κέρατος της Αφρικής, στην επίτευξη της συμφωνίας τον Ιανουάριο του 2016 για το Κοινό Ολοκληρωμένο Σχέδιο Δράσης (JCPOA) για την αποπυρηνικοποίηση του Ιράν ενώ αναμένεται να διαδραματίσει καταλυτικό ρόλο στο ζήτημα της αποπυρηνικοποίησης της Βόρειας Κορέας.

Οι σχέσεις Ε.Ε.-Κίνας (αλλά και οι διεθνείς γεωπολιτικές σχέσεις ευρύτερα) χαρακτηρίζονται από σκεπτικισμό και επιφυλάξεις. Στόχος για την ΕΕ θα πρέπει να είναι η ενίσχυση της συνεργασίας σε κλαδικά θέματα οικονομίας και εμπορίου και η δημιουργία ισχυρών οικονομικών δεσμών, ώστε να καταστεί εφικτή η οικοδόμηση μιας σταθερής πολιτικής και στρατηγικής σχέσης, που να εξυπηρετεί κοινά συμφέροντα.

ΕΕ και Τουρκία

Οι σχέσεις μεταξύ Τουρκίας και, του προγόνου της ΕΕ, της ΕΟΚ, θεμελιώθηκαν το 1963 με τη Συμφωνία Σύνδεσης της Άγκυρας, ενώ το 1987 η Τουρκία υπέβαλλε πρόταση για να προσχωρήσει στην ΕΕ. Το 1995 εγκαθιδρύεται η τελωνειακή ένωση ΕΕ-Τουρκίας. Το 1999, η Τουρκία αναγνωρίστηκε ως υποψήφια

προς ένταξη στην ΕΕ χώρα και τέθηκαν οι προϋποθέσεις¹¹⁴ που έπρεπε να εφαρμόσει, προκειμένου να ενταχθεί στην ΕΕ. Οι σχετικές διαπραγματεύσεις ωστόσο ξεκίνησαν αρκετά αργότερα, το 2005. Από τότε δεν έχει επιτευχθεί σημαντική πρόοδος. Μόνο 16 από τα 35 κεφάλαια έχουν ανοίξει και μόνο ένα έχει ολοκληρωθεί και έχει κλείσει¹¹⁵. Σε πρώτο στάδιο η Τουρκία αρνείτο να εφαρμόσει πλήρως τις υποχρεώσεις της που σχετίζονται με τη Συμφωνία του 1963, την τήρηση καλής γειτονίας, το ζήτημα της Κύπρου και το Κουρδικό. Πιο πρόσφατα γεγονότα όμως έχουν προσδώσει νέα διάσταση στα προβλήματα εξωτερικών σχέσεων ΕΕ και Τουρκίας.

Η ανθρωπιστική κρίση που έχει προκύψει με την μετακίνηση προσφύγων¹¹⁶ και μεταναστών από τα ανατολικά έχει δώσει ένα διαπραγματευτικό πλεονέκτημα στην Τουρκία, που διεκδικεί οικονομικές ενισχύσεις από την ΕΕ, προκειμένου να μην επιτρέψει στους πληθυσμούς αυτούς να περάσουν -μέσω των τουρκικών εδαφών- στην Ελλάδα και την υπόλοιπη Ευρώπη. Έτσι, το 2016 η ΕΕ υπέγραψε με την Τουρκία συμφωνία για την αντιμετώπιση της προσφυγικής και μεταναστευτικής κρίσης που περιελάμβανε και χρηματοδότηση ύψους 6 δις ευρώ προς την Τουρκία, με στόχο τη μείωση της παράνομης εισροής στην ΕΕ υπηκόων τρίτων χωρών μέσω της Τουρκίας. Ταυτόχρονα άνοιξε και ένα νέο κεφάλαιο στις ενταξιακές διαδικασίες της Τουρκίας.

Στη συνέχεια, με τα μέτρα καταστολής που υιοθέτησε η τουρκική κυβέρνηση, ως απάντηση στο αποτυχημένο πραξικόπημα εναντίον του προέδρου της, Ρετζέπ Ταγίπ Ερντογάν, στις 15 Ιουλίου 2016, τη φυλάκιση δημοσιογράφων και μελών της αντιπολίτευσης και την επέμβαση τουρκικών στρατευμάτων στη Συρία το 2016, το 2018 και το 2019¹¹⁷, οι ενταξιακές διαπραγματεύσεις πάγωσαν¹¹⁸ και οι σχέσεις επιδεινώθηκαν σταδιακά.

¹¹⁴ Ονομάστηκαν κριτήρια Κοπεγχάγης

¹¹⁵ <https://www.mfa.gr/exoteriki-politiki/i-ellada-stin-ee/exoterikes-sheseis-dievrsinsi.html?page=1> (ανακτήθηκε 23 Απριλίου 2020)

¹¹⁶ Από το 2011 που ξεκίνησε ο εμφύλιος πόλεμος στη Συρία, 3,6 εκατ. Πρόσφυγες περίπου έχουν περάσει στο τουρκικό έδαφος.

¹¹⁷ Η στρατιωτική επέμβαση της Τουρκίας στη ΒΔ Συρία τον Οκτώβριο του 2019 είχε ως στόχο τη δημιουργία μιας ζώνης ασφάλειας μεταξύ των δύο χωρών για την εγκατάσταση των εκατομμυρίων προσφύγων από τη Συρία που βρίσκονται στη Τουρκία.

Η πρόσφατη απόφαση (αρχές του 2020) της τουρκικής κυβέρνησης να προωθήσει στα ελληνο-τουρκικά σύνορα στον Έβρο πρόσφυγες-μετανάστες ώθησε την ΕΕ να αντιμετωπίσει ξανά το ζήτημα των ευρω-τουρκικών σχέσεων και απαιτήσεων. Πέραν της νέας χρηματοδότησης, ύψους 2,8 δις ευρώ, που εγκρίθηκε, η ΕΕ καλείται για άλλη μια φορά να επιταχύνει αποφάσεις που σχετίζονται –πέραν της ένταξης- με τα εκκρεμή ζητήματα με την Τουρκία (διεύρυνση τελωνειακής ένωσης, συνεργασία σε θέματα αντιτρομοκρατικής δράσης και ενέργειας και άλλα.

Είναι γεγονός ότι το θέμα της ένταξης της Τουρκίας στην ΕΕ προσκρούει σε πολλά ζητήματα, μεταξύ των οποίων εξέχουσα θέση κατέχουν αυτά που σχετίζονται με τα ανθρώπινα δικαιώματα, τις ατομικές ελευθερίες, το κράτος δικαίου, τις σχέσεις καλής γειτονίας. Παράλληλα, είναι σαφές ότι η Τουρκία συνιστά έναν στρατηγικό εταίρο για την ΕΕ, με τον οποίο θα πρέπει να αναζητήσει ένα νέο πλαίσιο διμερούς συνεργασίας επί συγκεκριμένων ζητημάτων, που εξυπηρετούν συμφέροντα και των δύο πλευρών, πέραν της ενταξιακής διαδικασίας, η οποία είναι αμφίβολο το πότε και το εάν θα πραγματοποιηθεί τελικά.

ΕΕ και NATO

Από το 1949 που δημιουργήθηκε το NATO, με το διπλό στόχο να διασφαλίσει την ειρήνη μεταξύ των συμμάχων του και να προσφέρει ασφάλεια απέναντι στη Σοβιετική Ένωση, υπήρχαν παράλληλες σκέψεις για το εάν θα έπρεπε ή όχι το NATO να ηγείται της ασφάλειας της Ευρώπης. Στα επόμενα χρόνια, από ευρωπαϊκής πλευράς, πραγματοποιήθηκαν αποτυχημένες προσπάθειες οικοδόμησης μιας ευρωπαϊκής αμυντικής πολιτικής, όπως είναι η γαλλική πρόταση το 1954 για τη δημιουργία μιας Ευρωπαϊκής Αμυντικής Κοινότητας και η Δυτικο-Ευρωπαϊκή Ένωση (ΔΕΕ), που ήταν μια στρατιωτική συμμαχία του ΗΒ, της Γαλλίας, του Βελγίου, του Λουξεμβούργου και της Ολλανδίας.

Κατά τη διάρκεια των επόμενων δεκαετιών, η σχέση μεταξύ ΕΕ και NATO πέρασε αρκετές διακυμάνσεις, μέσα από τις οποίες εξελίχθηκε και διαμόρφωσε τη σημερινή ισορροπία της. Το NATO αναγνωρίζει την ΕΕ ως μοναδικό (υπό την έννοια

¹¹⁸ <https://www.europarl.europa.eu/news/el/headlines/world/20170426STO72401/anatheorontas-tis-scheseis-ee-tourkias> (ανακτήθηκε 23 Απριλίου 2020)

της μοναδικής μορφής της) και ουσιαστικό εταίρο, ενώ από την πλευρά της η ΕΕ, όσον αφορά στα θέματα άμυνας και ασφάλειας, βασίζεται –τουλάχιστον προς το παρόν- στην ενδοκυβερνητική συνεργασία των 27 κρατών-μελών της¹¹⁹. Σήμερα, η ΕΕ και το NATO έχουν 21 κοινά κράτη-μέλη¹²⁰ και μοιράζονται κοινά αμυντικά συμφέροντα και αξίες, αλλά και κοινές προκλήσεις ασφαλείας. Αξίζει να σημειωθεί ότι μέχρι το 1973 όλα τα μέλη της τότε ΕΟΚ ήταν μέλη του NATO και έκτοτε και μέχρι το 1995 μόνον ένα κράτος δεν ήταν κοινό (η Ιρλανδία).

Η θεσμική συνεργασία τους ξεκίνησε το 2001, με τη Συνθήκη της Νίκαιας με την οποία δόθηκε η δυνατότητα στην ΕΕ να δημιουργήσει πολιτικο-στρατιωτικές δομές. Στην πράξη, οι πρώτες συνεργασίες μεταξύ NATO και ΕΕ έγιναν λίγο αργότερα με τη Συμφωνία «Berlin Plus» το 2003, με την οποία δόθηκε στο NATO η θεσμική βάση για να στηρίζει τις επιχειρήσεις¹²¹ που ηγείτο η ΕΕ.

Στο σημείο αυτό πρέπει να σημειωθεί ένα «αγκάθι», που υπάρχει στις σχέσεις μεταξύ ΕΕ-NATO. Σύμφωνα με τον David Yost¹²², οι δυσκολίες στις σχέσεις περιλαμβάνουν θεσμικές και εθνικές αντιπαραθέσεις, το πρόβλημα συμμετοχής και διαφωνίες, όσον αφορά στο κατάλληλο πεδίο εφαρμογής και τον σκοπό της συνεργασίας ΕΕ-NATO. Το «πρόβλημα συμμετοχής» συνιστά βασικό εμπόδιο στις επίσημες σχέσεις ΕΕ-NATO και σχετίζεται με τη συνεχιζόμενη διαμάχη μεταξύ Τουρκίας (μέλος μόνο του NATO) και Κύπρου (μέλος μόνο της ΕΕ). Έτσι, η διεύρυνση της ΕΕ το 2004 μείωσε τις προοπτικές μιας αποτελεσματικής συνεργασίας μεταξύ ΕΕ και NATO.

Τα κράτη-μέλη της ΕΕ υποστηρίζουν ότι όλα τα μέλη της ΕΕ πρέπει να παρευρίσκονται στις συνεδριάσεις NATO-ΕΕ, ενώ τα κράτη μέλη του NATO υποστηρίζουν ότι η Συμμαχία πρέπει να υποστηρίξει τη Συμφωνία NATO-ΕΕ για την ασφάλεια, που ορίζει ότι οι διαβαθμισμένες πληροφορίες μπορούν να κοινοποιούνται

¹¹⁹ <https://www.nato.int/docu/review/articles/2019/07/16/strengthening-eu-nato-relations/index.html> (ανακτήθηκε 22 Απριλίου 2020)

¹²⁰ Βέλγιο, Βουλγαρία, Γαλλία, Γερμανία, Δανία, Ελλάδα, Εσθονία, Ισπανία, Ιταλία, Κροατία, Λετονία, Λιθουανία, Λουξεμβούργο, Ολλανδία, Ουγγαρία, Πολωνία, Πορτογαλία, Ρουμανία, Σλοβακία, Σλοβενία, Τσεχία. Έξι κράτη μέλη της ΕΕ δεν συμμετέχουν στο NATO: Αυστρία, Κύπρος, Φινλανδία, Ιρλανδία, Μάλτα και Σουηδία

¹²¹ Τελικά μόνον δύο επιχειρήσεις Berlin Plus έλαβαν χώρα με τη στήριξη του NATO: Το 2003 στη Β. Μακεδονία και το 2004 στη Βοσνία και Ερζεγοβίνη..

¹²² David S. Yost, *NATO and International Organizations*, σελ. 81

μόνο σε μέλη της ΕΕ που έχουν ενταχθεί στην Εταιρική Σχέση του NATO για την Ειρήνη (Partnership for Peace-PfP) και έχουν υπογράψει συμφωνία ασφαλείας στο πλαίσιο αυτό. Με άλλα λόγια, η ΕΕ δεν συναντάται επίσημα με το NATO για να συζητήσει θέματα εκτός του πλαισίου «Berlin Plus» χωρίς να είναι παρόντα και τα 27 κράτη-μέλη της ΕΕ, ενώ το NATO -κυρίως λόγω της πάγιας θέσης της Τουρκίας- δεν συναντάται επισήμως με κράτη της ΕΕ, που δεν έχουν υπογράψει το συμφωνία ασφαλείας στο πλαίσιο της Εταιρικής Σχέσης για την Ειρήνη¹²³.

Η μοναδική επιχείρηση υπό την ομπρέλα του “Berlin Plus” που εξακολουθεί να διεξάγεται σε νατο-ευρωπαϊκό πλαίσιο είναι η επιχείρηση ALTHEA¹²⁴ στη Βοσνία και Ερζεγοβίνη, στην οποία όλα τα κράτη-μέλη που συμμετέχουν είναι μέλη του NATO και έχουν υπογράψει τη συμφωνία ασφαλείας με το NATO.

Τα τελευταία χρόνια, όμως, παρατηρείται αυξημένη δραστηριότητα, όσον αφορά στην ενίσχυση των κοινών δράσεων των δύο οργανισμών¹²⁵. Ιδιαίτερα μετά το 2014 νέες απειλές προερχόμενες από τα ανατολικά και τα νότια της Ευρώπης κατέδειξαν την ανάγκη συνένωσης των δυνάμεων των δύο οργανισμών.

Στις 8 Ιουλίου 2016, στο περιθώριο της Συνόδου Κορυφής NATO στη Βαρσοβία, υπεγράφη Κοινή Διακήρυξη ΕΕ-NATO από τους Ντ. Τρασκ, Πρόεδρο του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, Ζαν-Κλωντ Γιουνκέρ, Πρόεδρο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και Γιενς Στολτενμπεργκ, Γενικό Γραμματέα του NATO¹²⁶. Η διακήρυξη αυτή, που καθορίζει ένα κοινό όραμα του τρόπου με τον οποίο η ΕΕ και το NATO θα δρουν μαζί για την καταπολέμηση κοινών απειλών για την ασφάλεια¹²⁷, περιλαμβάνει επτά πεδία δράσης¹²⁸:

- Αντιμετώπιση υβριδικών απειλών.

¹²³ ο.π. σελ. 92-93

¹²⁴ Πληροφορίες για τη στρατηγική επιχείρηση ALTHEA: http://eeas.europa.eu/archives/csdp/missions-and-operations/althea-bih/pdf/factsheet_eufor_althea_en.pdf (ανακτήθηκε 1 Απριλίου 2020)

¹²⁵ <https://www.mfa.gr/exoteriki-politiki/i-ellada-stous-diethneis-organismous/nato.html> (ανακτήθηκε 5 Απριλίου 2020)

¹²⁶ <https://www.consilium.europa.eu/media/21481/nato-eu-declaration-8-july-en-final.pdf> (ανακτήθηκε 5 Απριλίου 2020)

¹²⁷ <https://www.consilium.europa.eu/el/policies/defence-security/> (ανακτήθηκε 5 Απριλίου 2020)

¹²⁸ https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/28286/eu-nato-cooperation-factsheet_en. Ίδια μετάφραση. (ανακτήθηκε 5 Απριλίου 2020)

- Επιχειρησιακή συνεργασία σε θέματα θαλάσσιας πολιτικής και μετανάστευσης.
- Συντονισμός στην ασφάλεια και άμυνα στον κυβερνοχώρο.
- Ανάπτυξη συναφών, συμπληρωματικών και διαλειτουργικών δυνατοτήτων.
- Διευκόλυνση της αμυντικής βιομηχανίας και έρευνας και της βιομηχανικής συνεργασίας.
- Αναβάθμιση συντονισμού σε ασκήσεις.
- Ανάπτυξη ικανοτήτων στους τομείς της άμυνας και της ασφάλειας και ενίσχυση της ανθεκτικότητας των εταίρων στην ανατολή και στο νότο.

Στη συνέχεια, και προκειμένου να διευκολυνθεί η υλοποίηση των παραπάνω, υιοθετήθηκαν στις 6 Δεκεμβρίου 2016 από το Συμβούλιο της ΕΕ και το Βορειοατλαντικό Συμβούλιο του NATO σαράντα δύο (42) κοινές προτάσεις συνεργασίας¹²⁹ των δύο οργανισμών, με έμφαση την προώθηση του συντονισμού και της συνεργασίας σε επιτελικό επίπεδο (staff-to-staff), συμπεριλαμβάνοντας δράσεις και στον τομέα του πολιτικού διαλόγου¹³⁰.

Ύστερα από ακριβώς ένα χρόνο, στις 5 Δεκεμβρίου 2017, το Συμβούλιο και το NATO υιοθέτησαν νέες προτάσεις για συγκεκριμένες δράσεις σε τομείς όπως είναι η διευκόλυνση της στρατιωτικής κινητικότητας, η ανταλλαγή πληροφοριών κυρίως για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας και η ενίσχυση του ρόλου των γυναικών στον τομέα ασφάλεια και άμυνας.

Μία νέα Διακήρυξη μεταξύ ΕΕ και NATO υπογράφηκε στις 10 Ιουλίου 2018 στις Βρυξέλλες που ζητούσε την ταχεία και εμφανή πρόοδο της εφαρμογής των παραπάνω και ως εκ τούτου επιβεβαίωνε τη σαφή βούληση των δύο φορέων για επιπλέον ενίσχυση της συνεργασίας και των προσπαθειών τους για την αντιμετώπιση των κοινών προκλήσεων και απειλών ασφαλείας.

Παράλληλα, δύο πρόσφατοι παράγοντες διευκολύνουν και ενισχύουν τη συνεργασία των δύο οργανισμών:

¹²⁹ <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-15283-2016-INIT/en/pdf> (ανακτήθηκε 4 Απριλίου 2019)

¹³⁰ <https://www.mfa.gr/exoteriki-politiki/i-ellada-stous-diethneis-organismous/nato.html> (ανακτήθηκε 10 Απριλίου 2020)

- Η δημιουργία της Μόνιμης Διαρθρωμένης Συνεργασίας (PESCO)¹³¹ το 2018, τα μέλη της οποίας θα αναπτύξουν κοινές δυνάμεις ταχείας δράσης, θα δημιουργήσουν ενιαίους ευρωπαϊκούς κόμβους εφοδιασμού και ιατρικής υποστήριξης, με στόχο την ενίσχυση της αμυντικής συνεργασίας στην ΕΕ και
- Η δημιουργία Ευρωπαϊκού Ταμείου Άμυνας¹³², που θα ενισχύσει την αμυντική βιομηχανία και έρευνα, και θα συμβάλει στη στρατηγική αυτονομία της Ευρώπης, όσον αφορά στην προστασία και υπεράσπιση των πολιτών της.

Συνοψίζοντας, είναι σαφές ότι σήμερα πια η συνεργασία μεταξύ ΕΕ και NATO έχει θεσμοθετηθεί, εδραιωθεί και εξελίσσεται καθημερινά σε πνεύμα πλήρους ευρύτητας πνεύματος, διαφάνειας, και με πλήρη σεβασμό της αυτονομίας στη λήψη αποφάσεων και διαδικασιών των δύο οργανισμών. Βασίζεται δε στις αρχές του μη αποκλεισμού και της αμοιβαιότητας με την επιφύλαξη τον ιδιαίτερου χαρακτήρα της πολιτικής ασφαλείας και άμυνας κάθε κράτους μέλους, όπως αναφέρεται και στην παράγραφο 2 των σχετικών Συμπερασμάτων του Συμβουλίου της ΕΕ¹³³.

Το NATO υπερέχει σαφώς στις στρατιωτικές ικανότητες ιδιαίτερα στην άμυνα, υπεράσπιση και διαφύλαξη των εδαφών των κρατών-μελών του. Η ΕΕ, από την πλευρά της, ενώ έχει κάνει σημαντικά βήματα τα τελευταία χρόνια στην ανάπτυξη των στρατιωτικών ικανοτήτων της, εμφανίζει υπεροχή στις πολιτικές δυνατότητες που εκτείνονται σε ένα ευρύ φάσμα, από οικονομικές κυρώσεις και οικοδόμηση ανθεκτικότητας σε κλάδους όπως είναι η ενεργειακή ασφάλεια και η κυβερνοασφάλεια έως την αντιμετώπιση της παραπληροφόρησης, την ανθρωπιστική βοήθεια και τις υποδομές μεταφορών. Η συνεργασία τους επομένως, βασιζόμενη στα παραπάνω συγκριτικά πλεονεκτήματα του κάθε οργανισμού, κρίνεται ιδιαίτερα πολύτιμη και σημαντική, λόγω των αυξανόμενων και διαφορετικών προκλήσεων ασφαλείας που αντιμετωπίζουν οι χώρες της ΕΕ και οι οποίες απαιτούν ποικίλες ικανότητες.

¹³¹ Πληροφορίες για τη Μόνιμη Διαρθρωμένη Συνεργασία (PESCO): <https://www.europarl.europa.eu/news/el/headlines/security/20171208STO89939/monimi-diarthromeni-sunergasia-pesco-gia-pio-apotelesmatiki-europaiki-amuna> (ανακτήθηκε 4 Απριλίου 2020)

¹³² Πληροφορίες σχετικά για το ΕΤΑ: https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/budget-may2018-eu-defence-fund_el_0.pdf (ανακτήθηκε 4 Απριλίου 2020)

¹³³ <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-15283-2016-INIT/el/pdf> (ανακτήθηκε 4 Απριλίου 2019)

ΕΕ & Brexit

Η αποχώρηση του Ηνωμένου Βασιλείου από την ΕΕ, το επονομαζόμενο Brexit, είναι γεγονός από 31 Ιανουαρίου 2020. Αυτονοήτως, όμως, το γεγονός αυτό δεν αλλάζει τη γεωγραφία και το Ηνωμένο Βασίλειο (ΗΒ) παραμένει ευρωπαϊκή χώρα. Το Ηνωμένο Βασίλειο και οι χώρες της ΕΕ μοιράζονται το ίδιο στρατηγικό περιβάλλον και, εξ ορισμού, τις ίδιες απειλές για την ειρήνη και την ασφάλειά τους¹³⁴. Ωστόσο, όσον αφορά στα θέματα άμυνας και ασφάλειας, η αποχώρησή του δημιουργεί νέα δεδομένα και προβληματισμούς, σχετικά με το μέλλον της συνεργασίας, τόσο μεταξύ της ΕΕ ως ολότητας και του Ηνωμένου Βασιλείου, όσο και, σε διμερές επίπεδο, μεταξύ κάθε μεμονωμένου κράτους-μέλους και του Ηνωμένου Βασιλείου.

Με το Brexit, η άμυνα της ΕΕ χάνει σημαντικό μέρος της ισχύος της, δεδομένου ότι το ΗΒ, μια δύναμη μεσαίου μεγέθους σε παγκόσμιο επίπεδο, ήταν μέχρι σήμερα η πέμπτη χώρα σε συνεισφορά σε αποστολές της ΕΕ μετά την Γαλλία, την Ιταλία τη Γερμανία και την Ισπανία.

Εξετάζοντας τα ιστορικά στοιχεία, το Ηνωμένο Βασίλειο, παρότι υπήρξε πυλώνας της αμυντικής αρχιτεκτονικής της ΕΕ, έδειχνε πάντα να το απασχολεί η λεπτή ισορροπία και η ενδεχομένη αλληλοκάλυψη δραστηριοτήτων μεταξύ ΕΕ-NATO. Μία από τις σημαντικότερες πρωτοβουλίες του ΗΒ ήταν η Συμφωνία του Σαιντ Μαλό στις 4 Δεκεμβρίου 1998 μεταξύ Γαλλίας και ΗΒ, που αποτέλεσε και τον προπομπό της ΚΕΠΠΑ και της ΚΠΑΑ της ΕΕ. Συνολικά, η συμβολή του ΗΒ στη δημιουργία μιας αυτόνομης ευρωπαϊκής στρατιωτικής δύναμης υπήρξε ιδιαίτερα σημαντική, λόγω τόσο του σημαντικού μεγέθους του όσο και της εμπειρίας των στρατιωτικών δυνάμεών του. Στη συνέχεια, με τη Συνθήκη της Λισαβόνας πραγματοποιήθηκαν ενέργειες σε ευρωπαϊκό επίπεδο στην κατεύθυνση της ανάπτυξης δομών και δυνατοτήτων για την άμυνα και ασφάλεια, στις οποίες το Ηνωμένο Βασίλειο συμμετείχε ουσιαστικά σε όλες τις δράσεις και τα προγράμματα με έμφαση σε αυτά που σχετίζονταν με την αμυντική βιομηχανία.

¹³⁴ [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2019/637941/EPRS_BRI\(2019\)637941_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2019/637941/EPRS_BRI(2019)637941_EN.pdf) (ανακτήθηκε 4 Απριλίου 2019)

Ιδιαίτερη και ξεχωριστή σημασία αποκτά σήμερα η Συμφωνία του Lancaster House¹³⁵ (2 Νοεμβρίου 2010) μεταξύ Ηνωμένου Βασιλείου και Γαλλίας, που υπέγραψαν ο Καμερόν και Σαρκοζύ για τη μεταξύ τους στρατιωτική συνεργασία. Παρενθετικά πρέπει να σημειωθεί εδώ ότι μετά το Brexit, η Γαλλία αναδεικνύεται πλέον ως ο κυρίαρχος πόλος στα θέματα άμυνας και ασφάλειας της ΕΕ. Η γαλλοβρετανική αυτή αμυντική συμφωνία, που ενισχύθηκε αργότερα από την Τερέζα Μέι και τον Εμμανουέλ Μακρόν, εστιάζει σε τρία βασικά πεδία: στο επιχειρησιακό, στο βιομηχανικό και στο πεδίο της πυρηνικής αποτροπής. Περιλαμβάνει συνοπτικά διακλαδική εκστρατευτική δύναμη, βιομηχανική συνεργασία για μείζονα κοινά εξοπλιστικά προγράμματα και τεχνολογική συνεργασία στον εκσυγχρονισμό του πυρηνικού οπλοστασίου. Η συμφωνία αυτή, που παρότι είναι διμερής διακρατική, μπορεί να παράσχει ένα θεσμικό «παράθυρο» για μια ευρύτερη επίσημη συνεργασία μεταξύ ΕΕ και ΗΒ, δεδομένου ότι διακηρύττει τη δέσμευση των δύο χωρών να υποστηρίζουν το ρόλο της ΚΠΑΑ της ΕΕ στην κατεύθυνση της ενίσχυσης της διεθνούς ασφάλειας.

Συνοπτικά οι επιπτώσεις του BREXIT στην ΚΕΠΠΑ είναι:

- Η απώλεια από την ΚΕΠΠΑ ενός ισχυρού εταίρου, που είναι μόνιμο μέλος του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ με δικαίωμα βέτο.
- Η μείωση των αμυντικών επενδύσεων στην ΕΕ. Η Γαλλία με το Ηνωμένο Βασίλειο συμβάλουν με πάνω από 40% στις δημόσιες αμυντικές επενδύσεις στην ΕΕ.
- Δεδομένου ότι η ΚΕΠΠΑ συνιστά κυρίως γαλλοβρετανική πρωτοβουλία, με την απόσυρση του ΗΒ θα απαιτηθεί αναδιοργάνωση της ΚΕΠΠΑ.

Προς εξισορρόπηση αυτών, είναι σκόπιμο να διερευνηθεί η σύναψη με το ΗΒ μιας ειδικής πολύπλευρης διμερούς σχέσης με όργανα της ΕΕ για την ανάπτυξη πρωτοβουλιών και συνεργασιών. Οι απειλές και οι κίνδυνοι για την ευρωπαϊκή ασφάλεια έχουν διαμορφωθεί στη διάρκεια των τελευταίων δεκαετιών, τόσο σε επίπεδο ΕΕ όσο και σε εθνικό βρετανικό, και υπάρχει μία κοινή συναντίληψη για τον στρατηγικό τρόπο αντιμετώπισής τους. Σε κάθε περίπτωση, το ΗΒ δεν μπορεί να χαρακτηριστεί παρά μόνον ως σημαντικός εταίρος της ΕΕ σε οποιαδήποτε

¹³⁵Η Συνθήκη του Λανκαστερ παρουσιάζεται στο: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/238153/8174.pdf. (ανακτήθηκε 16 Απριλίου 2020)

στρατηγική συνεργασία της, δεδομένης της εγγύτητάς της, της κοινής ευρωπαϊκής πορείας τους, της εξέχουσας πολιτικής και στρατιωτικής ισχύος της, του πυρηνικού οπλοστασίου που διαθέτει και της συμμετοχής της ως μόνιμου μέλους του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ.

Συμπεράσματα

Η Πρόεδρος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής κ. Ursula von der Leyen υποσχέθηκε από την αρχή της ανάληψης των καθηκόντων της, ότι η Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατά τη θητεία της θα είναι μια «γεωπολιτική Επιτροπή» που θα κάνει τολμηρά βήματα προς μια «αυθεντική Ευρωπαϊκή Αμυντική Ένωση» διαθέτοντας αυξημένα κονδύλια στην άμυνα. Έτσι, η σχετική πρόταση της Επιτροπής για το επόμενο Πολυετές Δημοσιονομικό πλαίσιο (ΠΔΠ) για το 2019 αντικατόπτριζε αυτή τη φιλοδοξία (20 δις ευρώ για επτά χρόνια)¹³⁶. Όμως, τα κράτη-μέλη ακόμα δεν έχουν συμφωνήσει σε ένα τελικό ΠΔΠ και τα πρόσφατα επείγοντα μέτρα για την αντιμετώπιση του κορονοϊού, ενδέχεται να οδηγήσουν σε περαιτέρω προσαρμογές του προϋπολογισμού εις βάρος των χρηματοδοτήσεων για την άμυνα και ασφάλεια.

Αρχικά η Ευρωπαϊκή Επιτροπή είχε προγραμματίσει να δαπανήσει, μέσω του Ευρωπαϊκού Ταμείου Άμυνας, 8,9 δισεκατομμύρια ευρώ για τη συγχρηματοδότηση συνεργατικών σχεδίων ανάπτυξης ικανοτήτων και 4,1 δισεκατομμυρίων ευρώ για τη χρηματοδότηση της συλλογικής έρευνας στον τομέα της άμυνας. Με αυτά τα ποσά η έρευνα στην άμυνα και η αμυντική τεχνολογία της ΕΕ θα αναβαθμιζόταν σε εξαιρετικά επίπεδα. Όμως, από ότι φαίνεται αυτό δεν θα συμβεί -προς το παρόν τουλάχιστον, δεδομένου ότι στις πιο πρόσφατες προτάσεις, οι δαπάνες για το Ταμείο Άμυνας μειώθηκαν στο ήμισυ, δηλαδή σε 6 δισεκατομμύρια ευρώ για επτά χρόνια και το σχέδιο στρατιωτικής κινητικότητας της Ευρωπαϊκής Επιτροπής ύψους 6,5 δισεκατομμυρίων ευρώ διαγράφηκε συνολικά¹³⁷.

Είναι αλήθεια ότι πέραν του προϋπολογισμού, επιφυλάξεις από τα κράτη-μέλη υπάρχουν και όσον αφορά άλλα ζητήματα, όπως το Ευρωπαϊκό Ταμείο Άμυνας, την ενίσχυση της αμυντικής βιομηχανίας κυρίως των χωρών της Δυτικής Ευρώπης έναντι των χωρών της Σκανδιναβικής Χερσονήσου που διαθέτουν στενούς βιομηχανικούς και αμυντικούς δεσμούς με τις ΗΠΑ. Επίσης πάγιος προβληματισμός πολλών χωρών της ΕΕ, ιδιαίτερα της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης, είναι το ενδεχόμενο

¹³⁶ Το ποσό αυτό θα μοιραζόταν σε έρευνα και ανάπτυξη στην άμυνα και στη στρατιωτική κινητικότητα, αναβαθμίζοντας τις υπάρχουσες υποδομές και απλοποιώντας τις συνοριακές διαδικασίες για τις στρατιωτικές επιχειρήσεις και τη μεταφορά επικίνδυνων εμπορευμάτων.

¹³⁷ <https://www.cer.eu/publications/archive/bulletin-article/2020/can-eus-defence-ambitions-survive-budget-cuts> (ανακτήθηκε 15 Απριλίου 2020)

υπονόμευσης του ρόλου του NATO σε περίπτωση ενίσχυσης και αναβάθμισης της ευρωπαϊκής άμυνας.

Το πιθανότερο είναι ότι οι φιλοδοξίες της ΕΕ για κοινή άμυνα δεν θα ανασχαιτηθούν οριστικά από τις περικοπές του προϋπολογισμού. Έχουν ενεργοποιηθεί ήδη πολλές πρωτοβουλίες τα τελευταία χρόνια, που αναμένεται να προσδώσουν σημαντικούς καρπούς, με τρεις (3) κύριες: Τη Μόνιμη Διαρθρωμένη Συνεργασία (PESCO) για την ενίσχυση της αμυντικής συνεργασίας, με την οποία τα κράτη-μέλη δεσμεύτηκαν να επενδύσουν στην ετοιμότητα των εθνικών ενόπλων δυνάμεών τους, το νέο μηχανισμό συντονισμένης ετήσιας επισκόπησης (CARD), που αποσκοπεί στο συντονισμό του αμυντικού σχεδιασμού των κρατών μελών καθώς και την ίδρυση της πρώτης Γενικής Διεύθυνσης για την Αμυντική Βιομηχανία και το Διάστημα (DG-Defence Industry and Space DEFIS) το φθινόπωρο του 2019. Η δημιουργία της ΓΔ αυτής οριοθετεί και μία νέα διάσταση στη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, όσον αφορά στην αμυντική βιομηχανία σε σχέση με τα κράτη-μέλη. Για πρώτη φορά η ΕΕ συμμετέχει στην ευρωπαϊκή αμυντική βιομηχανική συνεργασία δικαιωματικά, δεδομένου ότι η ανάπτυξη, παραγωγή και προμήθεια στρατιωτικών αγαθών και υπηρεσιών, θεωρούντο παραδοσιακά τομείς ζωτικού εθνικού ενδιαφέροντος, που τα κράτη-μέλη επιθυμούσαν να διατηρήσουν στην κυριαρχία τους.

Είναι προφανές ότι η Ευρώπη αντιμετωπίζει κλιμακωτά μια σειρά εξωτερικών και εσωτερικών απειλών. Ανατολικά, η Ευρώπη αντιμετωπίζει μια ολοένα και πιο αποφασιστική Ρωσία, η οποία επιδιώκει να εκμεταλλευτεί και να αυξήσει τις διαιρέσεις και διχογνωμίες εντός της ΕΕ και του NATO, μέσω της καλλιέργειας των δεξιών λαϊκιστικών κινημάτων και της χρήσης εκστρατειών παραπληροφόρησης, αλλά και της στρατιωτικής της δύναμης. Στην ανατολική και νότια γειτονιά της Ευρώπης, ο πόλεμος στη Συρία και τη Λιβύη δημιούργησε αστάθεια και συνέβαλε στην άνοδο του εξτρεμισμού, ενώ οι εντάσεις με το Ιράν έχουν επίσης αυξηθεί. Στην Ασία, η Κίνα θεωρείται ως μια επικείμενη πρόκληση πολιτικής και ασφάλειας, αλλά είναι επίσης βασικός οικονομικός παράγοντας. Και η σχέση της Ευρώπης με τις ΗΠΑ υπό τον Ντόναλντ Τραμπ είναι πιο τεταμένη από οποιαδήποτε στιγμή μετά το τέλος του Δεύτερου Παγκόσμιου Πολέμου. Στο εσωτερικό, η διεθνής τρομοκρατία και το έγκλημα, καθώς και νέες προκλήσεις από τον κυβερνοχώρο, απειλούν την ασφάλεια της ΕΕ. Η Ευρώπη πρέπει να αναπτύξει τα εργαλεία για την αποτελεσματική

αντιμετώπιση αυτών των προκλήσεων, ενισχύοντας τη διπλωματία της, τις αμυντικές της ικανότητες και τα μέσα της για την αντιμετώπιση και της εσωτερικής της ασφάλειας.

Τέλος, η έκβαση των παρακάτω παγκόσμιων γεγονότων, θα επηρεάσει σε μεγάλο βαθμό την πορεία τόσο των διεθνών γεωπολιτικών σχέσεων όσο και της ευρωπαϊκής πολιτικής άμυνας και ασφάλειας:

- Η πορεία της παγκόσμιας οικονομίας. Το 2019 εμφανίστηκε ένα νέο κύμα κοινωνικής και πολιτικής διαμαρτυρίας από πολλές μεριές της γης με διαφορετικές μορφές και αιτίες. Χαρακτηρίστηκε από πλήθος διαδηλώσεων και κοινωνικών διαμαρτυριών σε όλη την υφήλιο από τη Χιλή και τον Ισημερινό έως το Λίβανο, τη Γαλλία με τα κίτρινα γιλέκα, τη Σιγκαπούρη και το Χονγκ Κονγκ. Εύλογο συνακόλουθο αυτών ήταν οι αρθρογραφίες που ακολούθησαν στα ΜΜΕ, παρουσιάζοντας έντονες ανησυχίες και προβλέψεις για μια επερχόμενη οικονομική κρίση στο κοντινό μέλλον¹³⁸. Ένας όμως απρόβλεπτος παράγοντας, η εξάπλωση του ιού COVID-19, από το Νοέμβριο του 2019, αρχικά στην Κίνα και στη συνέχεια, από τις αρχές του 2020, σε σχεδόν όλες τις χώρες της υφελίου, ήρθε να ανατρέψει κάθε πρόβλεψη προς το χειρότερο και -αναμένεται- να επιδεινώσει σε παγκόσμιο επίπεδο την οικονομία και ενδεχομένως να οδηγήσει σε μια νέα παγκόσμια συστημική χρηματοπιστωτική κρίση, τη χειρότερη των τελευταίων πενήντα ετών. Ο βαθμός και η διάθεση συνεργασίας των κύριων πολιτικών δυνάμεων της διεθνούς σκηνής θα καθορίσουν καταλυτικά και την πορεία των εξελίξεων. Τα ενδεχόμενα προστατευτικά και εθνικιστικά συναισθήματα των χωρών μπορούν να υπονομεύσουν τόσο τις διμερείς σχέσεις όσο και τις διεθνείς συνεργασίες οργανισμών και χωρών. Όσο πιο στενά συνεργαστούν οι μεγάλες δυνάμεις στην αντιμετώπισή της κρίσης, προκειμένου να ξεπεραστεί όσο πιο γρήγορα, τόσο πιο γερά θα είναι τα θεμέλια μιας περαιτέρω επέκτασης της συνεργασίας και της επιθυμητής διεθνούς ισορροπίας.
- Το αποτέλεσμα των αμερικανικών προεδρικών εκλογών το Νοέμβριο του 2020. Θα μπορούσε να θεωρηθεί ότι στις επερχόμενες αμερικανικές εκλογές το Νοέμβριο του 2020, μία ενδεχόμενη νίκη των Δημοκρατικών έναντι των Ρεπουμπλικάνων θα σηματοδοτούσε και μία αποκατάσταση της συνεργασίας και αλληλεγγύης ΕΕ-ΗΠΑ, που υπήρχε μέχρι προ ολίγων ετών και θα συντονίζονταν καλύτερα οι πολιτικές ΕΕ και ΗΠΑ, έναντι της Κίνας και της Ρωσίας. Σε αντίθετη περίπτωση, μία επικράτηση

¹³⁸ <https://www.in.gr/2019/10/29/world/erxetai-pagkosmia-oikonomiki-krisi-kai-oi-koinonikes-ekrikseis-einai-idi-edo/> (ανακτήθηκε 13 Απριλίου 2020)

των Ρεπουμπλικάνων θα ενισχύσει περισσότερο τη διαφοροποίηση των ΗΠΑ προς την ΕΕ, γεγονός που θα ενδυναμώνει για παράδειγμα την ισχύ της Ρωσίας έναντι της ΕΕ.

- Η πορεία των σχέσεων ΗΠΑ-Κίνας. Η περαιτέρω επιδείνωση της εμπορικής, οικονομικής, πολιτικής και στρατιωτικής αντιπαράθεσης μεταξύ των Ηνωμένων Πολιτειών και της Κίνας θα δημιουργήσουν πρόσθετους περιορισμούς στην αλληλεπίδραση μεταξύ Ρωσίας και Ευρώπης, για παράδειγμα στα πολυμερή ευρασιατικά έργα. Η Ρωσία θα είναι προσανατολισμένη προς μια όλο και στενότερη συμμαχία με την Κίνα, ενώ η Ευρώπη θα αναγκαστεί να ακολουθήσει τις πολιτικές των Ηνωμένων Πολιτειών. Αντίθετα, εάν η αντιπαράθεση μεταξύ Ουάσινγκτον και Πεκίνου μαλακώσει, αυτό θα επιτρέψει στη Μόσχα και στις Βρυξέλλες να αποφύγουν πολλούς από τους περιορισμούς που συνεπάγεται μια άκαμπτη διπολική διαμόρφωση.
- Η κατάσταση στη Μέση Ανατολή. Μία ενδεχόμενη κλιμάκωση των εντάσεων σε κάποιες από τις χώρες της Μέσης Ανατολής, από τον πόλεμο στη Συρία έως την αυξημένη μετακίνηση προσφύγων στην περιοχή, μπορεί να ενδυναμώσουν κάποιες σχέσεις (όπως για παράδειγμα ΕΕ-Ρωσίας, ειδικά εάν οι ΗΠΑ εξακολουθήσουν να περιορίζουν την συνεργασία τους με την ΕΕ) και να αποδυναμώσουν άλλες.

Πηγές-Βιβλιογραφία

- Albright, Madeleine K., (1998). U.S. Department of State, *Archive: U.S. Department of State*. Διαθέσιμο στο: <https://1997-2001.state.gov/statements/1998/981208.html>. Ίδια μετάφραση (ανακτήθηκε 10 Απριλίου 2020)
- Bartels, Hans-Peter; Kelner, Anna Maria; Optenhogel, Uwe, (May 2017), “*Strategic Autonomy and the Defence of Europe. On the road to a European Army?*”
- Besch, Sophia, Center for European Reform, (26/03/2020). *Bulletin Article: Can the EU'S Defence Ambitions Survive Budget Cuts?*. Διαθέσιμο στο: <https://www.cer.eu/publications/archive/bulletin-article/2020/can-eus-defence-ambitions-survive-budget-cuts>. Ίδια μετάφραση. (ανακτήθηκε 15 Απριλίου 2020)
- Council of the EU, (6/12/2016). *Council Conclusions on the Implementation of the Joint Declaration by the President of the European Council, the President of the European Commission and the Secretary General of the North Atlantic Treaty Organization*. Διαθέσιμο στο: <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-15283-2016-INIT/en/pdf> (ανακτήθηκε 4 Απριλίου 2020)
- Council of the EU, (7/6/2017). *Joint Statement: The New European Consensus on Development-Our World, our Dignity, our Future*. Διαθέσιμο στο: https://ec.europa.eu/international-partnerships/system/files/european-consensus-on-development-final-20170626_en.pdf. Ίδια μετάφραση. (ανακτήθηκε 11 Φεβρουαρίου 2020)
- Damon, Mario, Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, (November 2019). *Θεματολογικά δελτία για την ΕΕ-Σχέσεις με χώρες εκτός της ευρωπαϊκής γειτονίας: Ρωσία*. Διαθέσιμο στο: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/el/sheet/177/russia> (ανακτήθηκε στις 10 Απριλίου 2020)
- Erlanger, Steven, The New York Times, (18/2/2018). *U.S. Revises Concerns About European Defense Plans, Rattling NATO Allies*. Διαθέσιμο στο: <https://www.nytimes.com/2018/02/18/world/europe/nato-europe-us-.html>. Ίδια μετάφραση (ανακτήθηκε 20 Απριλίου 2020)
- Eurocorps, n.d. *Eurocorps-About us*. Διαθέσιμο στο: <https://www.eurocorps.org/>. Ίδια μετάφραση. (ανακτήθηκε 10 Ιανουαρίου 2020)
- Eurocorps, n.d. *Eurocorps/Operations/European Union*. Διαθέσιμο στο: <https://www.eurocorps.org/operations/european-union/>. Ίδια μετάφραση. (ανακτήθηκε 2 Ιανουαρίου 2020)
- Euronews, (9/8/2018). *10 χρόνια από τον πόλεμο Γεωργίας-Ρωσίας: Το χρονικό της σύγκρουσης*. Διαθέσιμο στο: <https://gr.euronews.com/2018/08/08/polemos-rosias-georgias-deka-xronia-xroniko> (ανακτήθηκε 13 Απριλίου 2020)
- European Commission, (1/2/2016). *Foreword of EC President, Jean-Claude Juncker (p.6): The EU in 2015-General Report on the activities of the EU*. Διαθέσιμο στο: <https://op.europa.eu/el/web/general-report>. Ίδια μετάφραση. (ανακτήθηκε 8 Ιανουαρίου 2020)
- European Commission, (2019). *Προτεραιότητες της Ευρωπαϊκής Επιτροπής*. Διαθέσιμο στο: https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024_el (ανακτήθηκε 12 Δεκεμβρίου 2019)
- European Commission, (28/5/2019). *Report on the implementation of the 2016 Joint Framework on countering hybrid threats and the 2018 Joint Communication on increasing resilience and bolstering capabilities to address hybrid threats*. Διαθέσιμο στο: <https://www.statewatch.org/news/2019/jun/eu-com-hr-implementation-report-hybrid-threats-swd-2019-200.pdf>. Ίδια μετάφραση. (ανακτήθηκε 3 Φεβρουαρίου 2020)
- European Commission, (31/5/2018). *Press Release "The European Union mobilises additional €15 million for peace building support in Colombia"*. Διαθέσιμο στο: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_18_3977. Ίδια μετάφραση. (ανακτήθηκε 10 Φεβρουαρίου 2020)

- European Commission, (5/2/2020). *Statement: Remarks by Commissioner Olivér Várhelyi at the press conference on the revised enlargement methodology*. Διαθέσιμο στο: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/statement_20_208. Ίδια μετάφραση. (ανακτήθηκε 6 Φεβρουαρίου 2020)
- European Commission, (6/4/2016). *Pres Release "Security: EU strengthens response to hybrid threats"*. Διαθέσιμο στο: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_16_1227. Ίδια μετάφραση. (ανακτήθηκε 27 Ιανουαρίου 2020)
- European Commission, (8/6/2016). *Press Release "A new strategy to put culture at the heart of EU international relations"*. Διαθέσιμο στο: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_16_2074. Ίδια μετάφραση. (ανακτήθηκε 12 Φεβρουαρίου 2020)
- European Commission, (March 2019). *Eastern Partnership: 20 Deliverables for 2020*. Διαθέσιμο στο: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/20_deliverables_for_2020_monitoring_state_of_play_2019.pdf. Ίδια μετάφραση. (ανακτήθηκε 12 Φεβρουαρίου 2020)
- European Commission, n.d. *Προτεραιότητα: Μια ισχυρότερη Ευρώπη στον κόσμο*. Διαθέσιμο στο: https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/stronger-europe-world_el (ανακτήθηκε 20 Απριλίου 2020)
- European Commission, n.d. *What is the EU's External Investment Plan*. Διαθέσιμο στο: https://ec.europa.eu/commission/eu-external-investment-plan/what-eus-external-investment-plan_en και https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/update4_jan20_factsheet_eip_en_0.pdf. Ίδια Μετάφραση. (ανακτήθηκαν 11 Φεβρουαρίου 2020)
- European Defence Agency, n.d. *About us & What we do: European Defence Agency*. Διαθέσιμο στο: <https://www.eda.europa.eu/>. Ίδια μετάφραση. (ανακτήθηκε 30 Απριλίου 2020)
- European Defence Agency, n.d. *Mission: European Defence Agency*. Διαθέσιμο στο: <https://www.eda.europa.eu/Aboutus/Missionandfunctions>. Ίδια μετάφραση. (ανακτήθηκε 10 Ιανουαρίου 2020)
- European Defence Agency, n.d. *Our current priorities: Coordinated Annual Review on Defence (CARD)*. Διαθέσιμο στο: [https://www.eda.europa.eu/what-we-do/our-current-priorities/coordinated-annual-review-on-defence-\(card\)](https://www.eda.europa.eu/what-we-do/our-current-priorities/coordinated-annual-review-on-defence-(card)). Ίδια μετάφραση. (ανακτήθηκε 16 Φεβρουαρίου 2020)
- European Union External Action, Strategic Communications, (10/8/2018). *Cooperative Regional Orders: A Global Strategy for the European Union*. Διαθέσιμο στο: https://eeas.europa.eu/topics/eu-global-strategy/49323/global-strategy-european-union_en#Cooperative+Regional+Orders. Ίδια μετάφραση. (ανακτήθηκε 12 Φεβρουαρίου 2020)
- European Union External Action, Strategic Communications, (4/4/2018). *Policy-Activity: Climate, Environment & Energy*. Διαθέσιμο στο: https://eeas.europa.eu/topics/climate-environment-energy/42455/climate-environment-energy_en. Ίδια μετάφραση. (ανακτήθηκε 13 Φεβρουαρίου 2020)
- European Union External Action, (11/6/2019). *EU-NATO cooperation-Factsheets*. Διαθέσιμο στο: https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/28286/eu-nato-cooperation-factsheet_en. Ίδια μετάφραση. (ανακτήθηκε 5 Απριλίου 2020)
- European Union External Action, (13/06/2018). *News Stories: New European Peace Facility worth €10.5 billion to bolster international security*. Διαθέσιμο στο: https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/46331/new-european-peace-facility-worth-%E2%82%AC105-billion-bolster-international-security_en. Ίδια μετάφραση. (ανακτήθηκε 14 Ιανουαρίου 2020)
- European Union External Action, (14/6/2019). *The European Union's Global Strategy-Three years on, Looking Forward p. 38*. Διαθέσιμο στο: https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/eu_global_strategy_2019.pdf. Ίδια μετάφραση. (ανακτήθηκε 11 Φεβρουαρίου 2020)

- European Union External Action, (18/10/2019). *News stories: Europeans for security-The EU's missions and operations in numbers*. Διαθέσιμο στο: <https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/69074/europeans-security-eu%E2%80%99s-missions-and-operations-numbers-is>. Ίδια μετάφραση. (ανακτήθηκε 28 Ιανουαρίου 2020)
- European Union External Action, (20/6/2016). *About EUCAP Sahel Mali*. Διαθέσιμο στο: https://eeas.europa.eu/csdp-missions-operations/eucap-sahel-mali_en. Ίδια μετάφραση. (ανακτήθηκε 10 Φεβρουαρίου 2020)
- European Union External Action, (2019). *Overview: High Representative/Vice President*. Διαθέσιμο στο: https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/3598/high-representativevice-president_en. Ίδια μετάφραση. (ανακτήθηκε 8 Φεβρουαρίου 2020)
- European Union External Action, (25/2/2020). *The European Union and the Russian Federation*. [Διαθέσιμο στο: https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/35939/european-union-and-russian-federation_en. Ίδια μετάφραση. (ανακτήθηκε στις 8 Απριλίου 2020)
- European Union External Action, (June 2018). *A Europe that protects: Counter hybrid threats*. Διαθέσιμο στο: https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/hybrid_threats_en_final.pdf. Ίδια μετάφραση. (ανακτήθηκε 27 Ιανουαρίου 2020)
- European Union External Action, (June 2019). *EU-NATO Cooperation*. Διαθέσιμο στο: https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/eu-nato_cooperation_factsheet_june_2019.pdf. Ίδια μετάφραση. (ανακτήθηκε 28 Ιανουαρίου 2020)
- European Union External Action, n.d. *About us - Structure and Organisation*. Διαθέσιμο στο: https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/82/about-european-external-action-service-eeas_en. Ίδια μετάφραση. (ανακτήθηκε 15 Ιανουαρίου 2020)
- European Union External Action, n.d. *EU Global Strategy*. Διαθέσιμο στο: https://eeas.europa.eu/topics/eu-global-strategy_en Ίδια μετάφραση. (ανακτήθηκε 4 Μαρτίου 2020)
- European Union External Action, n.d. *EU in the World*. Διαθέσιμο στο: https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/area/geo_en. Ίδια μετάφραση. (ανακτήθηκε 12 Δεκεμβρίου 2019)
- European Union External Action, n.d. *European Union Military Committee (EUMC)*. Διαθέσιμο στο: https://eeas.europa.eu/topics/common-security-and-defence-policy-csdp/5428/european-union-military-committee-eumc_en Ίδια μετάφραση (ανακτήθηκε 10 Ιανουαρίου 2020)
- European Union External Action, n.d. *The European Union Military Staff (EUMS)*. Διαθέσιμο στο: https://eeas.europa.eu/topics/common-security-and-defence-policy-csdp/5436_en. Ίδια μετάφραση. (ανακτήθηκε 10 Ιανουαρίου 2020)
- European Union External Office, (5/3/2019). *Military and civilian missions and operations: EEAS*. Διαθέσιμο στο: https://eeas.europa.eu/topics/military-and-civilian-missions-and-operations/430/military-and-civilian-missions-and-operations_en. Ίδια μετάφραση. (ανακτήθηκε 6 Ιανουαρίου 2020)
- European Union, n.d. *Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Εξωτερικής Δράσης (EYED)*. Διαθέσιμο στο: https://europa.eu/european-union/about-eu/institutions-bodies/eeas_el (ανακτήθηκε 12 Δεκεμβρίου 2019)
- European Union, n.d. *Συνθήκες της ΕΕ*. Διαθέσιμο στο: https://europa.eu/european-union/law/treaties_el (ανακτήθηκε 20 Φεβρουαρίου 2020)
- Faleg, Giovanni (26/7/2016), Center for European Studies. *The Implications of Brexit for the Eu's Common Security and Defence Policy*.
- Federal Foreign Office of Germany, n.d. *Article: Aims and characteristics of the CFSP*. Διαθέσιμο στο: <https://www.auswaertigesamt.de/en/aussenpolitik/europa/aussenpolitik/gasp/-/228304?openAccordionId=item-228312-0-panel>. Ίδια μετάφραση. (ανακτήθηκε 22 Φεβρουαρίου 2020)

- Feliu, Jastine, BRUEGEL (European think tank), (15/11/2016). *Trump, NATO and European defence spending*. Διαθέσιμο στο: <https://www.bruegel.org/2016/11/trump-nato-and-european-defence-spending/>. Ίδια μετάφραση. (ανακτήθηκε 20 Απριλίου 2020)
- Gioti Papadaki, Olga, (January 2014) “*The beginning of Dis-integration in the European Union*” Journal of Regional & Socio-economic issues. Volume 4, Issue 1
- Järvenpää, Pauli, Major, Claudia, & Sakkov, Sven, International Centre for Defence and Security-ICDS, (2019). *European Strategic Autonomy. Operationalising a Buzzword*. Διαθέσιμο στο: <https://icds.ee/european-strategic-autonomy-operationalising-a-buzzword/>. Ίδια μετάφραση. (ανακτήθηκε 20 Απριλίου 2020)
- Latici, Tania, European Parliament Research Service, (April 2019). *What role in European defence for a post-Brexit United Kingdom?* Διαθέσιμο στο: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2019/637941/EPRS_BRI\(2019\)637941_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2019/637941/EPRS_BRI(2019)637941_EN.pdf). Ίδια μετάφραση. (ανακτήθηκε 4 Απριλίου 2019)
- Legrand, Jérôme, Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, (2019). *Θεματολογικά δελτία για την Ευρωπαϊκή Ένωση: Κοινή Πολιτική Ασφάλειας και Άμυνας*. Διαθέσιμο στο: https://www.europarl.europa.eu/ftu/pdf/el/FTU_5.1.2.pdf (ανακτήθηκε 25 Φεβρουαρίου 2020)
- Marochi, Tania, Heinrich Boel Stiftung Web site, (3/7/2017). *International Relations* Διαθέσιμο στο: <https://eu.boell.org/sites/default/files/uploads/2017/07/eu-russia-relations-towards-an-increasingly-geopolitical-paradigm.pdf>. Ίδια μετάφραση. (ανακτήθηκε 20 Απριλίου 2020)
- North Atlantic Treaty Organization (NATO), 13/11/2017. *Doorstep by NATO Secretary General Jens Stoltenberg at the start of the European Union Foreign Affairs Council in Defence format*. Διαθέσιμο στο: https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_148840.htm Ίδια μετάφραση (ανακτήθηκε 20 Απριλίου)
- North Atlantic Treaty Organization (NATO), 25/11/2019. *Collective defence - Article 5: Topics*. Διαθέσιμο στο: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_110496.htm Ίδια μετάφραση. (ανακτήθηκε 15 Απριλίου 2020).
- Operation Sophia-EUNAVFOR MED, n.d. *About us: Operation Sophia*. Διαθέσιμο στο: <https://www.operationsophia.eu/> (ανακτήθηκε 13 Φεβρουαρίου 2020)
- Organisation for Security & Co-operation in Europe (OSCE), n.d. *Relations with International Organisations and Fora: OSCE*. Διαθέσιμο στο: https://eeas.europa.eu/diplomatic-network/OSCE/2297/organisation-security-co-operation-europe-osce_en. Ίδια μετάφραση. (ανακτήθηκε 5 Ιανουαρίου 2020)
- Papaioannou, Alexandros, NATO (16/7/2019). *Nato Review: Strengthening EU-NATO relations*. Διαθέσιμο στο: <https://www.nato.int/docu/review/articles/2019/07/16/strengthening-eu-nato-relations/index.html> (ανακτήθηκε 16 Απριλίου 2019)
- Putin, Vladimir, (25/5/2005). *Annual Address to the Federal Assembly of the Russian Federation*. Διαθέσιμο στο: <http://en.kremlin.ru/events/president/transcripts/22931>. Ίδια μετάφραση. (ανακτήθηκε 20 Απριλίου 2020)
- Schmidt-Felzmann, Anke (2014). *Is the EU's failed relationship with Russia the member states' fault?* L'Europe en Formation, 2014/4 (n° 374), pages 40 à 60. Διαθέσιμο στο: <https://www.cairn.info/revue-l-europe-en-formation-2014-4-page-40.htm?contenu=article/>. Ίδια μετάφραση. (ανακτήθηκε 20 Απριλίου 2020)
- Treviño, Gonzalo Urbina, European Parliament, (January 2020). *Fact Sheets on the European Union: Humanitarian aid*. Διαθέσιμο στο: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/164/humanitarian-aid> (ανακτήθηκε 11 Φεβρουαρίου 2020)
- Turunen, Tuula, Legrand, Jérôme; Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, (2020). *Θεματολογικά δελτία για την ΕΕ: Εξωτερική πολιτική: στόχοι, μέσα και επιτεύγματα*. Διαθέσιμο στο: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/el/sheet/158/foreign-policy-aims-instruments-and-achievements> (ανακτήθηκε 27 Απριλίου 2020)

- UK Government Web Archive, (02/11/2010). *Treaty between the UK and France for defence and security co-operation*. Διαθέσιμο στο: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/238153/8174.pdf (ανακτήθηκε 16 Απριλίου 2020)
- Western European Union, Council of Ministers, 1992. *Petersberg Declaration*. Διαθέσιμο στο: <http://www.weu.int/documents/920619peten.pdf>.
- White House, (22/11/2017). *Fact Sheets: President Donald J. Trump: Year One of Making America Great Again*. Διαθέσιμο στο: <https://www.whitehouse.gov/briefings-statements/president-donald-j-trump-year-one-making-america-great/>. Ίδια μετάφραση. (ανακτήθηκε 15 Απριλίου 2020)
- Yost, David S., NATO Defense College, (2007), *NATO and International Organizations*, p. 81,92,93
- Γιώτη-Παπαδάκη, Όλγα 2004. *Ευρωπαϊκή πολιτική ολοκλήρωση και πολιτικές αλληλεγγύης*. Αθήνα: Εκδόσεις Κριτική ΑΕ.
- Ευρωπαϊκή Ένωση, Επίσημη Εφημερίδα ΕΕ (αριθ. L 027 της 30/01/2001 σ. 0007-0011), n.d. *Απόφαση του Συμβουλίου της 22ας Ιανουαρίου 2001, για τη σύσταση της στρατιωτικής επιτροπής της Ευρωπαϊκής Ένωσης*. Διαθέσιμο στο: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=OJ:L:2001:027:FULL&from=EL> (ανακτήθηκε 30 Απριλίου 2020)
- Ευρωπαϊκή Ένωση, Επίσημη Εφημερίδα ΕΕ (αριθ. C 202 της 07/06/2016 σ. 0028-0029), n.d. *Ενοποιημένη απόδοση της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση και της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης*. Διαθέσιμο στο: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=OJ:C:2016:202:FULL&from=EN> (ανακτήθηκε 20 Απριλίου 2020)
- Ευρωπαϊκή Ένωση, Επίσημη Εφημερίδα ΕΕ (αριθ. C 340 της 10/11/1997 σ.0001-0144), n.d. *Συνθήκη του Άμστερνταμ που τροποποιεί τη Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση, τις Συνθήκες περί ιδρύσεως των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων και ορισμένες συναφείς πράξεις-Περιεχόμενα*. Διαθέσιμο στο: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX:11997D/TXT&from=EN> (ανακτήθηκε 30 Απριλίου 2020)
- Ευρωπαϊκή Ένωση, Επίσημη Εφημερίδα ΕΕ (αριθ. C 080 της 10/03/2001 σ. 0001-0087 Άρθρο 27B), n.d. *Συνθήκη της Νίκαιας που τροποποιεί τη Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση, τις Συνθήκες περί ιδρύσεως των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων και ορισμένες συναφείς Πράξεις, που υπογράφηκε στη Νίκαια στις 26 Φεβρουαρίου 2001-Περιεχόμενα*. Διαθέσιμο στο: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX:12001C/TXT&from=EN> (ανακτήθηκε 20 Απριλίου 2020)
- Ευρωπαϊκή Ένωση, Επίσημη Εφημερίδα ΕΕ (αριθ. C 306 της 17/12/2007), n.d. *Συνθήκη της Λισσαβόνας για την τροποποίηση της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση και της Συνθήκης περί ιδρύσεως της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, υπογράφηκε στη Λισσαβόνα στις 13 Δεκεμβρίου 2007*. Διαθέσιμο στο: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=OJ:C:2007:306:FULL&from=EN> (20 Απριλίου 2020)
- Ευρωπαϊκή Ένωση, Επίσημη Εφημερίδα ΕΕ (αριθ. L 352 της 23/12/2016), n.d. *Απόφαση ΚΕΠΠΑ 2016/2382 του Συμβουλίου της 21ης Δεκεμβρίου 2016 για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Ακαδημίας Ασφάλειας και Άμυνας (ΕΠΑΑ) και την κατάργηση της απόφασης 2013/189/ΚΕΠΠΑ*. Διαθέσιμο στο: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32016D2382&from=EL> (ανακτήθηκε 30 Απριλίου 2020)
- Ευρωπαϊκή Ένωση, n.d. *Ευρωπαϊκό Συμβούλιο: Σύνομη Παρουσίαση*. Διαθέσιμο στο: https://europa.eu/european-union/about-eu/institutions-bodies/european-council_el (ανακτήθηκε 23 Απριλίου 2020)
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή, (12/3/2019). *Κοινή ανακοίνωση προς το ΕΚ, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο και το Συμβούλιο "ΕΕ-Κίνα-Στρατηγική προοπτική"*. Διαθέσιμο στο:

- https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/communication-eu-china-a-strategic-outlook_el.pdf (ανακτήθηκε 20 Απριλίου 2020)
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή, (13/6/2018). *Ο προϋπολογισμός της ΕΕ για το μέλλον: Το Ευρωπαϊκό Ταμείο Άμυνας*. Διαθέσιμο στο: https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/budget-may2018-eu-defence-fund_el_0.pdf (ανακτήθηκε 4 Απριλίου 2020)
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή, (13/6/2018). *Ευρωπαϊκός Μηχανισμός για την Ειρήνη*. Διαθέσιμο στο: https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/20183570_na0218842eln_pdf.pdf (ανακτήθηκε 14 Ιανουαρίου 2020)
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή, n.d. *Πληροφορίες για την Ευρωπαϊκή Επιτροπή*. Διαθέσιμο στο: https://ec.europa.eu/info/index_el (ανακτήθηκε 23 Απριλίου 2020)
- Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, (11/12/2017). *Επικαιρότητα: Μόνιμη Διαρθρωμένη Συνεργασία (PESCO) για πιο αποτελεσματική Ευρωπαϊκή άμυνα*. Διαθέσιμο στο: <https://www.europarl.europa.eu/news/el/headlines/security/20171208STO89939/monimi-diarthromeni-sunergasia-pesco-gia-prio-apotelesmatiki-europaiki-amuna> (ανακτήθηκε 4 Απριλίου 2020)
- Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, (16/3/2020). *Επικαιρότητα: Αναθεωρώντας τις σχέσεις ΕΕ-Τουρκίας*. Διαθέσιμο στο: <https://www.europarl.europa.eu/news/el/headlines/world/20170426STO72401/anatheorontas-tis-scheseis-ee-tourkias> (ανακτήθηκε 23 Απριλίου 2020)
- Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, n.d. *Καλώς ήρθατε στο Κοινοβούλιο*. Διαθέσιμο στο: <https://www.europarl.europa.eu/about-parliament/el> (ανακτήθηκε 27 Απριλίου 2020)
- Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, n.d. *Διαδικασίες λήψης αποφάσεων*. Διαθέσιμο στο: <https://www.consilium.europa.eu/el/european-council/> (ανακτήθηκε 30 Απριλίου 2020)
- Κόππα, Μαριλένα, (2017). *Η κοινή πολιτική άμυνας και ασφάλειας: Η ιστορία, οι θεσμοί, οι στρατηγικές*. Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη.
- Παρίσης, Ιωάννης, (2005). *Εξωτερική πολιτική και ασφάλεια στο σύντημα της Ευρώπης*. Αθήνα: Εκδόσεις Ινστιτούτο Αμυντικών Αναλύσεων.
- Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, (13/3/2020). *Περιοριστικά μέτρα της ΕΕ λόγω της κρίσης στην Ουκρανία*. Διαθέσιμο στο: <https://www.consilium.europa.eu/el/policies/sanctions/ukraine-crisis/> (ανακτήθηκε 13 Απριλίου 2020)
- Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, (14/5/2019). *Δελτίο Τύπου "Αμυντική συνεργασία: Το Συμβούλιο αξιολογεί την πρόοδο που σημειώθηκε στο πλαίσιο της PESCO μετά το πρώτο έτος εφαρμογής της"*. Διαθέσιμο στο: <https://www.consilium.europa.eu/el/press/press-releases/2019/05/14/defence-cooperation-council-assesses-progress-made-in-the-framework-of-pesco-after-first-year-of-implementation/> (ανακτήθηκε 16 Ιανουαρίου 2020)
- Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, (19/11/2018). *Δελτίο Τύπου "Ευρωπαϊκό Ταμείο Άμυνας-Το Συμβούλιο εγκρίνει τη θέση του"*. Διαθέσιμο στο: <https://www.consilium.europa.eu/el/press/press-releases/2018/11/19/european-defence-fund-council-adopts-its-position/> (ανακτήθηκε 14 Ιανουαρίου 2020)
- Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, (6/12/2016). *Συμπεράσματα του Συμβουλίου σχετικά με την εφαρμογή της κοινής δήλωσης του Προέδρου του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, του Προέδρου της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και του Γενικού Γραμματέα του Οργανισμού Βορειοατλαντικού Συμφώνου*. Διαθέσιμο στο: <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-15283-2016-INIT/el/pdf> (ανακτήθηκε 4 Απριλίου 2019)
- Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, (6/12/2016). *Συμπεράσματα του Συμβουλίου σχετικά με την εφαρμογή της κοινής δήλωσης του Προέδρου του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, του Προέδρου της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και του Γενικού Γραμματέα του Οργανισμού Βορειοατλαντικού Συμφώνου*. Διαθέσιμο στο:

- <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-15283-2016-INIT/el/pdf>
(ανακτήθηκε 4 Απριλίου 2019)
- Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, (9/12/2019). *Συμπεράσματα του Συμβουλίου σχετικά με την εφαρμογή του συμφώνου μη στρατιωτικής ΚΠΑΑ*. Διαθέσιμο στο: <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-14611-2019-INIT/el/pdf>
(ανακτήθηκε 16 Ιανουαρίου 2020)
- Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, (9/12/2019). *Δελτίο τύπου "Σύμφωνο μη στρατιωτικής ΚΠΑΑ: Το Συμβούλιο εγκρίνει συμπεράσματα"*. Διαθέσιμο στο: <https://www.consilium.europa.eu/el/press/press-releases/2019/12/09/civilian-csdp-compact-council-adopts-conclusions/>
(ανακτήθηκε 16 Φεβρουαρίου 2020)
- Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, n.d. *Permanent Structured Cooperation (PESCO)'s projects - Overview*. Διαθέσιμο στο: <https://www.consilium.europa.eu/media/39664/table-pesco-projects.pdf> (ανακτήθηκε 14 Ιανουαρίου 2020)
- Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, n.d. *Πληροφορίες για το Συμβούλιο της ΕΕ*. [Διαθέσιμο στο: <https://www.consilium.europa.eu/el/>] (ανακτήθηκε 23 Απριλίου 2020)
- Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, n.d. *Πολιτικές: Συνεργασία της ΕΕ σε θέματα ασφάλειας και άμυνας*. Διαθέσιμο στο: <https://www.consilium.europa.eu/el/policies/defence-security/> (ανακτήθηκε 16 Ιανουαρίου 2020)
- Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, n.d. *Προπαρασκευαστικά όργανα: Επιτροπή Πολιτικής και Ασφάλειας (ΕΠΑ)*. Διαθέσιμο στο: <https://www.consilium.europa.eu/el/council-eu/preparatory-bodies/political-security-committee/> (ανακτήθηκε 15 Ιανουαρίου 2020)
- Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, n.d. *Προπαρασκευαστικά όργανα: Επιτροπή Πολιτικής και Ασφάλειας (ΕΠΑ)*. Διαθέσιμο στο: <https://www.consilium.europa.eu/el/council-eu/preparatory-bodies/political-security-committee/> (ανακτήθηκε 15 Ιανουαρίου 2020)
- Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, n.d. *Συνεργασία της ΕΕ σε θέματα ασφάλειας και άμυνας: Πολιτικές*. Διαθέσιμο στο: <https://www.consilium.europa.eu/el/policies/defence-security/> (ανακτήθηκε 5 Απριλίου 2020)
- Σωτήρης, Παναγιώτης, in.gr. (29/10/2019). *Άρθρο: Ερχεται παγκόσμια οικονομική κρίση και οι κοινωνικές εκρήξεις είναι ήδη εδώ*, Διαθέσιμο στο: <https://www.in.gr/2019/10/29/world/erxetai-pagkosmia-oikonomiki-krisi-kai-oi-koινωνikes-ekrikseis-einai-idi-edo/> (ανακτήθηκε 13 Απριλίου 2020)
- Τσαρδανίδης, Χαράλαμπος, (2016). *Η Κοινή εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφάλειας (ΚΕΠΠΑ)*. Στο Ναπολέον Μαραβέγιας (επιμ.). *Ευρωπαϊκή Ένωση Δημιουργία, εξέλιξη, προοπτικές*. Αθήνα: Εκδόσεις Κριτική.
- Υπουργείο Εξωτερικών, (20/5/2017). *Κοινή Πολιτική Ασφάλειας και Άμυνας (ΚΠΑΑ): Η Ελλάδα στην ΕΕ*. Διαθέσιμο στο: <https://www.mfa.gr/exoteriki-politiki/i-ellada-stin-ee/kpaa.html> (ανακτήθηκε 8 Ιανουαρίου 2020)
- Υπουργείο Εξωτερικών, (6/11/2019). *Οργανισμός Βορειοατλαντικού Συμφώνου (ΝΑΤΟ), (β) Συνεργασία με διεθνείς οργανισμούς*. Διαθέσιμο στο: <https://www.mfa.gr/exoteriki-politiki/i-ellada-stous-diethneis-organismous/nato.html> (ανακτήθηκε 20 Απριλίου 2020)
- Υπουργείο Εξωτερικών, n.d. *Κοινή Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Άμυνας*. Διαθέσιμο στο: <https://www.mfa.gr/exoteriki-politiki/i-ellada-stin-ee/keppa.html> (ανακτήθηκε 4 Φεβρουαρίου 2020)
- Υπουργείο Εξωτερικών, n.d. *Τουρκία: Εξωτερικές Σχέσεις - Διεύρυνση Ε.Ε.: Μια επιτυχημένη πολιτική*. Διαθέσιμο στο: <https://www.mfa.gr/exoteriki-politiki/i-ellada-stin-ee/exoterikes-sheseis-dievrynsi.html?page=1> (ανακτήθηκε 23 Απριλίου 2020)
- Χριστοδουλίδης, Θεόδωρος, (2010). *Από την ευρωπαϊκή ιδέα στην Ευρωπαϊκή Ένωση: Η ιστορική διάσταση του ευρωπαϊκού εγχειρήματος 1923-2004*. Αθήνα: Εκδόσεις Ι. Σιδέρης.